This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 2044 059 366 248

ĐERENČIN

TUMAČ ZAKONU

1877

YUG/C
397D
E77

HARVARD
LAW
LIBRARY

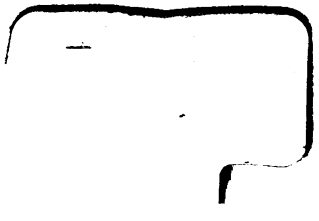

Slavonia (Croatia)
laws, etc.

408

TUMAČ

ZAKONU OD 3. LISTOPADA 1876.

o

POSTUPKU

U PRAVNIH POSLOVIH MANJE VRIEDNOSTI

(O POSTUPKU BAGATELNOM ILI MALIČNOM)

PRED KR. KOTARSKIMI SUDOVI

[GRADSKO-DELEGOVANIMI KOT. SUDOVI]

PO

Dru. MARIANU DERENČINU

PREDSTOJNIKU KR. VLADNOGA ODJELA ZA PRAVOSUDJE.

ZAGREB 1877.

NAKLADOM SVEUČILIŠTNE KNJIŽARE ALBRECHT I FIEDLER.

TISKARNA DR. LJ. GAJA — PODRUŽNICA C. ALBRECHTA.

YUG/C
397.D
K77

PREDGOVOR.

Tko promotri, da se postupak, koji se uvodi zakonom od 3. listopada 1876. (sbornik XXXII. kom. br. 88. 1876.) u parnicah o poslovih manje vriednosti, osniva na načelih, koja se za prvi put pomaljaju na obzorju našega zakonarstva, neće dvojiti o potrebi knjige, kojom se ova nova načela razjašnjuju, i time utira put pravilnoj uporavi ovakova zakona.

Ovoj je svrsi nazočna knjiga namienjena, te da ju praktični parnici uzmognu udobnije rabiti, usvojio sam, tumačeć zakon, eksegetičku metodu dodav njekoliko primjerah, za koje sam dozvolom Dr. Kaserera upotrebio njegove „Beispiele von Prozessakten nach dem Gesetze über das Bagatellverfahren“ — izdane ponukom c. k. ministarstva za pravosudje.

Razlažuć §§. 1.—5. zakona na strani 31. bilježci desetoj obećao sam, da ću knjizi dodati pregled mjestnih sudovah uz navod njihove kompetencije.

U oči vladine naredbe i prileżećeg joj pregleda od 26. travnja t. g. br. 2372 uvrštene u komad XV. br. 37. ovogodišnjeg sbornika, držim, da je prestala potreba ovoga dodatka, koji bi zapremio mnogo prostora.

U Zagrebu, 20. svibnja 1877.

PISAC.

O postanku i glavnih načelih zakona od 3. listopada 1876.; o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti, (maličnom ili bagatelnom postupku).

I.

Povjest o postanku ovoga zakona, uzko je skopčana sa povjesti zakona o mjestnih sudovih.

Današnje zvanično moje svojstvo, pa okolnost, što sam ja bio izvjestiteljem saborskoga odbora, koji je obe osnove zakona predložio, dopuštaju mi upotrebiti izvore, iz kojih neću samo crpiti razna štadija u razvoju zakonotvornoga rada oko spomenutih osnovah, već takodjer iztaknuti pouzdano svrhu, za kojom se je težilo kod njihova stvaranja.

Shvaćajući ovako povjest o postanku zakonah u obće, svatko će lahko uvidjeti, da ona neima samo povjestničke vriednosti, već da i krči put spoznanju zakonodavčeve namisli, koja je znameniti faktor za tumačenje zakona. Znam da su se u zadnje doba pojavili, naročito u Niemačkoj, znameniti pravnici, koji ako i neporiču, to nastoje stegnuti na neznatnu vriednost porabu zakonotvorna gradiva za pravilno shvaćenje zakona. Neosjećam u sebi snage, da se latim pobijanja onih razlogah, koji po mojem nemjerodavnom mnienju, priznavaju premalo važnosti zakonotvornu gradivu; nu nemogu zatajiti svojega uvjerenja, da ovo gradivo, oprezno, i kritično upotrebljeno, vodi najpouzdanije k spoznanju zakonodavčeve namisli. Austrijski zakoni, što ih uz ovakovo gradivo po službenih izvorih, izdava velezaslužni dr. Kaserer, otvaraju široko obzorje, u

kojem se staze, kojimi koraca praktični sudac, razsvjetljuju luči znanosti, i iskrami, koje vrcaju iz suraza raznih mnienjah. Cislajtanskim sudcem, s kojimi sam imao prilike obćiti. puna su usta hvale za Kasererove sbirke, a što im sadašnji austrijski ministar pravosudja dr. Glaser, moj nezaboravni profesor, pruža toliku podporu, to nemože me nego učvrstiti u mnienju, o vriednosti zakonotvorna gradiva za iztaknutu svrhu.

Vraćajući se na zakon, kojemu je ova knjiga namienjena, moram prije svega opaziti, da je vlada, ovlašćena previšnjim riešenjem od 20. listopada 1874., bila predložila saboru dvie osnove zakona, jednu o mjestnih sudovih, drugu o bagatelnom postupku pred kr. kot. sudovi (gradsko-delegovanimi kot. sudovi). Po prvoj, zadaća mjestnih sudovah u preporih o predmetih nenadilazećih vriednost for. 30, bila je poglavito posredujuće naravi, to jest mjestni sudovi bili su u strogom smislu rieči mirovni sudovi, zvani, da se pred njimi nagode sklapaju, a nadležni riešiti predložene im prepore samo poput obraničkih sudovah, to jest, ako bi se stranke njihovoj odluci neprizivno podvrgle. Kr. kotarski sudovi pako, bili su nadležni po maličnom postupku riešavati neprizivno prepore, tičuće se predmetah spomenute vriednosti.

Čitatelj iz ovih je kratkih navodah jur razabrao, da je vladina osnova o mjestnih sudovih, lišila ove sudove, one nadležnosti, koja im pristoji po ministarskoj naredbi od 26. svibnja 1860.

Saborski odbor za pravosudje, kojemu bijahu za saborskoga zasjedanja god. 1874 pomenute osnove ustupljene na razpravu, nije se mogao sprijateljiti sa iztaknutim stožernim načelom, na kojem je počivala vladina osnova zakona o mjestnih sudovih, već je držao, da se mjestnim sudovom neima dosuditi samo mirovna (nagodu posredujuća) i obranička zadaća, već da se oni u preporih do stanovite vriednosti, ako na-

goda nepodje za rukom, imadu zaodjenuti sudačkom vlasti, dopuštajući proti njihovim presudam priziv na kr. kot. sud, koji bi na temelju razprave obnovljene po propisih bagatelnoga postupka, imao stvar riešiti izključenjem dalnjih pravnih liekovah.

Saborski odbor, zagovarajući iztaknutu načelnu preinaku vladine osnove, umovao je od prilike ovako: Mnogogodišnje izkustvo dokazalo je, da je vriednost mirovnih sudovah, stegnuta na posredovanje kod nagodah i na obraničko djelovanje, vrlo problematična.

Misao mirovnih sudovah nikla je u Francezkoj za velike revolucije i našla riečite zagovornike u muževih, koji, bolno osjećajući nevolje bezpravna puka, u plemenitom zanosu i opojeni teorijami, kojim je čovjekoljubna filozofija prokrčila put, nastojahu da izvedu idealno uredjenje družtvenih odnošajah. Za ove muževe bio je mirovni sudac čovjek uživajući neograničeno povjerenje svojih suobćinarah, otac u sredini svoje poslušne djece, njegova umna rieč riešava prepore, njegovu otčinsku sudu pokoravaju se najžešći pravdači. U doba eksaltacije, u doba u koje ideali ravnali su djelatnošću najplemenitijih duhovah, ovakovim se nazorom sve odazivalo. Nu škola života, triezna nauka, koja izvire iz izkustva, pokazala je i opet, da se težnja za ideali neda nikada podpunoma izvesti.

Malo po malo došlo se do uvjerenja, da uredba tako zvane „Conciliation“ neradja onimi praktičnimi posljedci, kojim su se inače plemenite duše nadale. I zaista, tko je imao prilike zaviriti u obćinsku sudnicu, motriti kako stranke dolaze pred sudca duboko uvjerene o svojem pravu, razdražene, tko je imao naročito priliku motriti našega seljaka pred sudom, rado će priznati, da i najumnija, najprijatnija rieč, najtemeljitiji razlozi sudca, o kojem on znade da neima prava riešiti prepor, neće ga sklonuti na nagodu. Strah pred osudom, prije nego li najbolji razlozi oslabiti će njegov gnjev, učiniti ga pristupnim nagodi. Privrženici

mirovnih sudovah navadjaju kao dokaz njihove vriednosti, množinu nagodah, koje su pred njimi sklopljene, nu dublja iztraživanja iznesoše na vidjelo, da se pred mirovnimi sudovi riešavaju obično prepori, koji se i pred redovitim sudcem dokončaju osudom s ogluhe izrečenom ili priznanjem, i da su u pravih preporih, nagode pred mirovnim sudcem, lišenim sudačke vlasti, vrlo redke. Akoprem saborski odbor nije razpolagao statističkimi podatci, njeki njegovi članovi tvrdjahu, da se razmjerno neznatni diel parnicah dokončava nagodom pred mjestnimi sudovi, dočim se veći diel njihov, riešava osudami, proti kojim redko biva, da su uloženi prizivi. Kad bi se mjestni sudovi lišili sudačke vlasti, obteretili bi se kot. sudovi toli golemim poslom, da ga nebi bili u stanju svladati. Razsudjujući dojakošnje djelovanje mjestnih sudovah, saborski odbor držao je, da nisu pokazali da su nesposobni živiti, već potrebu da se shodnije urede, pa i javno mnienje izreklo se odvažno proti stegnuću njihove kompetencije. Prigovor, da se dan danas sve to više širi mnienje, da samo pravosudje vršeno po pravnicih, daje dovoljna jemstva, da se prema tomu načelu razvija zakonarstvo u drugoj poli carevine i u Ugarskoj, nastojao je saborski odbor odstraniti primjerom francuzkih i badenskih mirovnih sudovah sa sudačkom kompetencijom, i iztaknuo, da najnovija osnova zakona o ustroju sudovah za niemačko carstvo, koja je potekla iz razpravah povjerenstva, sastavljena od najslavnijih pravnikah, uvadja uredbu občinskih sudovah za prepore nenadilazeće vriednosti od 60 markah, dopuštajući priziv proti njihovim osudam na redovite sudove[1]).

Po mnienju saborskoga odbora, narav preporah, koji se razpravljaju pred mjestnimi sudovi, nepotrebuje

[1]) Osnova ova postala je medjutim zakonom, u §. 14. točki 3. kojega pridržana je ova ustanova. (Das Gerichtsverfassungs-Gesetz für das deutsche Reich.)

toliko pravničkoga znanja. koliko poznavanje lokalnih okolnostih i običajah. Prepori ove vrsti, izviru iz stereotipnih odnošajah, i mogu se mirnom dušom prepustiti razsudi mjestnih sudovah tim laglje, što i sam odbor dopušta proti presudam mjestnih sudovah priziv na redovite sudove. Konačno je odbor naglasio, da je zadaća zakonarstvu nadovezati na postojeće uredbe, izpraviti im mahne, i samo iz neodoljivih razlogah odstraniti inštitucije narodu omiljele već s toga, što im u njegovoj prošastnosti ima traga.

Na temelju ovih u kratko navedenih motivah, povjerio je saborski odbor trojici njegovih članovah izradak osnove zakona, koja bi obuzimala ustroj mjestnih sudovah, postupak pred njimi, kao i postupak bagatelni pred kr. kot. sudovi, prema sljedećim načelom:

1. Za svaku občinu imade se ustrojiti mjestni sud.

2. Mjestni sud sastoji iz sudca, zamjenika mu i više prisežnikah.

3. Mjestnoga sudca, zamjenika mu i prisežnika bira občinsko zastupstvo.

4. Izbor mjestnoga sudca i zamjenika mu potvrdjuje ban.

5. Pred mjestnimi sudovi moraju se razpravljati i riešavati sljedeći prepori:

A. U gradovih:

a) gradjansko-pravni priepori o svotah novčanih, ako iste svote, neračunajući kamatah i inih pristojbah uzgrednih, nenadilaze 100 for. a. v.

b) gradjansko-pravni priepori o drugih predmetih, ako se tužitelj izrekom ponudi, da je pripravan u mjesto njih primiti takovu novčanu svotu.

B. U njekih većih občinah, koje se imadu u samom zakonu navesti, gradjansko-pravni priepori iste

vrsti, ako zahtievana novčana svota, neračunajući kamatah i uzgredicah, nenadilazi 60 f.

C. U svih ostalih občinah, isti priepori do uklopno 30 for.

6. Mjestni sud sudi u sboru sastojećem iz mjestnoga sudca ili zamjenika mu kao predsjednika, i dvojice prisežnikah, i izriče svoje osude u ime Njegovoga Veličanstva.

7. Pred mjestnim sudom dopušten je dokaz glavnom prisegom[2]).

8. Proti osudam mjestnoga suda može se uložiti priziv na kr. kot. sud, koji će priepor iznovice razpraviti i riešiti prema propisom vladine osnove o bagatelnom postupku, izključiv svaki dalnji pravni liek.

9. Po propisih iste osnove imadu kr. kot. sudovi kao prva molba razpravljati i riešavati priepore vrsti naznačen pod 5, do uklopno svote f. 100 a. v., na koliko nespadaju u nadležnost mjestnih sudovah.

10. Vlastne su stranke ugovoriti da im se priepor razpravi i rieši po propisih bagatelnoga postupka, ako mu vriednost nenadilazi 500 f.

Na temelju ovih načelah izradio je odbor osnovu zakona, i predložio u prosincu 1874. saboru na razpravu.

Počem je odbor svojim izradkom preinačio temeljna načela vladinih osnovah, to je vlada izhodila od sabora, da odgodi razpravu o predloženoj mu osnovi do budućega zasjedanja, obećav, da će ju medjutim podvrgnuti zrielu izpitu i sakupiti takove podatke o djelovanju postojećih mjestnih sudovah, na temelju kojih biti će u stanju izjaviti se o načelnoj preinaci vladine osnove, koja mjestne sudove zaodjeva sudačkom vlasti. Sabor pristade uz vladin predlog i zaključi odgoditi razpravu odborove osnove do budućega zasjedanja.

---

[2]) Ovo načelo bilo je prihvaćeno u odboru samo većinom glasovah.

Sabor sakupiv se u srpnju godine 1875. zaključi na predlog vlade, vratiti odboru za pravosudje pomenutu osnovu, s uputom, da sasluša o njoj vladine nazore, i da ju eventualno prema tim nazorom preinači.

Vlada predloži odboru prije svega njeke statističke podatke o djelovanju mjestnih sudovah. Najvažniji su sljedeći podatci:

Za trogodišta 1872.—74. razpravilo se i riešilo kod mjestnih sudovah u cieloj zemlji 272.975 prieporah, od ovih dokončalo se nagodom njih 73.950 a osudom njih 199.025. Proti osudam uloženo je 15.475 prizivah.

Ovi podatci potvrdjuju svakako predpostave, s kojih je pošao saborski odbor zaključujući načelnu preinaku vladine osnove glede kompetencije mjestnih sudovah.

S obzirom na prenavedene podatke, vlada izjavi odboru, da prihvaća načelne preinake što ih on zaključio na osnovah zakonah o mjestnih sudovih i bagatelnom postupku, nu uz sljedeće znatnije modifakicije:

1. da se vlada ovlasti za više občinah ustrojiti jedan mjestni sud;

2. da se prepusti vladi označiti one mjestne sudove, kojim će se dosuditi kompetencija do 60 f. a. v.;

3. da se dokaz glavnom prisegom pred mjestnimi sudovi nedopusti;

4. da se o ustroju mjestnih sudovah i postupku pred njimi stvori poseban zakon, a opet poseban za bagatelni postupak pred kot. sudovi.

Što se tiče modifikacije ad 1, opazila je vlada da ima občinah, kojim se radi pomanjkanja inteligencije i nedostatka materialnih sredstvah, nemože podieliti sudbenost. Nije druga nego da se ovakove občine u pogledu sudbenosti sjedine s drugimi.

Kod razširenja nadležnosti mjestnih sudovah do 60 f. ad 2, držala je vlada, da se ima što opreznije postupati. Sabor da bi mogao radi lahko dokučivih obzirah u takovih pitanjih udariti stranputicom. Vlada da je u stanju objektivnije postupati, i razmaknutu nadležnost dozvoliti samo onim mjestnim sudovom, koji pružaju dovoljna jemstva za valjano pravosudje.

Mjestni sudac, obično nepravnik, nebi mogao svladati potežkoćah skopčanih sa formulacijom obrazca prisege. Kad bi se sredstvo dokaza glavnom prisegom, koje se i onako u nas zlorabi, dopustilo kod mjestnih sudovah, zavladala bi demoralizacija, kojoj valja na put stati. Novija zakonarstva nastoje, da uporava dokazna sredstva glavnom prisegom neučesta, dapače bagatelni postupak izključuje dokaz glavnom prisegom, prepuščajući ga samo kod nagodah. Ovi razlozi da su podobni opravdati modifikaciju, predloženu ad 3.

Što se napokon tiče predloga da se zakon o ustroju mjestnih sudovah i postupku pred njimi, razstavi od zakona, koji će normirati tako zvani malični postupak, (ad 4), da za tu razstavu govore shodna teknika zakona, i okolnost što će zakon o mjestnih sudovih doći u ruke sudcem nepravnikom.

Počem su modifikacije, predložene po vladi, imale i odprije u odboru zagovornikah, to ih je odbor prihvatio, pa na njegov predlog i sabor usvojio. Ovako postali su, nakon previšnje sankcije od 3. listopada 1876.: zakon o mjestnih sudovih, proglašen u XXXII. komadu Sbornika od godine 1876. pod Br. 87, i zakon o malič̀nom postupku, proglašen u XXXIII. komadu Sbornika iste godine pod Br. 88.

Nazočna je knjiga namienjena tumačenju potonjega zakona, nu pošto kot. sudovi sude kao druga osvada, usljed priziva proti osudam mjestnih sudovah, pa i iz drugih razlogah, koje imati ću priliku iztaknuti, i s kojih izvire suvislost zakona o mjestnih sudovih sa onim

o bagatelnom postupku, držim da će dojakošnje razlaganje doprinieti shvaćanju bagatelnoga postupka pred kot. sudovi, koji sačinjava predmet ovoga djela.

II.

Pravosudju namienjena je zadaća polučiti suglasje medju materijalnim i formalnim pravom, koje se sudačkom presudom izražava.

Sudčeva presuda nestvara novo pravo, već izriče, da postoji pravo, koje se nepriznaje ili vriedja.

Da sudac uzmogne izreći, dali u konkretnom slučaju postoji u istini pravo, radi obrane kojega traži se njegova zaštita, treba mu podatakah, na kojih će temeljiti svoju izreku o obstanku, ili neobstanku prava.

Parbena razprava (proces) ima te podatke na vidjelo iznieti, i da se za sudčevu izreku sakupi u toj razpravi gradivo, koje će, što je pouzdanije moguće, pokazati dali pravo postoji ili ne, ima se razprava voditi po stanovitih propisih, skup kojih zovemo postupovnikom.

Postupovni zakoni imaju biti udešeni prama iztaknutoj svrsi pravosudja.

U starije doba mislilo se je, da će se iztaknuta svrha najsigurnije polučiti, ako se parbena razprava zbije u stroga pravila, kojih se je sudac imao nepomično držati.

Prema tomu načelu, koje je dielom provedeno i u postojećem gradjanskom postupovniku, sudac koraca stazom, koju mu postupovni propisi utiraju, od ove se staze on nesmije odvratiti, makar i bio uvjeren da ona nevodi k spoznanju istine, makar i očito bivalo, da će on svojom izrekom formalizirati pravo, koje nepostoji.

Iz ovoga načela izvire pismenost postupka, tako zvana razpravna maksima (Verhandlungsprincip), koja sudcu nalaže da se kod prosudjivanja parbena predmeta drži strogo navodah stranakah, i

dokazalah, koje one predlažu, koja uzkraćuje mu vlast narediti da se izvedu takova dokazala, o kojih on drži da su podobni razbistriti parbeni predmet i pripomoći k pobjedi prava, ovo je načelo rodilo nadalje tako zvanom „eventualnom maximom“, koja obvežuje stranke, navesti okolnosti i dokazala u stanovitih stupnjevih parbene razprave, i nalaže sudcu neobzirati se na okolnosti i dokazala, koja nisu na propisanom mjestu predložena, ovo načelo napokon donosi sobom tako zvanu „dokaznu teoriju“, koja ustanovljuje propise, po kojih ima sudac prosudjivati, dali je stanovita okolnost dokazana ili ne.

Izkustvo je dokazalo da se provedbom ovoga načela nepostizava svrha, namienjena pravosudju, da formalizam, proveden do skrajne granice, ubija materialno pravo, da sudac sapet u okovih a priori konštruiranih pravilah, nije u stanju prilagoditi ih onoj raznolikosti prieporah, kojimi radja život, da je sudcu često nemoguće u gustoj šumi formalitetah, uočiti konac, koji će ga voditi k svjetlu istine. Toga radi, i u njekih starijih postupovnicih, probija sve to jače težnja, osloboditi sudca sponah, koje ga sile, da poput niema svjedoka, prisustvuje bitci strankah, bitci, u kojoj se istina junak neogleda s junakom, neprolieva krv i neposvjedočava junačtvo, već u kojoj teku potoci crnila i nadmudruju se pravdopravnici, kako veli nezaboravni Kurelac „bez kolca i konopca samom mudrolijom i vragolijom“. Liepo veli se i u motivih, kojimi je cislajtanska vlada predložila carevinskomu vieću osnovu zakona o bagatelnom postupku: „Novijim je zakonarstvom mrzka ona teorija, koja gradjansku pravdu smatra mejdanom, u kojem steče pobjedu onaj, koji svojega protivnika majstorski svlada po pravilih umjetnosti. Novija zakonarstva drže, da bitnost parbene razprave sastoji u zajedničkom sudjelovanju sudca i stranakah, kojim se lahko dodje do spoznanja istinitoga stanja stvari, na temelju kojega ima se ustanoviti materialno pravo. Novija

zakonarstva dopuštaju da se u parbenoj razpravi i sudac i stranke slobodno kretaju, odstranjuju sve one umjetno stvorene stege, koje prieče da se parbeni predmet točno jasno razloži, koje zastiraju gustom koprenom pravu narav priepora i nedadu sudcu da ju pronicavim duhom shvati. Ovo je značajni biljeg težnjah, kojimi su nadahnuta novija zakonarstva na polju gradjanskoga parbenoga postupka".

Naglašena težnja novijih zakonarstvah našla je izraz u zakonu, tumačenju kojega namienjena je ova knjiga. Naš zakon o bagatelnom postupku postao je najvećim dielom recepcijom istoimenoga zakona od 27. travnja 1873., valjana za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću. Imati ću prilike, kod razlaganja pojedinih zakonskih ustanovah, iztaknuti u čem se oba ova zakona razlikuju. Za svrhu ovoga naslova, biti će dostatno naglasiti dvie bitne razlike medju cislajtanskim i hrvatskim maličnim postupkom. Dočim najme u Cislajtaniji neznadu za mjestne sudove, zaodjenute sudačkom vlasti, već samo za mirovne sudove u strogom smislu rieči, tako da kot. sudovi postupaju samo kao sudovi prve molbe u bagatelnih poslovih nakon bezuspješna pokusa nagode pred mirovnim sudom; u Hrvatskoj kot. sudovi postupaju po maličnom postupku kao sudovi prve molbe, dakle usljed neposredno im podnešene tužbe, i usljed pritužbe proti presudam mjestnih sudovah.

Druga načelna razlika medju cislajtanskim i hrvatskim bagatelnim postupkom, jest, što prvi u §. 78. nepoznaje žalbe ništovnosti radi očito krive uporave zakona, dočim ju drugi u §. 75. točki 9. izrično pripušća.

Dočim si pridržavam progovoriti obširnije o iztaknutih kao i drugih razlikah kod razlaganja pojedinih zakonskih ustanovah, vraćam se na predmet ovoga

naslova, to jest na glavna načela na kojih počiva bagatelni postupak.

Zakon polazi od stanovišta, da je za riešavanje prieporah manje vriednosti opravdan što jednostavniji, kraći, hitriji i jeftiniji postupak. Ovakav se pako postupak nemože urediti, a da se neprovede načelo ustmenosti i neposrednosti. Prema tomu načelu, sudac izriče osudu pod neposrednim utiskom ustmene razprave, kojom on ravna. Zakon propisuje doduše, da se o razpravi ima spisati zapisnik, nu razpravni zapisnik po bagatelnom postupku nije ono, što zapisnik spisan o razpravi u ustmenom postupku po gradj. p. p. Bagatelni sudac nesmije temeljiti svoje osude na zapisniku o razpravi kao što u ustmenom postupku po gr. p. p., već na razpravi živom rieči pred njim obavljenoj, na dokazih pred njim izvedenih. U zapisnik neimadu se ubilježiti svakolika očitovanja i protuočitovanja stranakah, kaživanja svjedokah imadu se u kratko navesti, i u obće sadržaj zapisnika treba udesiti tako, da služi ne substratom osudi, već riešenju eventualne ništovne žalbe, da njegovo spisanje nezabavlja sudca, neodvraća njegove pozornosti od ustmene razprave, jednom rieči protokolacija ima se stegnuti na najnuždnije zabilježbe. Budu li se i opet obsežni zapisnici spisali, izroditi će se i bagatelni postupak u postupak takav, u kojem će sve biti ustmeno osim postupka samoga.

Imao sam jurve priliku reći koju o tako zvanoj razpravnoj maksimi, koja gospoduje u pismenom postupku. U bagatelnom postupku pomenuta maksima, koja je i u ustmenom postupku po gradj. p. p. znamenito ublažena, skoro izčezava, jer je sudac baš dužan sudjelovati kod ustanovljenja faktičnoga stanja parbena predmeta, te ovo njegovo sudjelovanje stegnuto je jedino samostalnosti stranakah, koje u privatno-pravnih preporih razpolažu svojimi pravi.

I druga maksima, o kojoj sam jur prógovorio, to jest tako zvana eventualna maksima znatno je ublažena

u bagatelnom postupku, jer se u njem svakolika parbena razprava shvaća kao cielina, nerazlikuju u njoj stupnjevi, neima odgovora, protuodgovora, drugotnice, zaključnice i protuzaključnice, već razprava teče pravcem, koji joj sudac opredieli da saznade istinu, te tečajem razprave, dok sudac neizreče da je zaglavljena, prosto je strankam kadagod navesti okolnosti, predložiti dokazala, o kojih sudac ima po vlastitoj razsudi odlučiti, dali je njihovo izvedenje potrebito ili ne.

Jedna od najvažnijih novotah u bagatelnom postupku jest ono načelo, po kojem je sudac vlastan po slobodnom svojem uvjerenju, a ne po stanovitih pravilih (dokazna maksima), ocieniti izvedene dokaze, to jest odlučiti dali, i na koliko se stanovita okolnost imade smatrati istinitom na temelju izvedenih o njoj dokazah. Načelo slobodne ociene dokaza obuzima i pitanje o dokaznoj dužnosti, te ovlašćuje sudca na temelju posljedka svekolike razprave odlučiti, dali se stanovita okolnost ima smatrati istinitom, makar ju protivnik porekao, a onaj, koji ju navadja, nepredložio o njoj posebna dokaza. Ovakovim širokim shvaćanjem načela o slobodi sudca kod uvaženja dokazah, pokazuje se znamenitost njegova. Niekanje pojedinih okolnostih, neće navratiti protivniku teret dokaza, ako se sudac iz drugih okolnostih tečajem razprave navedenih uvjeri, da je ono niekanje objestno.

Govoreći o temeljnih načelih zakona o bagatelnom postupku, moram još konačno navesti načelo neprizivnosti osudah bagatelnoga sudca, bile iste izrečene usljed neposredno podnešene tužbe, ili usljed pritužbe proti presudam mjestnih sudovah.

Ovo će načelo imati žestokih protivnikah, koji će crnimi slikami opisivati žalostne posljedice vlasti, koju zakon daje sudcu, te zahtievati da se i proti bagatelnim osudam pridrži uredba apelacije.

Na prvi se mah i zbilja čini, da će, naročito u našoj domovini, gdje se tek od najnovije sudbene or-

ganizacije, nastoji odgojiti samostalne sudce, provedba ovoga načela biti skopčana sa posljedicami nepovoljnimi, koje će opravdati vapaj za apelacijom. Ja nemogu ove bojazni dieliti, pa makar u nas i zavladala moda susretati nepouzdanjem reforme, koje su u zadnje doba uvedene, makar u nas bilo mnogo ljudih, koji se baš nasladjuju grditi sve što je naše, poricati kotarskim našim sudcem sposobnosti[3]), huliti pravosudje naše u obće i pred tudjim svietom, valjda iz patriotizma i u interesu kredita naše zemlje; nisam još izgubio nade, da ima u nas i trieznih ljudih, koji će o stvari hladnije suditi, i uviditi, da će bagatelni postupak i kod nas kao u Cislajtaniji, pokazati se pravom blagodati, i da će ga pučanstvo obljubiti.

Priziv, kako ga shvaćaju postojeći postupovni propisi, predpostavlja, da se izcrpljivo savkoliki parnični material zapisnički konštatira, jer na temelju popisanoga parničnoga gradiva izriče prizivni sud svoju presudu.

Zakon o bagatelnom postupku, kako sam jur spomenuo, izključuje ovakav sadržaj razpravnoga zapisnika, uz koji bilo bi nemoguće provesti načelo prave ustmenosti i neposrednosti, s kojimi nedade se spojiti pojam priziva, kako ga normira gradjanski postupovnik. Priziv proti osudi, izrečenoj u pravom ustmenom postupku ima drugi značaj, negoli priziv u pismenom postupku. U ovom potonjem, prizivni sudac podvrgava izpitu prvomolnu osudu na onom istom pismeno kon-

[3]) Ja sam imao jur priliku u zvaničnom svojem svojstvu očitovati u saboru, da kot. naši sudovi većim dielom svojoj zadaći zadovoljavaju. O tom se danomice sve to više uvjeravam. Nebudi time rečeno, da kotarsko naše pravosudje neima manah, da je ono savršeno, da se nemogu pojedine neurednosti dapače i zloporabe na vidjelo iznieti, nu iz tih pojavah neumjestno je zaključiti na nevaljanost našega pravosudja, jer ako ovaj zaključak stoji, onda neima valjana pravosudja pod suncem. Ja poznam iz vlastita izkustva njeke cislajtanske kot. sudove, i o djelovanju tamošnjih kot. sudovah u obće nije težko biti obavješćen, pa ja tvrdim, da naši kot. sudovi nisu puno lošiji, a da ih ima, koji su ravni najboljim cislajtanskim.

štatiranom temelju, na kojem je prvomolna osuda izrečena. U pravom ustmenom postupku, radi pomanjkanja pismeno ustanovljena gradiva, izključena je mogućnost takova nadizpita, već bi se pred prizivnim sudom imala obnoviti ustmena razprava. Sada, nastaje pitanje, stoji li ta obnova razprave pred prizivnim sudom, uz trošak, koji je s njome i za državu i za stranke skopčan, u razmjerju sa vriednosti parbenih predmetah, koji se riešavaju po bagatelnom postupku? Prigovoriti će se istina, da in abstracto sva su prava jednake važnosti. To je istina u teoriji, nu vrlo umjestno primjećuje se u jur navedenih motivih slične osnove zakona za Cislajtaniju: „U praktičnom životu kod jedne kategorije pravah zahtieva se da se o njih što temeljitije razpravi, kod druge opet da se što laglje i hitrije rieše. S ovoga stanovišta — a ovo je stanovište mjerodavno kad se radi o postupovnih uredbah — može se zagovarati klasifikacija pravah po njihovoj vriednosti. Tko hoće da svoje pravo putem pravde steče, on će sa praktičnoga gledišta izpitati svrhu i sredstva. Slaba mu je korist, ako mu se pružaju sva moguća jamstva za temeljitu razpravu i riešenje prepora, ako sredstva, koja mora upotrebljavati, nestoje u razmjerju sa svrhom, koju želi polučiti, ako se osuda neizreče u pravo vrieme i samo sa materialnimi žrtvami, kojih nesmaže. Težnja, da se pruži što savršenija zaštita, može voditi k drugoj skrajnosti, k nedostatnosti pravne zaštite, koja je ravna uzkrati iste".

Neglededć na sve ovo, izkustvo nas uči, da se i po postojećem postupniku, usljed prizivah u prieporih manje vriednosti, vrlo redko preinačuje meritum prvomolne osude, već se obično radi formalnih manah osude uništuju, ili naredjuje, da se razprava popuni.

Zakon o bagatelnom postupku stoji u Cislajtaniji u krieposti od 1. listopada 1873., te bezprizivnost osudah bagatelnih sudacah, nije dala povoda tužbam, da-

pače postupak udomaći se tako, da se vlada nije mogla oteti redkom jednodušnosti izraženoj želji, da se kompetencija bagatelnih sudacah razširi.

Načelo neprizivnosti predpostavlja, da je neprizivna osuda izrečena obdržavanjem propisah, sadržanih u zakonu o bagatelnom postupku. Proti osudam izrečenim povredom bitnih propisah zakona, dopuštena je ništovna žaoba na banski stol, koj će dakle u bagatelnom postupku uredovati kao kasaciono sudište.

Imao sam jur priliku spomenuti, da hrvatski zakon o bagatelnom postupku pripušta ništovnu žaobu iz razloga, što je sudac koju ustanovu materialnoga zakona očito krivo shvatio, uporavio ili pregledao. Ovoga ništovnoga razloga neima po cislajtanskom bagatelnom postupku, koji dosljedno provadja načelo, da se žalba ništovna ima pripustiti samo iz formalnih razlogah. Akoprem se mora priznati, da je ovo načelo s čisto teoretičnoga gledišta nepobitno, jer razlog ništovnosti crpljen iz materialnoga prava, involvira apelaciju proti meritumu osude: to se ipak nedade tajiti, da će u praktičnom životu ništovna žalba iz navedenoga razloga roditi dobrim plodom; promicati će najme jedinstvo u judikaturi, siliti sudca, da što pomnjivije postupa kod riešenja prepora.

Francezki zakoni dopuštaju u govoru stojeću ništovnu žalbu, te baš na njezinom temelju razvija se ono, rekao bi, divno djelovanje francezkoga ukidnoga sudišta, s kojega pravosudju francezkomu neima u svietu takmaca.

Ako još pri koncu načelnih svojih razlaganjah naglasim javnost razprave, koju zakon propisuje, i koja se samo iznimno može izključiti, to sam naveo i opet važan razlog, koji je podoban oslabiti bojazan, kojom radja neprizivnost bagatelnih osudah. Prigovoriti će se istina je, da će naročito u ladanju javnost ostati mrtvim slovom. Ja nisam toga mnienja. Na ročište dolazi više stranakah, koje će prisustvovati razpravam, dok na

nje dodje red, te će njihovo prisuće djelovati na sudca, opominjati ga, da oprezno postupa, i time zajamči si povjerenje, bez kojega da kako postupak po često pomenutomu zakonu, nemože polučiti podpuna uspjeha.

Zakon

o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kotarskimi sudovi (gradsko-delegovanimi kotarskimi sudovi).

I. O nadležnosti kotarskih sudovah

(gradsko-delegovanih kotarskih sudovah).

§. 1.

Kr. kotarski sudovi razpravljaju i riešavaju po ovom postupku:

1. uslied podnešenę im neposredno tužbe:
   a) parnice o stanovitih svotah novčanih, koje po zahtjevu izraženu u tužbi, neračunajući ovamo kamatah ni inih pristojbah uzgrednih, nenadilaze 100 for. a. vr., u koliko po ustanovah o nadležnosti mjestnih sudovah (§. 21. zakona o mjestnih sudovih) nespadaju k nadležnosti mjestnih sudovah;
   b) parnice o drugih predmetih, ako se tužbom izraziti može, da se na mjesto njih dosudi svota novčana, koja nenadilazi 100 for. ili ako se tužitelj izrazito izjavio u tužbi, da je voljan takovu svotu novčanu primiti kao svotu nagodnu, u koliko po ustanovah o nadležnosti mjestnih sudovah (§. 21. zakona o mjestnih sudovih) nespadaju k nadležnosti mjestnih sudovah.
2. Uslied pritužbah proti osudam mjestnih sudovah:

parnice, koje su po zakonu o mjestnih sudovih isti nadležni razpravljati i riešavati.

*

§. 2.

Ustanove ovoga zakona neće se uporavljati na parnice iz poslovah mjenbenih, na tužbe, koje su doznačene izklopno sudbenosti realnoj, a tako ni na one pravne poslove, u kojih se na temelju naredabah od 21. svibnja 1855. (drž. zak. lista br. 95.) ili od 18. srpnja 1859. (drž. zak. lista br. 130.) ište, da se izdade nalog platežni.

U postupku maličnom neće se moći razpravljati ni tužbe iz pogodbe uporabne (najmovne), već ako idu jedino na to, da se ućera uporabnina (najmovina).

Usuprot na priepore iz trgovačko-pravnih poslovah proteže se ovaj zakon u granicah §. 1.

§. 3.

U postupku maličnom moći će se na temelju ugovora, sklopljena medju strankami, razpravljati i tražbine do 500 for., ako u ostalom postoje uvjeti, da se uporavljuje postupak malični, nego ugovor takov treba da je naročito sklopljen pred sudcem maličnim, ili ako se je sklopio prije, tad da izpravom bude dokazan pred sudcem.

§. 4.

Iznosci, odlučujući o tom, da li ima mjesta postupku maličnomu, proračunavat će se po mjerilu, koje je u §. 15. sl. a) i b) sudovnika od 16. veljače 1853. d. z. l. br. 30 ustanovljeno i koje se po tom smislu shodno ima uporavljati.

§. 5.

Razpravu parnice vodit će i odluku izricati će u postupku maličnom kod sudovah kotarskih u pravilu onaj sudac, kojemu je povjereno upravljanje suda.

Predsjednici sudbenih stolovah moći će kod pojedinih sudovah, kao što bude potrebno i dokle bude potrebno, osim upravitelja suda kotarskoga pozvati još jednoga sudačkoga urednika toga suda ili više njih, da samostalno vrše sudstvo u postupku maličnom.

Po zakonu o maličnom postupku, razpravljaju i riešavaju prepore navedene u §§. 1. i 3, samo kr. kot. sudovi i kr. gradsko-delegovani kot. sudovi, da kako „u granicah nadležnosti, opredieljene im sudovnikom“ [1]).

Prema tomu načelu, ustanove zakona o bagatelnom postupku neimaju se uporavljati samo na parnice izbrojene u §. 2., već bagatelnomu postupku, neima mjesta ni kod razprave svih onih parnicah, koje su po propisih sudovnika, pridržane kompetenciji sbornih sudištah (kr. sudb. stolovah).

U smislu dakle §. 2. zakona o bagatelnom postupku i sudovnika, neimaju se razpravljati i riešavati po bag. post. sljedeće parnice, makar se kod njih radilo o svotah navedenih u §. 1.:

a) Parnice, koje su izključivo dosudjene realnoj sudbenosti [2]).
b) Parnice o smetanju posjeda kako pokretnih tako i nepokretnih stvarih, gdje se jedino radi o razjašnenju posljednjega faktičnoga posjeda [3]).
c) Parnice iz poslovah mjenbenih.
d) Parnice u kojih se na temelju naredabah od 21. svibnja 1855. (d. z. l. br. 95.) ili od 18. srpnja 1859. (d. z. l. br. 130.) ište, da se izdade platežni nalog.

---

[1]) Kod sbornih sudištah, neima dakle mjesta postupku bagatelnomu.

[2]) Gradjanski sudovnik od 16. veljače 1853.

§. 50. Tužbe, kojim je predmet stvarno pravo na dobro negibivo, mogu se bez obzira na osobu posjednika, a baš i onda, ako bi taj posjednik podvržen bio vojničkoj sudbenosti, ili dvorskomu maršalstvu, podizati jedine kod molbe realne.

Ako dobro leži u okolišu od više sudovah, ostaje tužitelju na volju, kod kojega od tih sudovah da povede tužbu.

§. 51. Iste ustanove valjaju i onda, kad je prepirka o dielbi dobarah negibivih, ili o ustanovi granicah njihovih. Ako dobra koja graniče medju sobom, stoje pod sudbenosti raznih molbah realnih, na volju je tužitelju podignuti tužbu ma pred kojim od tih sudovah.

[3]) §. 53. sudovnika.

Ova ustanova kao i ona tičuća se izključenja mjenbenih parnicah, neima se razumjeti tako, da bagatelni sudac, ako je inače kompetentan, nebi mogao na molbu tužitelja razpraviti i riešiti po propisih bagatelnoga postupka prepor, u kojem vlastan je tužitelj iskati mjenbeni nalog ili platežnu zapovjed; nego ovu ustanovu treba shvatiti tako, da bagatelni sudac nije nadležan izdati mjenbeni nalog i platežnu zapovjed, nu da je tužitelju prosto, odreći se postupka mjenbenoga, ili onoga, koji je normiran gore navedenimi naredbami, i moliti da mu se prepor. rieši po bagatelnom postupku. U tom slučaju bagatelni sudac neće pripisati mjenici ili uknjiženoj obveznici onu dokaznu moć, koju joj zajamčuju mjenbeni postupnik dotično navedene naredbe, već bez obzira na to da je izprava, na kojoj se tražbina temelji, prikladna za mjenbeni ili mandatni postupak, uredovati kao bagatelni sudac, i riešiti prepor po propisih zakona o bag. postupku.

e) Parnice iz pogodbe uporabne (najmovne), ako neidu jedino na to, da se utjera uporabnina.

f) Parnice proti fisku, proti svjetovnim i duhovnim občinam, crkvam, prebendam, zadužbinam, i svim zavodom za javne svrhe (§. 14. slovo b) gradj. sudovnika).

g) Parnice u stvarih povjerbenskih (§. 14. sl. d) sudovnika[4]).

---

[4]) Po sudovniku od 16. veljače 1853. (§. 14. slovo c) nadležni su sborni sudovi za parnice proti posjednikom dobarah s kojimi je do godine 1848. skopčano bilo izvršivanje sudbenosti, nu ova ustanova sudovnika dokinuta je §-om 5. zakona od 21. studenoga 1874. ob ustroju sudovah prve molbe (Sbornik br. 55. god. 1874.) u smislu kojega i u pogledu osobne podsudnosti pomenutih posjednikah, valja obćenita ustanova §. 13. gradjanskoga sudovnika, koji propisuje, „da se sve tužbe podižu u pravilu kod onoga kot. suda, ili sudišta prve molbe, u kojega okolišu obtuženik redovito prebiva u ono doba, kad se tužba podigne“.

h) Parnice radi nasljedstva i diobe nasljedstva bezuvjetno, zatim sve tužbe, koje se tiču dugovah ostavinskih, legatah ili darovanja za slučaj smrti, na koliko je za razpravu dotične ostavine nadležan kr. sudb. stol[5]).

i) Parnice proti sudcem kotarskim i proti predstojnikom sudištah prve molbe (sudbenih stolovah[6]).

Dakle i proti posjednikom plemićkih dobarah, može se kod nas postupati po bagatelnom postupku, dočim u Cislajtaniji stoji još sveudilj u krieposti ustanova §. 14. sl. c) sudovnika.

Glede nadležnosti proti osobam navedenim ad f., valjaju ustanove §§. 23., 24., 25. sudovnika.

§. 23. Fisk je podčinjen kao obtuženik u onih slučajevih, u kojih se nadležnost ravna po prebivalištu, sudu onomu, u kojega je okolišu uredovno sjedište prokurature financijalne, ili, ako je osobitom obznanom stalno namješten fiskalni zastupnik za stanoviti kotar, sudu onomu, u kojega je okolišu uredovno sjedište toga zastupnika.

§. 24. Općine su podčinjene sudovom, u kojih je okolišu uredovno sjedište načelnika općine.

§. 25. Duhovne općine, crkve, prebende, zadužbine i svi zavodi za javne svrhe, kao: sveučilišta, ubožki domovi, bolnice, podčinjene su onim sudovom, u kojih je kotaru stolica njihova upravljanja. Ako stoji pod neposrednom upravom države ili koje općine, imadu se uporavljivati ustanove §§. 23. i 24.

§. 26. Sve ostale juridičke osobe, kao: družtva, družtva tečevna i korporacije podčinjene su sudovom onim, u kojih je okolišu poslovodstvo njihovo. Ako ili ista družtva ili makar pojedine osobe imadu u drugih mjestah osobitih nastaništah ili stalnih opravničtvah, mogu se u poslovih, koji se njih tiču, potegnuti pred one sudove u kojih su okolišu ta nastaništa ili opravničtva.

Glede nadležnosti u stvarih povjerbinskih valja ustanova §. 38. sudovnika.

§. 38. Tužbe u stvarih povjerbinskih imadu se podnositi onomu sudištu prve molbe, kojemu su doznačene nepreporne stvari povjerbinske (§. 85.), radilo se pri tom ili o nasljedju pavjerbinskom ili makar o kakovoj drugoj razpri, proiztičućoj iz odnošaja povjerbinskoga.

[5]) Razprava ostavštinska.

Razpravljati ostavštine vlastan je u pravilu onaj (takodjer gradski delegirani) sud kotarski, u kojega je kotaru pokojnik imao svoje redovito prebivalište.

[6]) §. 41. sudovnika:

j) Parnice iz poslovah rudarskih, na koliko neizviru iz službenoga odnošaja izmedju posjednikah rudah i izmedju poslenikah rudarskih[7]).

Parnice proti sudcem kotarskim (stolnim sudcem) i proti predstojnikom sudištah prve molbe.

Sudci su kotarski podčinjeni kao obtuženici u stvarih, koje spadaju pred onaj kotarski sud, kojemu su oni predpostavljeni, onomu sudištu prve molbe, u kojega je okolišu sjedište suda kotarskoga. Ovaj se propis uporavljuje i za onaj slučaj, ako dotičnik samo privremeno obnaša službu sudca kotarskoga.

Ako se predstojnik kojega sudišta prve molbe tužiti ima pri ovom sudištu ili pri kojem sudu kotarskom, koj je u okolišu istoga sudišta ima se tada podnieti tužba obližnjemu sudištu prve molbe. Isti propisi valjaju onda, kad koj sudac kotarski ostane kao tužitelj proti strankam, koje su podčinjene onomu sudu kotarskomu, pri kojem je isti sudac namješten, ili kad je predstojnik kojega sudišta rad tužiti stranke, koje bi se tužiti imale ili pri sudištu, njemu podčinjenu, ili pri kojem sudu kotarskom, ležećem u okolišu toga sudišta.

[7]) §. 63.—66. sudovnika. §. 63. Sudišta prve molbe, odredjena za izvršivanje sudbenosti rudarske*), odlučuju unutar svoga okoliša u svih parnicah:

1. o stvarnih pravih na rudnike i pripadnine njihove, kamo se imadu računati ne samo svakolika po vlasti rudarskoj dozvoljena traženja rude i početci kopanja, pak i podieljeni rudnici, nego i sve one izvanjske zgrade, zemlje i naprave, koje su odredjene za dobivanje i priredjivanje rudah ili koje su inako kao cjelina s rudnikom skopčane i koji se kao cjelina s rudnikom upotrebljuju:
2. o porabi takovih predmetah i njihovih pripadninah;
3. o dobi u polju pri podieljivanju rudokopnje;
4. o zazovu, da tko označi svoje polje, da ustanovi svoj rudnik izvjestnimi medjami;
5. o graničenju, zakrčenju rude;
6. o koristi i doplati pri rudah i hutah;
7. o proglašaju zakašnjaja;
8. o proglašenju, da je rudnik postao prost (da je dospio);
9. o pristojbah od nasljednje zdoluje, ili o drugih daćah od zdolanjah i pravacah;

---

*) Po zakonu od 21. studenoga 1874. (Sbornik br. 55. — 1874) §. 8. Kr. sudbeni stol u Zagrebu izklopno je nadležan u svih stvarih spadajućih na rudnu nadležnost.

k) Parnice iz poslovah trgovačkih, koje su izrično zakonom dósudjene sudovom nadieljenim trgovačkom sudbenosti[8]).

---

10. o naknadi za pomoćne i začetne prokope, učinjene u tudjem rudniku;

11. o naknadi za zajedničku porabu tudjih rudah, rudnih zgradah, spravah za odvraćanje vode, za odvraćanje otrovnoga zraka i dovadjanje zdravoga, zatim spravah, kojimi se rude iz rudnikah izvoze;

12. o bratovštinskih škrinjah, radi njihova upravljanja; radi neplaćenih prinosakah, i radi dužnostih njihovih naprama dionikom škrinje bratovštinske;

13. o oštetah na rudah i na hutah, koje se radjaju iz zanemara propisah i zakonah rudarskih:

14. o vlastničtvu ili porabi rudnih vodah:

15. o družtvenih ugovorih glede obave, porabe ili prodaje zajedničkih rudah i hutah:

16. o upravljanju i o polaganju računah izmedju gospodarah rudnikah i izmedju njihovih urednikah ili punovlastnikah o vodstvu rudnika i pripadninah mu,

§. 64. Sudišta prve molbe, odredjena za izvršivanje sudbenosti u poslovih rudničkih imadu takodjer ne samo voditi rudnu knjigu o svih u okolišu njihovu ležećih rudah i o pripadninah njihovih, nego i obavljati nad njimi ostala uredovna djelovanja sudbenosti realne.

§. 65. U parnicah o smetanju posjeda, koje se tiču predmetah rudničkih, i pri kojih se radi jedino o razjašnjaju posljednjega faktičnoga posjeda, odlučuje kotarski sud, u kojega se je okolišu dogodilo smetanje posjeda.

§. 66. Parnice, proizviruće iz službenoga odnošaja izmedju posjednikah rudah i izmedju poslenikah rudarskih, rieśava sud kotarski, makar da su poslenici i za stalno pogodjeni.

[8]) Zakon od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi (Sbornik br. 86. — 1876.)

§. 1. Trgovačkoj se sudbenosti doznačuju razpre, koje nastaju iz poslovah trgovačkih pomenutih u §§. 258., 259., 260. i 261. trgovačkoga zakona, ako je tuženik protokoliran trgovac, a nije li u trgovačkom registru upisan, samo onda, ako je posao od strane tuženikove trgovački posao.

§. 2. Bez obzira na to, da li su stranke trgovci ili nisu, doznačuju se sudbenosti trgovačkoj:

1. Razpre iz prenosa postojećega obrta trgovačkoga.

2. Razpre, kojih je predmet poraba trgovačke tvrdke, kao i one, koje nastaju iz protupravne porabe koje tvrde, izmedju onih, koji su

Dosele motrili smo nadležnost bagatelnoga sudca sa negativnoga gledišta. Prelazim sada na tumačenje onih ustanovah, koje normiraju pozitivno njegovu nadležnost. Ove su ustanove sadržane u §§. 1. i 3. zakona o bag. post.

---

tom porabom u svojih pravih prikraćeni, i onih, koji nepovladjeno tvrdku rabe.

3. Razpre, koje nastaju izmedju članovah trgovačkih družtvah, učestnikah prigodnih sdruženjah i članovah sdruženjah, koja se u smislu zadnje ustanove §. 5. trgovačkoga zakona smatraju trgovačkimi družtvi, nadalje razpre izviruće iz družtvena odnošaja, izmedju likvidatorah trgovačkih družtvah i medju njimi i družtvenimi članovi i to u svihkolikih ovih slučajevih, makar se družtvo jur razvrgnulo; napokon razpre, koje nastaju uslied tužbe privatna vjerovnika i družtvenoga kojega člana u smislu §. 101. trgovačkoga zakona na razvrgnuće družtva.

4. Razpre iz pravnih razmjerjah trgovacah sa svojimi prokuristami, trgovačkimi punomoćnici i pomoćnici, na koliko nespadaju u djelokrug obrtnih oblastih dotično kr. kotarskih sudovah (§. 7.), kao i one razpre, koje izviru iz odgovornosti prokuristah i trgovačkih punomoćnikah prema trećim osobam na temelju trgovačkoga zakona.

5. Razpre, koje izviru iz trgovačkih naputnicah, priznanicah (cedule), založnicah (Varrant) ili jednih i drugih skupa, na koliko te izprave imadu potrebštine trgovačkim zakonom ustanovljene.

6. Razpre nastajuće uslied tužbe povedene po vjerovniku na namirenje tražbine iz pridržanih predmetah, na koje mu u smislu §. 309. trg. zak. pristoji pravo pridržanja.

7. One razpre izmedju .utemeljiteljah dioničkoga kojega družtva i podpisateljah dionicah, koje izviru iz podpisanja istih.

8. Razpre, koje nastaju iz družtvenoga odnošaja s jedne strane izmedju ravnateljstva ili nadzornoga odbora dioničkoga družtva ili zadruge, a s druge strane dioničkoga družtva samoga, same zadruge ili njihovih članovah.

9. Razpre izviruće iz odgovornosti, koju trgovački zakon prama trećim osobam nameće ravnateljstvu i nadzornomu odboru dioničkoga družtva ili zadruge likvidatorom onim, koji dionice protupravno izdavaju i ovozemnim zastupstvom inozemskih dioničkih družtvah.

10. Trgovačke stvari neparbene.

§. 3. Trgovačka sudbenost u stečaju utemeljuje se stečajem na imovinu trgovca, kojega je tvrdka upisana u registru trgovačkom.

§. 4. U trgovačkih stvarih navedenih u predidućih §§. kao i u stvarih mjenbenih vrše sudbenost u prvoj molbi:

Razlagajući glavna načela ovoga zakona, imao sam jur priliku iztaknuti jednu od glavnih razlikah, koja

a) kr. sudbeni stolovi;
b) kr. kotarski sud u Bakru za područje županije riečke;
c) kr. kotarski sud u Senju za grad Senj;
d) oni kr. kotarski sudovi, koji će prema potrebočam prometa biti naredbom bana odredjeni, da u stanovitom okolišu vrše trgovačko mjenbenu sudbenost prema ustanovi §. 5. zakona od 21. studenoga 1874. ob ustroju sudovah prve molbe (Sbornik br. 55.).

§. 5. Trgovačke stvari navedene u §. 1. i 2. ovoga zakona spadaju i nakon brisanja tvrdke pred onaj trgovački sud, kod kojega je tvrdka bila protokolirana.

Ako tvrdka nije bila upisana u trgovačkom registru, nadležan je onaj trgovački sud, kod kojega je upis imao se obaviti.

§. 6. U mjestih, gdje neima suda trgovačko-mjenbenoga, mogu se parnice navedene u §. 1. i 2. točki 6. ovoga zakona izim onih, koje nastaju iz poslovah pomenutih u točki 5. §. 258. i točkah 2., 4., §. 259. trgovačkoga zakona i izim parnicah, proiztičućih iz poslovah mjenbenih, podignuti i pred običnim nadležnim sudom, koji može obavljati i uredovanja pomenuta u §§. 347., 371., 409., 411. i 481. trg. zak. i koja su im slična.

§. 7. U parnicah, koje nastaju iz poslovah doznačenih u §. 55. trg. zak. oblastim obrtnim uslied tužbe povedene po stranci, koja nije zadovoljna s odlukom obrtne oblasti (§. 98. zak. čl. VIII. 1872. obrtni zakon), nadležni su kotarski sudovi (kr. gradsko-delegirani kotarski sudovi).

Da se što točnije shvati kompetencija trgovačkih sudištah evo sljede i §§. 258., 259., 260. i 261. trgovačkoga zakona*), na koje se pozivaju §. 1. i 6. zakona o sudbenosti trgovačkoj.

§. 258. Kao poslovi trgovački smatraju se;

1. kupovanje ili inovrstno nabavljanje robe i pokretnih u obće stvarih, učinjeno namjerom, da one budu preprodane u naravi ili izradjene ili preradjene,

2. primanje dobavljanja predmetah u prediduću točki spomenutih, koje dobavljatelj nabavlja u tu svrhu;

3. kupovanje ili inovrstno nabavljanje državnih papirah, dionicah ili inih predmet trgovačkoga prometa činećih papirah novčane vriednosti, i to u slučaju takodjer, kada se nabavljanje čini ne u namjeri preprodaje;

*) Dok se ustavnim putem neizpravi tekst trgovačkoga zakona, nisam se smatrao vlastnim izpravljati ga. Dodao sam ipak u §. 259. točku 6., koje u hrvatskom izvorniku neima, a sadržana je u magjarskom izvorniku.

postoji medju bagatelnim postupkom cislajtanskim i našim, razliku najme, da kod nas, kot. sudovi (gradsko-delegovani kot. sudovi) postupaju po bag. post. ne samo kao prva molba, nego i kao molba prizivna.

---

4. primanje osiguravanja;

5. primanje odpremanja putnikah ili dobarah na moru i sklapanje zajmovah na brodove.

§. 259. Trgovačkimi poslovi se, u koliko se tjeraju kao obrt, smatraju sljedeći poslovi:

1. primanje izradjivanja ili preradjivanja pokretnih stvarih za druge, ako poslovanje poduzetnika premašuje obseg obrta na malo;

2. poslovi bankirski i mjeničarski;

3. poslovi komisionalni, odpravnički i vozarski, a isto tako i zavodi namienjeni prevažanju osobah;

4. poslovi javnih skladištah;

5. poslovi nakladateljski, nadalje ini poslovi trgovanja knjigami i umjetninami; isto tako i poslovi tiskarski, u koliko te grane obrtne nadmašuju obseg obrta na malo;

6. poslovi onih proizvoditeljah (producentah), koji vlastite proizvode izradjuju ili preradjuju i poslovi rudarskoga obrta, na koliko ova obrtna grana prekoračuje obseg obrta na malo;

7. posredovanje poslovah trgovačkih.

Poslovi navedeni smatraju se i tada kao poslovi trgovački, kada jih istina ne kao obrt, nego u poslovnom svojem krugu trgovačkom sklapa trgovac.

§. 260. Svikoliki poslovi trgovca, koji spadaju k tjeranju trgovačkoga posla njegova, imadu se smatrati kao poslovi trgovački.

Nasuprot prodavanja, koja čine zanatnici, u koliko se ona prikazuju samo kao nastavak zanata njihova, neimaju se smatrati kao poslovi trgovački.

§. 261. Ugovor, što ga sklopi trgovac, smatra se u slučaju dvojbe kao posao spadajući k tjeranju posla trgovačkoga. Obveznica, što ju izda trgovac, smatra se spadajućom k tjeranju posla trgovačkoga, ako protivno neproizlazi iz izprave same.

Dakle kotarski sudovi nadležni su po bagatelnom postupku razpravljati i riešavati unutar granicah §. 1. zakona o bagatelnom postupku, sve trgovačke prepore izviruće iz trgovačkih posalah o s i m preporah iz trgovačkih posalah, navedenih u točki 5. §. 258. i točkah 2. i 4. §. 259. trgovačkoga zakona, i osim preporah navedenih u §. 2. točke 1. do uklopno 5. i od točke 7. do uklopno 10. zakona od 3. listopada 1876. o trgovačkoj sudbenosti. Po bagatelnom postupku nemože se dakako postupati ni proti stečajnini (§. 3. istoga zakona).

Kot. sudovi dakle postupaju po bag. post.:

1. usljed neposredno podnešene im tužbe,
2. usljed pritužbe proti osudam mjestnih sudovah,
3. na temelju ugovora, sklopljena medju strankami.

Na 1. Usljed neposredno podnešene im tužbe kot. sudovi (gradsko-delegovani kot. sudovi) razpravljaju i riešavaju po bag. post. parnice, koje nisu dosudjene nadležnosti mjestnih sudovah, i u kojih se radi:

a) o novčanoj svoti, nenadilazećoj 100 f.,

b) o drugom predmetu (osobno djelo, povratak stvari pokretne) nu takove naravi, da se može alternativno staviti zahtiev na izplatu novčane svote, ako tužitelj i zbilja ište novčanu svotu nenadilazeću 100 f., ili ako se on očituje pripravnim primiti iznos nenadilazeći 100 f., kao svotu nagodnu, to jest mjesto predmeta parnice. Odtuda sljedi, da kot. sudovi nisu nadležni u prvoj molbi i po bag. post. razpravljati i riešavati prepore, dosudjene kompetenciji mjestnih sudovah[9]), dosljedno da će bagatelni sudac s ne-

---

[9]) Nadležnost mjestnih sudovah ustanovljuje §. 21.—25. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih, koji ovako glase:

§. 21. Niže navedeni gradjansko-pravni priepori imaju se razpravljati i riešavati pred mjestnimi sudovi:

1. U gradovih: Zagrebu, Osieku, Varaždinu, Karlovcu, Koprivnici, Požegi, Križevcih, Senju, Belovaru, Sisku, Bakru:

a) gradjansko-pravni priepori o svotah novčanih, ako iste svote, neračunajuć kamatah i inih pristojbah uzgrednih. nenadilaze 100 for. a. vr.;

b) gradjansko-pravni priepori o drugih predmetih (pokretninah, osobnih činitbah), ako se tužitelj izrikom ponudi, da je pripravan u mjesto njih primiti takovu novčanu svotu.

2. U svih ostalih občinah gradjansko-pravni priepori iste vrsti, ako zahtievana novčana svota, neračunav kamatah i uzgredicah, nenadilazi 30 for. a. vr.

3. Vlastna je vlada većim občinam, koje brojem i inteligencijom pučanstva, prometom, kao i valjano ustrojenim sudom dadu potrebita jemstva, dozvoliti gore naznačenu nadležnost do 60 f. a. v.

nadležnosti odbiti tužbu, za razpravu koje u prvoj je molbi kompetentan mjestni sud. Iz navedene predpostave sljedi nadalje, da kompetencija pojedinih kot. sudovah po bag. postupku nije jednaka, već da se ona mienja prema kompetenciji mjestnih sudovah dotičnoga sudbenoga kotara. Kot. sud, recimo, bakarski, nije nadležan kao bagatelni sud u preporih radi 31 for. proti tuženikom stanujućim u občini trsatskoj, jer je trsatskomu mjestnomu sudu na temelju zakona vladinom naredbom dosudjena nadležnost do 60 for., dočim isti je sud u preporu radi iste svote kao sud bagatelni

---

§. 22. Ako tužitelj zahtieva obrok ili ostatak tražbine nadilazeće iznos 100 for., dotično 60 i 30 for. a. vr. ili dospjele kamate, izviruće iz glavnice nadilazeće pomenute svote, mjestni je sud nadležan samo onda, ako tuženik priznaje pred sudom tužiteljevo pravo na cielu tražbinu ili na ročište nedodje. — Nepriznaje li tuženik u cielosti tužiteljevu tražbinu, neima mjestni sud razpravljati priepora, već uputiti stranke na redovitoga sudca.

§. 23. Gradjansko-pravni priepori o većih novčanih svotah, nego li su one navedene u §. 21. točkah 1., 2., 3., pa tražbine iz rudarskih i mjenbenih poslovah, tražbine, koje su doznačene izključivo sudbenosti realnoj, tužbe izlučne, o smetanom posjedu, a to ni pravne poslove, u kojih se na temelju naredabah od 21. svibnja 1855. (drž. zak. list br. 95.) i 18. srpnja 1859. (drž. zak. list br. 133.) izdaje platežna zapovjed, nesmiju mjestni sudovi razpravljati ni onda, ako su stranke i pripravne njihovoj se odluci podvrgnuti.

Pred mjestnimi sudovi neće se moći razpravljati ni tužbe iz pogodbe uporabne, već ako idu jedino na to, da se utjera uporabnina.

§. 24. U parnicah navedenih u §. 21. nadležan je mjestni sud one občine (grada, trgovišta), u kojoj tuženik prebiva; nu putnici i one osobe, koje u području koje občine samo privremeno borave, mogu se tužiti, dok u toj občini borave, kod mjestnoga suda iste občine, ako su u njezinom području obvezu na se uzeli, ili ako se radi ob obvezah nastavših iz štete počinjene u toj občini.

§. 25. Usuprot nemogu se pred mjestnim sudom povesti razprave:

a) proti državnomu i zemaljskomu fisku i zavodom, koje oni zastupaju;
b) proti občini, u obsegu koje ureduje mjestni sud;
c) proti kr. kotarskomu sudcu;
d) proti načelniku občine, za koju ureduje mjestni sud;
e) proti suprugam i malodobnoj djeci osobah pod c) i d).

nadležan proti tuženiku iz Krasice, jer je kompetencija krasičkoga mjestnoga suda stegnuta na 30 f. i t. d.[10])

Na pitanje kako se računaju iznosi, koji odlučuju o tom, dali se prepor ima razpraviti i riešiti po bagatelnom postupku, odgovara §. 4., koji upućuje na §. 15 slova a) i b) sudovnika od 16. veljače 1853.[11]). Što se u navedenom §. sudovnika veli o gradsko-delegovanih kot. sudovih, valja za bagatelne sudove.

---

[10]) Radi različitosti kompetencije bagatelnih sudovah, držim, da ova knjiga nebi odgovarala svojoj svrsi, kad nebi sadržavala vladine naredbe, kojom se opredieljuje kompetencija mjestnih sudovah. Ovu ću naredbu uz pregled mjestnih sudovah dodati na kraju knjige.

[11]) §. 15. sudovnika:

Gradsko-delegovanim kot. sudovom pripada osobna sudbenost;

a) u svih parnicah radi stanovitih svotah novčanih, koje bez kamatah i inih uzgredicah nenadilaze 500 f. n. k., i u svih razpravah o predmetih inih, ako se tužitelj naročito ponudi, da će u mjesto njih primiti svotu novčanu, koja bez kamatah i uzgredicah nenadilazi 500 for. nov. kon.

Iznos duga proračunava se po svoti, koja se izplata zahtieva u tužbi, ako i ima tužiteljah ili obtuženikah više, ili ako se traže dospjeli iznosi od tekućih kamatah ili rentah.

Nego u posljednjem slučaju pripada sudbenost gradskim delegiranim sudovom kotarskim samo onda, ako se pobijaju jedino tražene kamate ili rente, ali nepobija se po obtuženiku samo pravo, odkuda se izvodi potezanje tih kamatah ili rentah, premda to pravo nadilazi svotu od 500 for. kon, nov.

Ako li se u ovom slučaju pobija samo pravo, ima gradsko-delegovani kotarski sud tužbu zajedno s daljom razpravom, radi nastavka odpraviti nadležnomu sudištu prve molbe.

Isto se tako nemože tužba podignuti pred gradskim delegiranim sudovom kotarskim, kad tužitelj traži koj dio duga glavničkoga, nadilazećeg 500 f. ili pako izvišak, koji bi se pokazao, prispodobiv više tražbinah, pripadajućih stranci jednoj i drugoj.

b) U svih tužbah na priznaju prava na koj užitak, ili na potezanje opetujućih daćah, ako pojedina godišnja renta ili svota nov-

Na 2. Proti osudi mjestnoga suda dopuštena je pritužba na kr. kot. sud, u okolišu kojega mjestni sud ima svoje sjedište. Postupak usljed ovakove pritužbe razjasniti će se kod §§. 84.—91.

Na 3. Stranke mogu ugovorom utanačiti, da im se priepor nadilazeći svotu f. 100, razpravi kod kot. suda usljed neposredno podnešene im tužbe, pod sljedećimi uvjeti:

a) priepor po svojoj naravi, neglededeć na svotu novčanu, mora biti prikladan za bagatelni postupak (§. 1.);

b) predmet priepora nesmije nadilaziti 500 f. a. vr., to jest ako se ište novčana svota, nesmije ista nadilaziti pomenuti iznos, ako se ište drugi predmet, alternativni zahtiev mora biti upravljen na svotu f. 500, ili tužitelj mora se očitovati pripravnim primiti mjesto parbenoga predmeta, ovu svotu kao svotu nagodnu[12]);

c) ugovor, kojim se stranke podvrgavaju bagatelnomu postupku, treba da je sklopljen pred bagatelnim sudcem, ili ako je sklopljen prije, da je o ugovoru spisana izprava, koja se ima sudcu predložiti. Ako se ugovor sklopi pred sudcem, ima se to zabilježiti u razpravnom zapisniku, u drugom slučaju ima se izprava o pomenutom ugovoru istomu zapisniku priložiti.

Neima dvojbe, da stranke mogu ugovoriti, da se u predpostavljenih stegah, rieši po bagatelnom postupku i takav priepor, o kojem jur teče razprava po gradjanskom postupniku (§. 95). U tom slučaju, ba-

---

čana, za koju se tužitelj ponudi, da je u mjesto njih pripravan primiti ju, pri prihodih ili daćah nenadilazi 25 for. kon. nov., pri onih pako, koje su ograničene na vrieme doživotno osobe, ili koje su inako u trajanju svom neizvjestne, ako nenadilazi 50 for. konv. nov.

[12]) Preko svote for. 500 nemogu se prepori riešavati po bag. post., makar i stranke ovo ugovorile.

gatelni sudac neima uvažiti razprave obavljene po gradj. p. p., već neosvrtav se ni najmanje na nju, razpraviti iznovice prepor po propisih bag. postupka. To valja i u slučaju ako je parnica po gradj. p. p. jur uskladjena, dapače ako su i dokazi po gradj. p. p. jur izvedeni. Ovakovo shvaćanje stvari, temelji se na ustanovah §§ 16., 28., 30. i t. d. a naročito §. 67.

Moglo bi nastati pitanje, dali su stranke vlastne ugovoriti, da se prepor, koji po §. 1. spada u kompetenciju bagatelnih sudovah, razpravi i rieši po propisih gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852. Ja držim da ovakov ugovor neima valjanosti, jer je procesualno pravo jus cogens, i jer je očita namjera zakonodavca, da se stvari manje vriednosti po skraćenom postupku riešavaju[13]).

Pitanje, koji je kotarski sud u pojedinih slučajevih kompetentan za razpravu i riešenje stanovita prepora, riešava sudovnik[14]).

---

[13]) Drugoga je mnienja Ullmann u svojem djelu: Das Bagatellverfahren 2. Auflage. Wien 1873.

[14]) §. 13. Sve se tužbe podižu po pravilu kod onoga kotarskoga suda ili onoga sudišta prve molbe, u kojega okolišu obtuženik redovito prebiva u ono doba, kada se podigne tužba.

§. 16. Ono mjesto, gdje se je tko naselio s tom nakanom, da ondje stalno prebiva, koja nakana ili se dokazati može, ili se jasno vidi iz okolnostih, zove se redovito njegovo prebivalište.

§. 17. Ako tko izmjenice prebiva na različitih mjestih, prosto je tužitelju odabrati mjesto, gdje će podignuti tužbu.

§. 18. Putnici i ine osobe, koje se u mjestu kojem bave samo za kratko vrieme, mogu radi obvezah, koje su u tom mjestu na se uzele, tužene biti i pri onom sudu, u kojega je okolišu ono mjesto, dokle god ondje borave.

Nadležnost nad osobami, koje neimaju nigdje stalnoga boravišta, ravna se po mjestu, gdje se baš bave.

§. 19. Osobna podsudnost supruga valja i za suprugu njegovu. Podsudnost punoljetnih udovicah i suprugah sudbeno razpitanih ravna se po vlastitu njihovu prebivalištu.

§. 20. Pod kojim je sudom otac, pod onim su i djeca, koja su pod otčinskom njegovom vlasti, bila ona zakonito rodjena, pozakonjena

Ustanova §. 5. izvire iz nastojanja zakonodavca, da se neprizivno riešavanje preporah, kako ga normira bag. post., povjeri izkusnim sudcem.

U tom obziru odpis, kojim je vlada provela zakon o bagatelnom postupku, sadržava pobližje ustanove i naputke na predsjednike kr. sudbenih stolovah. Ja ću taj odpis na kraju knjige priobćiti.

---

ili posinovljena. Ostaju djeca pod tim sudom i po smrti otčevoj a i onda, pošto otac lišen bude vlasti otčinske, sve dotle, dok nepostignu slobodne uprave imetka svoga.

§. 21. Nezakonita djeca pod onim su sudom, pod kojim je i mati njihova. Ako je nezakonito ili našasto diete oskrbljeno o trošku javnoga kojega zavoda, bilo u zavodu ili izvan zavoda, podčinjeno je istomu sudu, kojemu i zavod.

§. 22. Prebivalište gospodara ima se smatrati i kao prebivalište služinčadi njegove, koja s njim živi u gospodarstvu zajedničkom, u koliko slobodno upravlja imetkom svojim.

§. 27. Podložnici austrijanski, koji kao urednici austrijanski služe u inozemstvu, ostaju pod onom sudbenosti, kojoj su podvrženi bili za boravljenja svoga u državi austrijanskoj. Ako se to boravište neda pronaći, uzima se, da su prebivalište svoje imali u Beču.

§. 28. Podložnici carevine austrijanske, koji primu povjeru od vladah inostranih, ostaju pod sudbenosti, kojoj su podčinjeni po ostalih svojih odnošajih. Konzuli vladah inostranih podpadaju, bili podložnici austrijanski bili inostrani, svagda onim sudovom austrijanskim, u kojih kotaru borave.

§. 29. Podložnici državah inostranih mogu biti pred austrijanskimi sudovi tuženi:

a) kod obćenitoga suda po prebivalištu, ako su si ga odabrali u državi austrijanskoj;

b) u svih slučajevih, u kojih se i austrijanski podložnici mogu tužiti po ustanovah ovoga zakona izvan sudbenoga kotara svoga prebivališta, kod osobitoga suda za to ustanovljenoga (§. 31. i sl.);

c) u slučaju, kad nenastupi ni osobita, ni obćenita podsudnost po prebivalištu (sl. a, b), u svakom mjestu, gdje budu zatečeni, radi svojih obvezah, koje su nastale u državi austrijanskoj, ili koje se tu izpuniti imadu;

d) uslied zamjenitosti u svih slučajevih, u kojih država, kojoj prinadleže, dopušta tužbe i proti podložnikom austrijanskim.

II. Ustanove obćenite o postupku u parnicah, u kojih kotarski sudovi postupaju uslied neposredno podnešene im tužbe.

Glede stranakah.

§. 6.

U postupku maličnom moći će stranke voditi parnice ili osobno, ili po punomoćnicih.

Punomoćnici treba da su o predmetu parbe podpuno ubavješteni, da su providjeni punomoćjem pismenim i da su mužkoga spola, žene medjutim mogu biti punomoćnici svojih muževah.

Ljudi, koji su odsudjene kao nadripisari (nadri-odvjetnici) nemogu kao punomoćnici dolaziti u razpravu.

Ako stranka s punomoćnikom osobno dodje pred sud, moći će se punomoćje dati i u zapisnik.

§. 7.

Ako je parnici predmetom samo ono, o čem maloljetnik po §§. 151., 246. i 247. obć. gradj. zakona slobodno može razredjivati, moći će maloljetnik sam kao tužitelj ili kao tuženik doći pred sud i razpravljati, a i u smislu §. 3. podvrći se postupku maličnom.

U takovih slučajevih, sklopljene nagode i izrečene osude neće se moći pobijati s toga, što pri razpravljanju nije za maloljetnika bilo zakonita zastupstva.

Stranke (partes) jesu osobe (fizične ili kolektivne: obćine, družtva i t. d.), koje u privato-pravnom preporu traže pred sudom svoje pravo, ili se proti zahtievom drugih brane Parnica predpostavlja t u ž i t e l j a i t u ž e n i k a. Tužitelj jest ona osoba, koja da namišljeno svoje pravo izvede, naziva pomoć suda proti drugomu, a t u ž e n i k ona osoba, proti kojoj se pomoć suda naziva. Od kolektivne osobe, koja se u parnici smatra kao jedinstvo, treba razlikovati s u p a r c e (litis consortes i. e. una eademque litis sorte conjuncti) to jest, one osobe (fizične ili moralne), koje se sjedinjuju, da u jednom te istom svojstvu, kao tu-

žitelji ili tuženici, pravdu vode. Ovo sjedinjenje zove se suparničtvo (litis consortium), koje je aktivno, ako se više osobah sjedini, da parnicu tieraju kao tužitelji, pasivno, ako ih je više sjedinjeno kao tuženici. Litis-consortium postane voljom suparacah, ili proti njihovoj volji, te prema načinu postanka, govori se o dobrovoljnu ili prisilnu suparničtvu. Aktivni litisconsortium jest uvjek dobrovoljan, dočim pasivni može biti prisilan, jer visi o volji tužitelja, da on na pr. više solidarnih dužnikah jednom tužbom potiera, dočim se više tužiteljah nemože prisiliti da zajednički potieraju tužbom više obvezanikah. Ima slučajevah, u kojih ih zakon upućuje na to zajedinstvo [1]), nu i opet visi o njihovoj volji, da se uputi ovoj odazovu. Litis consortium jest uredba čisto formalne (procesualne) naravi, i očituje se jedino i izključivo u zajedničkom vodjenju pravde, u kojoj svakomu je suparcu prosto, navesti na utvrdjenje namišljenoga prava ili na svoju obranu, posebne okolnosti, dokazala i razloge. Parnica riešiti će se za sve suparce jednom jedinom osudom, nu nije izključena mogućnost da jedan parac pobjedi a drugi bude nadvladan.

Litisconsortium predpostavlja istovjetnost temelja tužbe za sve suparce.

Osim glavnih stranakah, tužitelja i tuženika, mogu kod privatno-pravna prepora učestvovati (intervenirati) i druge stranke (nuzstranke), koje se pridružuju tužitelju ili tuženiku.

Povod toj intervenciji jest navieštaj parnice (litis denunciatio), s kojim je spojen zahtiev, da onaj, kojemu se pravda naviešćuje (litis denunciat) pripomogne naviestitelju (litis denunciant) do pobjede, pružajući mu podporu u parnici.

---

[1]) Na pr. u ovršnom postupku §. 22. zakona od 27. prosinca 1876. o preinaci njekojih ustanovah ovršnoga postupka.

Navieštaj pravde biva u slučajevih jemstva (evictio §§. 922.—933. 1137. gradj. zak. §§. 24.—26. gr. p. p.). Tužitelj ima u pravilu naviestiti parnicu prije, nego li podnese tužbu, a obtuženik u pismenu postupku u prvoj polovici roka za odgovor ustanovljena, a u postupku ustmenu, prije nego se upusti u razpravu parbene stvari. Ako povod navieštaju nastane tek u razpravi glavne stvari, može se pravda naviestiti u pismenu postupku još u protuodgovoru dotično drugotnici uz predbježnu dozvolu uvedenja novote, u ustmenu postupku pako kadagod tečajem parbene razprave.

Propust navieštaja, nepovlači za sobom, istina je, gubitak prava zavrate (regres) proti auctoru, nu nepreporučuje se radi posljedicah s njime skopčanih po §. 931. gradj. zak. Tko ima pravo zahtievati jemstvo, dosljedno naviestiti pravdu, i kada ovo pravo prestane, ustanovljuju gore navedeni §§. gradjanskoga zakonika. Naviestitelj i navieštenі mogu ugovoriti tko će od njih pravdu voditi, mogu ju zajednički voditi; nu dok se u tom neslože, ima parnicu voditi samo naviestitelj; ako o evictii teče posebna pravda, ona neustavlja razpravljanja glavne stvari.

Od litis denuntiatie treba razlikovati tako zvanu nominatio s. laudatio auctoris. Slučaj nominacije sadržava §. 375. gradj. zakonika[2]). Nevalja nadalje zamjeniti sa litis denunciatiom ni one promjene u strankah uz parbenu razpravu, koje nastaju time, što se nad imovinom tužitelja ili tuženika otvori stečaj, u kojem slučaju nastavlja se pravda po kuratorih, ili koje nastaju usljed obćenite ili singularne successie (nasliedovanje, ustup).

Svaki pravni subjekt u državi neima sposobnosti stupiti pred sud da svoje pravo ište, ili da se proti

[2]) §. 375. gradj. zak.: „Tko posjeduje stvar u tudje ime može se suprot tužbi o vlastnosti time braniti, da prednika svojega imenuje, i da dokaže da je stvar primio od njega.

zahtievam drugih brani. Ova sposobnost zove se jus ili persona legitima standi in judicio. Ovo pravo uživaju svi oni subjekti pravah, koje zakon nesteže u upravi njihovim imetkom. Za osobe u tom pravo stegnute ima pred sudom raditi njihov zakoniti zastupnik. Ovakove osobe jesu:

a) maloljetnici, koji nisu izhodili oprost godinah (veniam aetatis §§. 152. i 243. gr. zak., pa fizično punoljetni za koje je otčinska ili tutorska vlast iz važnih razlogah produžena (§. 251. gradj. zak.). Ove osobe zastupaju pred sudom otci ili tutori;

b) ludjaci, slaboumni, razmetnici, koji su kao takovi sudbeno proglašeni (§. 273. gr. zak.), oni koji su osudjeni na smrt ili radi zločinstva na težku tamnicu, dok njihova kazna traje (§. 27. kaznenoga zakona i § 279. gr. zak.) odsutnici (§ 276. gradj. zak.). Ove osobe zastupa pred sudom skrbnik (curator);

c) kridatari, koje zastupa stečajni zastupnik i upravitelj;

d) osobe redovničke (fratri kaludjeri), koje su položile zavjet siromaštva[3]), koje zastupa kurator, ako nisu vlastne sticati usljed njihove exposicije kao dušobrižnici.

Ima osobah, koje uživaju legitimam personam standi in judicio, pa ipak moraju biti pred sudom zastupane po drugih. Amo spadaju juristične osobe (moralne osobe), koje po svojoj naravi mogu raditi pred sudom samo kroz zastupnika, kojega im opredieljuje zakon, štatut ili upravne naredbe. Amo spada i fisk kao zastupnik zemaljskoga ili državnoga erara. Zemaljski erar zastupa kod nas državni nadodvjetnik a

[3]) §. 573. gradj. zak. §. 182. zakona od 9. kolovoza 1854. br. 208. z. d. l. Dvorski dekret od 13. lipnja 1793.

u zamienjivanju njegovu podčinjeno mu osoblje[4]); erar državni zastupaju pako kr. financialni odvjetnici. I gluhonieme po §. 275. gradj. zak. zastupa pred sudom skrbnik, ne iz razloga, što oni neimaju personam standi in judicio, već zato što nisu u stanju uspješno sami raditi pred sudom. Ako dodje pred sud ili predade podnesak stranka takova, koja nije vlastna ili sposobna raditi sama za sebe pred sudom, ima joj se podnesak povratiti uz shodnu uputu (§. 2. gradj. p. p.), ako se njezina nesposobnost iznese na vidjelo tek tečajem razprave, ima se ista prekinuti, i o tom obavjestiti kako stranku tako i njezina zakonita zastupnika, koji je vlastan pristati uz prijašnju razpravu, i iskati da se ona nastavi (§ 3. gr. p. p.).

Nu nije zadosta da stranke uživaju jus standi in judicis, već one su dužne, ako nastaje dvojba, dokazati da su baš one prave stranke, kojim se u konkretnom slučaju ima suditi. Ovaj dokaz zove se legitimatio ad causam.

Od velike je važnosti ova legitimacija kod litis consortiuma, u koji se često radi ustanovljenja kompetencije vuku osobe, koje očito neimaju legitimaciju ad causam I zastupnici stranakah moraju se legitimirati (legitimatio ad processum), tutorstvenim dekretom, punomoćem i t. d.

U postupku pismenu moraju stranke imati odvjetnika §. 4. točka 3. gr. p p., dočim u ustmenu postupku prosto je u pravilu strankam imati odvjetnika ili neimati (§. 30. gradj. p. p.). Punomoćnikom, (neodvjetnikom) treba da je 24 godinah, da su mužkoga spola, da su o predmetu pravde dobro obavješćeni, da imadu pismenu punomoć i da nisu poznati kao nadri-pisari (§. 31. gradj. p. p.).

Što sam dosele razlagao o strankah, o suparničtvu, navieštaju pravde, promienah stranakah tečajem raz-

[4]) Zakon od 21. studenoga 1874. Sbornik br. 57. god. 1874.

prave i legitimaciji stranakah i njihovih zastupnikah, temelji se na gradjanskom parbenom postupniku, ustanove kojega, u koliko neima u zakonu o bagatelnom postupku osobitih propisah, valjaju i za bagatelni postupak.

Da vidimo sada, dali propisi o bagatelnom postupku sudaraju sa načeli i propisi, koje sam prema ustanovam gradjanskoga p. p. dosele razvijao.

Što rekoh o strankah, o suparničtvu i navieštaju pravde, valja i u bagatelnom postupku, jer zakon, s tumačenjem kojega se bavim, nesadržava u tom pogledu posebnih ustanovah.

Glede jus standi in judicio, sadržava §. 7. osobitu ustanovu. Dočim po gradj. p. p. maloljetnici neimaju prava doći pred sud i razpravljati, pomenuti §. ovlašćuje na to malogodnike, ako je parnici predmetom ono, o čem maloljetnik po §. 151., 246. i 247. gradj. zak. slobodno može razredjivati[5]). U pomenutih stegah, maloljetnici mogu se podvrgnuti bag. postupku i po §. 3., te njihovi zastupnici neće biti vlastni pobijati valjanost u takovih slučajevih sklopljenih nagodah ili izrečenih osudah.

Druga razlika, koju mi je ovdje iztaknuti, jest, da po zakonu o bag. post. može žena zastupati muža,

---

[5]) §. 151. Diete još malolietno, ali koje roditelji nehrane, može slobodno razredjivati s onim, što je svojim trudom steklo, kao i sa stvarmi, koje su mu, pošto je odraslo, bile predane, da se njimi služi.

§. 246. Ako se malolietnik i bez dopuštenja svojega tutora najmio, tutor nemože ga natrag pozvati bez važnoga uzroka prije roka zakonita ili ugovorena; što je malolietnik stekao svojim trudom na taj ili drugi način, tim može on slobodno razredjivati i sebe obvezati, isto kao i onimi stvarmi, koje su mu, kada je dorastao, bile predane da se s njimi služi.

§. 247. Sud tutorstveni može malolietniku, koji je navršio dvadesetu godinu, ustupiti čisti suvišak njegovih dohodakah, da sam slobodno njim upravlja; glede toga iznoska, povierena upravi njegovoj, ima on pravo da samostalno sebe obveže.

dočim po gradj. postupniku, punomnoćnici stranakah moraju biti mužkoga spola.

U pogledu legitimacije ad processum, §. 6. propisuje, da se punomoće može dati i u razpravni zapisnik, dočim §. 31. gradj. p. p. govori o pismenom punomoću.

Po §. 31. gradj. p. p. nesmiju se kao punomoćnici pripustiti osobe, koje su poznate kao nadripisari, dočim §. 6. zakona o bag. post. izključuje samo one osobe, koje su kao nadripisari odsudjeni.

Kojemu je poznato, kako se redko, naročito u našoj zemlji, odsudjuju nadripisari, i koliko ih u nas ima, taj će pouzdano žaliti ustanovu §. 6, koja je prama toj kugi našega foruma, puno blažija, negoli odnosna ustanova gradj. postupnika[6]).

Glede rokovah.

§. 8.

Rokovi, koji su u zakonu ovom ustanovljeni i koje na temelju istoga naredi sudac, počimaju se i teku bez obzira na blagdane i praznike.

Ako dočetak kojega roka pade na nedelju ili na zapovjedani blagdan, imat će se prvi dojdući dan težatni smatrati kao posliednji dan roka.

Dani potrebni, da spis koji stigne poštom, kamo treba, neimaju se računati u rokove.

Rok u parbenom postupku jest ono vrieme, u kojem treba da stranka obavi stanovito djelo.

Ako vrieme sastoji u stanovitom razdobju, u kojem treba djelo obaviti, onda se govori o roku u

---

[6]) Cislajtanski zakon o bag. post. u §. 9. izključuje od zastupanja pred sudom osobe, koje su poznate, kao nadripisari. Ovako je glasio §. 6. i u vladinoj osnovi zakona o bag. postupku, nu saborski odbor za pravosudje, držav da je upitna ustanova neizvjestna, precizirao ju je kao sam gore naveo, i sabor primio ju po predlogu odbora.

užijem smislu, (dilatio, terminus intra quem), ako je pako vrieme opredieljeno stanovitim danom, onda govori se o r o č i š t u (terminus in quem ili terminus fixus).

Rokovi u širijem smislu, diele se u: z a k o n s k e u g o v o r e n e ili s u d a č k e, prema tomu, dali ih zakon, same stranke ili sudac ustanovi, nadalje u p r o d u ž i v e (dilatorne) i n e p r o d u ž i v e (peremptorne) prema tomu, dali se njihovim ponašanjem gubi pravo postupovno djelo obaviti ili ne, m o n i t o r n e ili a r c t a t o r n e prema tomu, dali se posljedica njihova promašenja sastoji u tom, da se odnosno postupovno djelo obavlja u odsuću stranke ili ne. Praznici (dies festi, feriati), jesu dnevi, za kojih se neobavljaju postupovna djela.

U pogledu rokovah, računanja istih i praznikah, zakon o bag. post. sadržava jednu jedinu ustanovu, koja preinačuje odnosni propis gradjanskoga postupnika, ustanovu najme da se dani potrebni, da spis koji stigne poštom, kamo treba, neimaju računati u rokove, dočim §. 102. gradj. p. p. propisuje, da se odsutne stranke imadu brinuti, da im pisma stignu sudu prije, nego što rok izteče, jer da se na vrieme, kojega idu na pošti, neuzima obzir.

Ostale ustanove gradj. p. p. glede rokovah, njihova računanja i glede praznikah (§§. 91—103. i 589.—594.) imadu se uporavljati i u bagatelnom postupku, dakako prema konstrukciji postupka i načelom na kojih počiva.

O t u ž b i.

§. 9.

Tužba može predati se pismeno ili dati ustmeno u zapisnik.

Više tražbinah istoga tužitelja proti jednomu istomu tuženiku mogu se, makar da i nisu u stvarnu ili pravnu savezu, poćerati istom tužbom, ako je za svekolike sud mališni nadležan i ako

tražbine sve skupa nenadilaze svote, odlučne za uporavljivanje postupka maličnoga.

§. 10.

Pri tužbi ustmenoj dat će se tužitelju potrebiti naputak, da uzmogne skladno i jasno razložiti čine, na kojih mu se osniva tražbina, naznačiti sredstva dokazna i uputno i izrazito izjaviti, što zahtjeva.

Ako poradi nenadležnosti suda ili poradi nedostatka osobne povlasti za tužbu obnadjeno bude, da je tužba neumjestna, imat će se tužitelju dati o tom pouka ustmeno ili pak pismeno, ako zahtjeva.

Tako isto, ako se obnadje, da je tužba očevidno neosnovana, imat će se tužitelj shodno o tom uputiti, nego neće se s toga samo razloga odbiti tužba t. j. imat će se svakako primiti i spisati, ako tužitelj neće da odustane.

I onda, ako je tužba predana pismeno, moći će se tužitelj pozvati i u napisnik saslušati, za da popuni tužbu ili da razjasni sumnje, ako koje obnadjene budu proti povedenju postupka.

§. 11.

Uslied tužbe imat će se narediti ročište „za ustmenu razpravu u postupku maličnom“ prema razmjerju slučaja i ako je moguće ne preko dvie nedelje danah. U slučajevih silnih moći će se ročište narediti baš i na isti dan, kojega tužba bude predana.

Na ročište pozvat će se stranke s opomenom, da ponesu sa sobom izprave, koje im se odnose na parnicu, i ako je moguće, da povedu i svjedoke, na koje kane pozvati se.

Tužitelj pozvat će se pozivnicom, tuženiku pako dostavit će se mjesto pozivnice dvogubka tužbe pismene ili pak prepis tužbe upisane u zapisnik.

Ako tužba nije prema tomu, da se povede postupak mališni, ali po obćenitih ustanovah sudovnika obrazložena je nadležnost suda kotarskoga, imat će se narediti potrebita, da se povede postupak zakoniti.

§. 12.

Na stanovite dane sudbene, koji treba da unapred budu odredjeni, u sudnici pribijeni i tako dostavljeni do obćenita znanja,

moći će tužitelj sa strankom protivnom, makar i nepozvani, doći pred sud, da tu povedu parnicu i da razpravljaju o njoj.

U takovu slučaju imat će se tražbina ubilježiti u zapisniku razpravnom (§. 74.).

Podpis odvjetnika na pismenih podnescih u bagatelnom postupku zahtieva §. 76. jedino za žalbe ništovne, i to ako koji odvjetnik ima svoje sjedište u obsegu dotičnoga kotara. Počem u §. 9. nebiva spomena o odvjetničkom podpisu, to će sud primati tužbe i bez podpisa odvjetnika. Odvjetnici mogu u ostalom zastupati stranke u bagatelnom postupku.

Po §. 11. gradjanskoga parbenoga postupnika slobodno je spojiti više zahtievah u jednu tužbu samo onda, ako izviru iz jednoga te istoga pravnoga razloga, ili bar iz više poslovah istovietnih (objektivna kumulacija u tužbi[1]). Usuprot §. 9. zakona o bag. post. dopušta tužbovno spojenje više zahtievah proti jednomu te istomu tužitelju (ili proti litis consortiumu) i onda, makar zahtievi i nebili u stvarnu ili pravnu savezu, samo ako su svikolici zahtievi prikladni za bag. postupak (§§. 1.—4.) i ako tražbine sve skupa nenadilaze svote odlučne za bag. postupak (§. 1. i 3.).

Razlog, s kojega gradj. p. p. izključuje kumulaciju zahtievah, nestojećih u pravnu ili stvarnu savezu, treba tražiti u potežkoćah, koje bi se pokazale kod zajedničke razprave ovakovih zahtievah. Tih potežkoćah neće obično biti kod bagatelnih razpravah, gdje se neradi o zamršenih pravnih odnošajih; a ako ih bude, upućuje §. 21. sudca, da spojene zahtieve razstavi, i o pojedinih tražbinah razpravlja napose. Prema ustanovi §. 21. ovlašćen je nadalje sudac (§. 73.), ako je u štadiumu razprave razstavio kumulirane tražbine, zaključiti glede pojedinih razpravu, i o njih posebnu osudu izreći.

---

[1]) Litis consortium naziva se subjektivnom kumulacijom.

Što se tiče postupka kod primanja tužbah, propisi bag. post. nerazlikuju se od ustanovah gradj. p. p. u postupku ustmenu.

Pismena tužba ima se dvogubo podnieti. Jedan primjerak pridržat će se kod suda, a drugi dostaviti tuženiku u vlastite ruke. Tužitelj poziva se pozivnicom. Ako je tužba upravljena proti više obtuženikah, netreba tužitelju obdržavati propisa §. 68. gradj. p. p., već će sudac odrediti dostavu jednoga primjerka tužbe u ruke tuženika, koji je u tužbi prvi imenovan, a ostale sutuženike pozvati pozivnicom, uputiv ih, da im je prosto ugledati tužbu kod suda.

Ako je tužba ustmeno dana u zapisnik, tuženik pozvati će se na ročište prepisom tužbe, primljene u zapisnik.

Tužitelj nije dužan podnieti prepisah od izpravah navedenih u tužbi, jer ih tečajem razprave može u svako doba predložiti, nu raditi će oprezno, ako to učini, jer će time ukloniti mogućnost odgode ročišta, koju bi sudac mogao dozvoliti, ako mu se uzvidi, da je temeljita tvrdnja tuženika, da mu se steže sloboda obrane.

O načelu, prema kojemu suda dozvoljuje odgode ročištah u bag. post., govoriti ću obširnije na shodnom mjestu.

Što se tiče dostave tužbe, počem zakon o bag. post. neima osobitih ustanovah, valjaju propisi gradj. p. p. (§. 66. 73.—89.).

Ustmenost i neposrednost.

§. 13.

Parnica razpravljat će se ustmeno pred sudcem presudnim. Čitati sastavakah pismenih neće biti dopušteno.

Javnost.

§. 14.

Razprava pred sudom presudnim bit će javna, nego kao slušaoci moći će dolaziti samo ljudi odrasli. Javnost izključit će se na suglasan predlog jedne i druge stranke, ureda radi pak izključit će se onda, ako se je bojati, da će pogibeljna biti za javni red ili za ćudorednost.

Odluka o tom, da se izključuje javnost, imat će se javno proglasiti.

Kada javnost bude izključena, moći će zahtjevati svaka stranka, da se osim punomoćnika njezina dozvoli pristup još i trojici pouzdanikah njezinih.

Zapt.

§. 15.

Sudac, pred kojim se razpravlja parnica, nastojat će, da se sačuva dobar red u sudnici, zato će takove ljude, koji nepristojnim svojim ponašanjem smućuju razpravu, najprije opomenuti, zatim ako opomena bude uzalud, zagrozit im se, da će ih odpraviti iz sudnice, što će napokon i učiniti, ako i ta prietnja bude bez uspjeha.

Proti onomu, koj se učini krivcem krupnije kakove nepodobštine, navlastito koj uvriedi sud, stranku ili punomoćnika njezina, svjedoka ili vještaka, moći će sudac odrediti kazan novčanu do 10 for. ili kazan zatvora do 24 ure.

Odluke ove obznanit će strankam i mogu se ovršiti odmah.

Ustmenost i neposrednost u parbenu postupku jesu najpouzdanija sredstva do materialne istine, ustanovljenje koje jest svrha parbena postupka[1]).

---

[1]) Čitaj: Feuerbach: Oeffentlichkeit und Mündlichkeit 1. svezak. Str. 230.—302. Mittermayer: Mündlichkeit, Anklageprincip, pa Mündlichkeit, Oeffentlichkeit. Renaud: Lehrbuch des gem. Civilprocesses. Menger: Das österreichische Civilprocessrecht. v. Canstein: Die rationellen Grundlagen des Civilprocesses. Motive k zakonu o bag. post. Oesterreichische Gesetze mit Materialen od dra. Kaserera VIII. Gneistov govor u 9. sastanku niemačkih pravnikah. Ullmann: Das Bagatellverfahren.

U ustmenu postupku stranke same živom rieči predlažu sudcu material, iz kojega će crpiti istinu, predočuju mu vjernu sliku prepora, koju sudac može popuniti i izpraviti, stavljajući na stranke pitanja, kojimi će nestati praznine, razjasniti se protuslovja.

Pismen postupak usuprot sili sudca da si iz aktah, iz mrtva, pisana slova, iz pismenih podnesakah, u kojih nadripisari a često i odvjetnici nenastoje razjasniti, nego zamršiti pravo stanje stvari, stvori sliku o preporu, koja nemože biti podpuna, vjerna kao što ona, koja izvire iz ustmene razprave, kojoj sudac sam daje pravac, kojom on ravna.

Nu nedade se tajiti, da i ustmenost u postupku pokažuje nedostatakah. Verba volant scripta manent! U pismenu postupku predleži sudcu parbeni material u izvjestnoj konačnoj formi, dočim se u ustmenu postupku može dogoditi, da sudcu prisustvujuću prepiranju stranakah, često i onemoglu, izbjegne po koji od važnih odlučnih momentah za riešenje pravde. Druga je neprilika ona, što ustmen postupak izključuje mogućnost priziva, kako ga normiraju današnji naši postupovni propisi, to jest priziva, kojemu je zadaća podvrgnuti izpitu prvomolnu riešitbu na onom istom temelju, na kojem je izrečena. Priziv u čisto ustmenom postupku, može se pomisliti samo uz iznovičnu razpravu pred prizivnim sudištem.

S ovih razlogah opravdano je nastojanje, da se u postupku ustmenost sa pismenosti stavi u što bolji sklad, da se upotrebe dobra svojstva i jednoga i drugoga sustava.

Skroz te skroz ustmen postupak nije moguće pomisliti. O tom je konačna osuda u znanosti jur izrečena; nu o granicah, u kojih se ustmenost sa pismenosti imadu spojiti, o tih granicah, bije se još uvjek borba. Ovo se pitanje dade najlaglje riešiti u postupku, kojemu su dosudjeni prepori od manje vriednosti. U ovakovom postupku, u kojem se nerazpravljaju ni rie-

šavaju zamršene pravne odnošaje, može se bez bojazni dopustiti što širija provedba ustmenosti, može se stegnuti pismenost u što užije granice. Zakon o bag. post. propisuje pismeno ustanovljenje tužbe. Tužiteljev zahtiev (petitum) mora biti pismeno ustanovljen, dočim se u razpravnom zapisniku, neima popisati savkoliki parbeni material, već one momente bez kojih nebi se mogla riešiti ništovna žalba, kao što i one, kojih pismeno ustanovljenje iziskuju prava stranakah i redovito pravosudje.

Iz onoga što dosele rekoh, izvire pojam ustmenosti u postupku, koji zahtieva, da se svakolika razprava obavi ustmeno, da riešitba osude uzsliedi ustmeno, i da ustmena razprava i sama ustmena razprava bude temeljem osudi.

Prema tomu glase: §. 13: parnica razpravljati će se ustmeno . . . čitati sastavakah pismenih neće biti dopušteno, §. 64. „pri izricanju osude uvažiti će se samo ono, što je bilo u razpravi“ i konačno §. 68. „osuda izreći će se i ustmeno proglasiti odmah, čim zaglavljena bude razprava ustmena“.

Navedene zakonske ustanove, koje izražuju pravi pojam ustmenosti, treba da si sudac dobro zapamti, jer o pravilnu njihovu shvaćanju, visi uspjeh zakona. Bude li sudac smatrao razpravni zapisnik podlogom osude, koju će izreći, izroditi će mu se postupak u pismen, jer će ga ovakovo shvaćenje razpravnoga zapisnika siliti, da spiše zapisnik što obširniji, te time neće samo povriediti narav postupka po kojem je zvan uredovati, već takodjer osujetiti svrhu, kojoj je zakon o bag. post. namienjen, da se najme priepori o predmetih od manje vriednosti rieše što hitrije i jeftinije. Sudac, koji je dosele sudio na temelju pismeno ustanovljenoga gradiva, koji se klanjao izreci: quod non

in actis, non est in mundo, mora imati pred očima, da po bag. post. živa rieč stranakah stupa na mjesto pismenih njezinih podnesakah, na mjesto razpravnoga zapisnika u tako zvanom ustmenom postupku po gr. p. p. Kao što u pismenu postupku odlučuje što je pisano, tako u ustmenu postupku odlučuje što je govoreno. Neka dakle sudac, uredjujući kao bagatelni sudac, odvažno prekine sa svojom uredovnom prošastnosti, neka baci sa sebe šljake, na kojih je dosele mučno koracao na stazi obasutoj neuvjek sitnim posipalom pismenah, i neka svukoliku svoju pozornost obrati na žive rieči stranakah, neka pod utiskom njihovih očitovanjah sudi što je pravo. Ovo je njegova zadaća u bagatelnom postupku.

Ustanove §. 13. da nije dopušteno čitati pismenih sastavakah, netreba shvatiti tako, da se nesmiju čitati na pr. izprave, koje stranke predlažu za dokaz svojega prava, za obranu proti zahtievom, ili tužbovni petitum, već tako, da sudac neće dopustiti, da stranke čitaju gotovih pismenih sastavakah, u kojih bi izvadjale svoja prava.

Neposrednost u postupku zamienjivala se je sa ustmenosti. Najnovija znanstvena iztraživanja luče jednu od druge. Istina je svakako, da je neposrednost sa ustmenosti u srodnom savezu, nu istina je takodjer, da se i pismeni postupak dade spojiti sa neposrednosti.

Pojam neposrednosti zahtieva: da medju sudcem, koji osudu izriče i strankami, (svjedoci, vještaci) nebude posrednika, da stranke dakle, svjedoci i vještaci, neposredno sudcu, koji će suditi očituju sve, što mu treba znati da priepor rieši, da mu predoče izprave i predmete, prosudjenje kojih važno je za riešenje prepora.

Iz pojma neposrednosti sliedi: da su stranke, svjedoci, vještaci dužni glavom doći pred onaj sud, koji izriče osudu, da onaj sudac, koj je sa strankami vodio

razpravu, ima i osudu izreći, dosljedno da se razprava imade obnoviti, ako prekinutu razpravu preuzme drugi sudac.

Glede prve od navedenih konsekvencijah, mora se ipak dopustiti iznimka, gdje je opravdana strogom nuždom. Mora se najme dopustiti, da odlučujući sudac dade preslušati svjedoke po drugom sudcu, ako je njihovo boravište od sjedišta odlučujućega suda tako udaljeno, da bi trošak skopčan sa njihovim došašćem, bio u nerazmjerju sa vriednosti parbena predmeta, da se sasluša punomoćnik stranke, ako je radi bolesti ili druga razloga zapriečena doći glavom pred sud i t. d.

Neposrednost izražena je u zakonu o bag. post. sljedećimi ustanovami:

§. 13. Parnica razpravljati će se ustmeno pred sudcem presudnim.

§. 28. Sudac ima narediti, da se dokazi, o kojih mu se uzvidi, da su važni, izvedu pred njim tečajem razprave.

§. 67. Osudu moći će izreći samo onaj sudac, koji je glavom vodio razpravu parničnu.

Ako nastane potreba, da se prije, nego što izrečena bude osuda, izmjeni sudac, imati će ustmenu razpravu novi sudac započeti iznova.

Javnost razprave sastoji u tom da je svakomu prosto dolaziti u sudnicu, kad se drže razprave.

Ima pravnikah, koji javnosti poriču svaku važnost za pravosudje, ima ih opet, koji ju visoko ne ciene, nu pripuščaju. Najvatreniji zagovornici javnosti jesu oni, koji ju predočuju kao zahtiev moderne države, koji ju dakle motre iz državno-pravna gledišta.

Nedade se tajiti, da je javnost sudbenih razpravah podobna razviti pravnu sviest u puku, da ona nanj poučno djeluje; nu osim toga prikažuje se ona kao vrlo shodno sredstvo, kojim se pouzdanije dodje do istine.

Stranke i svjedoci stiditi će se najme javno koješta kazati, što će u tajnom preslušanju lahko očitovati.

Netreba napokon metnuti s uma, da je javnost, kao kontrola suda, podobna zapriečiti nezakonitosti, i zajamčiti nepristrano pravosudje.

Javnost razprave naredjuje zakon u §. 14., dopuštajući, da se izključi na suglasan predlog jedne i druge stranke, ureda radi pako onda, ako se je bojati, da će pogibeljna biti za javni red ili ćudorednost.

Odluka, da je javnost izključena, ima se vazda javno proglasiti, pa i onda kada je javnost izključena, može zahtievati stranka, da se osim punomoćnika njezina, dozvoli pristup još trojici njezinih pouzdanikah. §. 15. daje sudcu vlast, bez koje nebi bio često u stanju potrebitim mirom svestrano stvar razpraviti. Glede uporave kazne zatvora svraćam pozornost na odpis vladnoga odjela za pravosudje, kojim je zakon o bag. post. proveden i koji je tiskan na kraju ove knjige.

Ravnanje razprave.

§. 16.

Sudac otvara, ravna i završuje razpravu; daje pravo, da tko govori, i uzkraćuje ga onomu, koj se nepokorava njegovim naredbam.

Sudac imati će brigu, da stvar bude potanko i podpuno pretresana, ali da se pri tom razprava nezavlači kojekakvimi obširnostmi i neznatnimi razpravicami uzgrednimi, i da ako je moguće, razprava, neprekidajuć ju, dovršena bude u jedan dan.

§. 17.

Sudac imat će ponajprije poslušati, što stranke zahtjevaju i očituju u stvari priepornoj i kako kane dokazati, što tvrde.

Imat će sgodnimi pitanji nastojati o tom, da se nerazgovjetni zahtjevi razjasne, da se nedostatni dokazi glede navedenih činah

popune, da se naznače dokazna sredstva, i u obće da se kaže i izjavi sve, što je potrebito, da moguće bude uglaviti stanje stvari.

Stranke, koje su nevješte zakonom, valja uputiti o pravnih posljedicah, koje će jih postići, ako što zanemare.

Bagatelni postupnik nepozna štadijah u postupku, nezna za odgovor, protuodgovor, drugotnicu, neluči medju inštruiranjem parnice i dokaznim postupkom; već prepušta sudcu da ustmenom razpravom ravna po svojem razboru, i tako, da se stvar što točnije i podpunije pretrese.

Prema tomu, stranke nisu vezane na stanoviti broj očitovanjah, niti ih one daju stanovitim redom, nisu dužne ponuditi dokaze u stanovito vrieme, niti se dokazi izvadjaju usljed odluke sudca, izrečene nakon zaglavljene razprave; već sudac dozvoljuje rieč strankam, kadagod mu se čini, da će njihova izjava razjasniti stvar, stavlja strankam pitanja, koja mu se čine zgodna, poziva ih neka prokažu svoja dokazala, i naredjuje, da se izvedu tečajem razprave, kadagod drži, da je to umjestno, te zaglavljuje razpravu nakon izvedenih dokazah, kada mu se čini da je stvar dostatno pretresena, i da je on u stanju na temelju učinjenih ustmenih izjavah, na temelju izvedenih dokazah izreći osudu. Pojedine izjave stranakah neuvršćuju se u razpravni zapisnik, sadržaj kojega ustanovljen je §-om 74.

Položaj bagatelnoga sudca kod razprave razlikuje se dakle bitno od položaja sudca u ustmenom postupku po gradj. p. p. U bag. postupku, sudac stoji nad strankami, on vodi razpravu prema svrsi, koja joj je namienjena, nedolazi u nuždu, da kaže u pero za tuženika odgovor, za tužitelja protuodgovor, i tako da zvanje sudca zamjeni sa rolom pravdopravnika.

Svraćam pozornost na ustanovu §. 16., koja propisuje, da sudac ima, ako je iole moguće, razpravu neprekidno voditi i dovršiti ju u jedan dan.

Ova ustanova odgovara naravi čisto ustmenoga postupka, kako ga uredjuje zakon. Sudac ima najme

nastojati, da neposredno pod utiskom ustmene razprave izreče osudu. Odgadjanje ročišta povlači za sobom nuždu konštatovati zapisnički bar glavne posljedke prekinute razprave; toga radi sudac raditi će prema duhu zakona, i prišteditи vremena, ako nebude ni započeo razprave, o kojoj predvidja da neće je moći istoga dana dokončati s razloga, što stranke nisu na pr. poniele sobom izpravah, ili dovele svjedokah, na koje kane se pozvati.

U zakonu neima u tom pogledu osobitih ustanovah, jer nije moguće s obzirom na različitost slučajevah, s obzirom na načelo, da o sudcu visi pripustiti ili izključiti ponudjene dokaze, donieti pozitivan propis. Zakon o bag. post. otvara najširije polje razboritosti sudca, te i u tom pitanju, neka on prema okolnostim, prema naravi ustmenoga postupka odluči, što mu se čini umjestno, o čem on drži da će pospješiti razpravu.

§. 18.

Ako se obnadje na ročištu, da koja god od stranakah, koje su došle, nije vlastna sama sebe zastupati u pogledu parnice, ili ako za tužitelja ili tuženika dodje osoba takova, za koju se nemože dokazati, da imade pravo zastupati stranke, imat će sudac ureda radi odgoditi ročište i dati naloge potrebite, da uzmogne polag zakona postupati.

Podjedno kazat će sudac strankam, da se ročište neće moći iz istoga razloga bez privole protivnikove odgoditi po drugi put, nego da će se na iznovičnom ročištu, ako nedostatak nebude uklonjen, raditi po propisu zakona.

§. 19.

Ako stranka nije kadra očitovati se razgovjetno o stvari parbenoj, ili ako sudac izreče, da se stranka poradi nepristojna ponašanja odpravi iz sudnice, imat će se ročište odgoditi, a stranka uputiti, da na iznovično ročište dodje s valjanim punomoćnikom ili, ako je potriebno, s odvjetnikom, koj će ju zastupati, u protivnom bo slučaju smatrat će se kao da je izostala.

Prediduć §§. normiraju slučajeve, o kojih sudac ima ureda radi odgoditi ročište. O načelih, prema kojim će sudac dozvoliti odgodu ročišta na predlog jedne ili druge stranke, ili na predlog obiuh stranakah, govoriti ću kod §. 24.

§. 20.

Pošto stranke budu preslušane, imat će sudac pokušati nagodu.

Nagoda sklopljena ili pak primjetba, da nagoda nije pošla za rukom, imat će se upisati u zapisnik razpravni.

Nagoda spisana pročitat će se strankam, a zatim predložiti, da ju podpišu, ili ako pisati neumiju, rukoznakom potvrde.

Sudac ima nastojati da stranke sklope nagodu, i počem će ovo njegovo nastojanje roditi laglje uspjehom, ako bude u stanju razlozi djelovati na stranke, to zakon propisuje, da sudac ima o nagodi nastojati tek nakon preslušanja stranakah, usljed kojega upoznati će se sa preporom, sa dokazi, kojimi stranke razpolažu i tako razabrati, kojim mu je pravcem djelovati na sklopljenje nagode.

Neima dvojbe da sudac može pripustiti nagodu i nakon izvedenih dokazah.

Stranke mogu sklopiti nagodu bezuvjetno, ili ustanoviti da će nagoda ovisiti o uspjehu dokaza o stanovitoj sporazumno opredieljenoj okolnosti. Prosto je strankam sklapati nagode, kojimi će se staviti uvjet da će okončanje stvari ovisiti od položenja prisege, ustanovljene obostranim porazumkom (§. 62.).

Ako je nagoda bezuvjetno sklopljena, to je s njome svaka dalja razprava izključena. Nagoda bezuvjetno sklopljena, ima se uvrstiti u zapisnik i pročitati strankam, koje će zapisnik podpisati, ili ako pisati neumiju, rukoznakom potvrditi. Ako nagoda visi o položenju prisege, ima stranka, kojoj je prisegu položiti, moliti sud da u tu svrhu ročište ureče. Ako je napokon sporazumno ustanovljeno da okončanje prepora visi o iz-

vedenju drugoga dokaza na pr. kazivanje svjedoka, izprave i t. d., sudac će, nakon izvedenoga dokaza, riešiti prepor osudom.

§. 21.

Ako se u parnici kojoj pokrenulo više tražbinah proti jednomu te istomu tuženiku, moći će sudac narediti, da se o pojedinih tražbinah razpravlja napose.

Moći će sudac više parnicah, tekućih medju istimi strankami, kao i parnice raznih tužiteljah ili raznih tuženikah proti istoj stranci protivnoj spojiti, da se skupno razpravljaju.

Nego skupnom osudom moći će se riešiti samo parnice istih stranakah.

Ustanova ovoga §-a stoji u savezu sa §. 9., te ovlašćuje sudca u slučaju objektivne kumulacije tužbe, razstaviti pojedine tražbine, i narediti, da se o pojedinih posebno razpravlja.

Prepušteno je razboritosti sudca, da ovu razstavu odredi, kadagod mu se uzvidi, da bi zajedničko razpravljanje više zahtievah zamrsilo stvar. On je nadalje vlastan prema okolnostim riešiti jednu od tražbinah pokrenutih istom tužbom, a riešenje drugih odgoditi, ili pako riešiti svekolike tražbine jednom osudom.

Objektivna kumulacija u tužbi predpostavlja, da su svekolike tražbine pokrenute od jednoga te istoga tužitelja jednom jedinom tužbom proti jednomu te istomu tuženiku.

§. 9. ide dalje, pa ovlašćuje sudca, da spoji razpravu više parnicah, povedenih raznimi tužbami medju istimi strankami, dapače i u parnicah raznih tužiteljah ili raznih tuženikah proti istoj stranci.

I pri ovom spojenju postupati će sudac u pogledu osude, kako je rečeno u slučaju objektivne kumulacije tužbe, to jest riešiti ih jednom jedinom osudom ili raznimi osudami; nu skupnom osudom moći će riešiti samo prepore istih stranakah.

Neima dvojbe da će sudac pripustiti i tuženikov prigovor preboja (kompenzacije) u smislu §§. 13. i 299. gradj. p. p., kao i protutužbu (recoventio) u smislu §§. 27. i 28. gradj. p. p.

Zakon o bagatelnom postupku, nesadržava o kompenzaciji i protutužbi osobitih ustanovah, te se zato po propisu §. 93. zakona o bag. postupku imadu upotrebljati ustanove gradj. p. p., da kako prema osobitostim bag. postupka.

Što se tiče kompenzacije, bagatelni sudac će ju pripustiti, ako postoje uvjeti §§. 1443. i 1109. gradj. zak., te prema načelom kod ovoga §-a razvitim o njoj razpravljati i suditi skupno sa tražbinom pokrenutom tužbom, ili obaška.

I sa protutužbom (reconventio, to jest sa tužbom, koju tuženik daje proti tužitelju kod istoga suda pri kojem je tužen) postupati će bag. sudac po propisih §§. 27. i 299. gr. p. p.[1]).

S obzirom na neograničenu ovlast, koju zakon podieljuje bag. sudcu u §. 21., ja bi rekao da je on vlastan narediti suvremenu razpravu protutužbe sa glavnom stvari, makar joj i rekonvenirani tužitelj prigovorio, samo ako se uvjeri, da skupna razprava neće zamršiti stvari.

Nadalje s obzirom na načelo slobodne ociene dokaza i na ustanovu §. 32., držim da tuženik, koji daje

---

[1]) §. 27. Ako obtuženik misli, da ima pravo podići tužbu proti tužitelju, nije mu slobodno takove protutužbe smiešati s odgovorom; držan je medjutim na novo predložiti sva na nju spadajuća dokazna sredstva, baš ako su već i prinešena u parnici tekućoj usljed tužbe. Nego ako tužitelj na protutužbu pomiešanu s odgovorom, dobrovoljno odgovori, ima sudac, ako se to temeljito učiniti može, izreći sud ujedno o jednom i drugom predmetu.

§. 299. Presuda se mora stegnuti na zahtiev stranakah, i mora ga riešiti podpuno i jasno. Ako se, budi sasvim budi diono, tražbina tužiteljeva odbije s toga, što je namirena prebojem (§. 13.) ima se to izrekom navesti u osudi.

protutužbu, nije dužan istu obložiti onimi dokazali, koji su prinešeni u parnici tekućoj usljed tužbe, kako to propisuje §. 27. gradj. p. p.

§. 22.

Preinačiti tužbu, imenito povećati zahtjev tužbe, ako se tim neizključuje nadležnost suda i uporaba postupka maličnoga, slobodno će biti s privolom tuženikovom. A da tuženik na to privoljuje, slutit će se odtuda, ako se neprigovarajuć preinaki upusti u razpravljanje tužbe preinačene.

Nego ako protivnik i prigovori, moći će sudac dopustiti takove preinake, ako se nije bojati, da će se preinakom razprava znatno otegnuti. Ovaj zaključak obznanit će se strankam.

Preinačen zahtjev tužbe ubilježit će se u zapisniku razpravnom.

Po §. 18. gradj. p. p. nije prosto tužitelju promjeniti zahtieva tužbe, a pod promjenom razumieva se ne samo povišenje zahtieva, nego i preinaka faktičnoga ili pravnoga temelja, na kojem tužba počiva, to jest preinaka pravnoga naslova ili predmeta. Po gradj. p. p. može tužitelj i to najkasnije u protuodgovoru obaliti svoj zahtiev.

Noviji postupovni zakoni neshvaćaju tako strogo načelo nepromienjivosti podnešene tužbe, već dopuštaju da se o promienjenoj tužbi razpravlja, ako razpravi tuženik neprigovori.

Zakon o bag. post. pridružio se je struji novijih zakonarstvah, dapače s obzirom na neznatnost preporah, koji se u tom postupku riešavaju, išao i dalje, kako će se uvidjeti iz sliedećega razlaganja.

§. 22. dopušta s privolom tuženika preinaku tužbovnoga zahtieva neograničeno, da kako pod uvjetom, da se time neizključuje nadležnost suda i uporaba postupka maličnoga (§. 1.). Nije potrebito, da tuženik izrično privolu daje, već je dostatno ako se, neprigovarajući preinaci tužbe, upusti u razpravu. Nu i onda, ako tuženik prigovori, moći će sudac dopustiti takove

preinake, ako se uvjeri, da se preinačenim tužbovnim zahtievom neće razprava otegnuti, na pr. odgodami, opravdanimi nuždnom pripravom tuženika na obranu i t. d.

Ustanove §. 22. odgovaraju svrsi bag. postupka, koja sastoji u tom, da se što je više moguće realiziranje pravah olahkoti, da se odstrane sve formalne one stege, koje prieče da se istinito stanje stvari izvede na čistac, i tako prepor što prije rieši.

§. 23.

Da se stanje stvari razjasni, moći će svaka stranka prisutnu protivnu stranku izpitivati ili preko sudca ili s privolom sudčevom neposredno sama. Pitanja koja se sudcu neumjestna uzvide, imat će odbiti.

Po §. 17. ovlašćen je sudac sgodnimi pitanji, upravljenimi na stranke, nastojati da se predmet prepora svestrano razjasni, i da se naznače dokazala.

§. 23. ovlašćuje sudca dopustiti u istu svrhu, da i svaka stranka prisutnu protivnu stranku izpituje bud neposredno, bud preko sudca.

Prepušteno je razboritosti sudca, s obzirom na inteligenciju stranakah i na njihovo ponašanje pred sudom, dozvoliti da si medjusobno neposredno stavljaju pitanja, ili da ih stavljaju preko sudca. U jednom i drugom slučaju sudac ima pravo odbiti pitanja, koja mu se čine neumjestna, kojimi se dakle nenastoji razjasniti stvar u odlučnih njezinih momentih.

Zakon neizriče stanovitih pravnih posljedicah, ako stranka na stavljeno joj pitanje neodgovori. U bag. postupku nevalja ustanova §. 22. gradj p. p., u smislu koje, okolnost čina, navedena po stranci a po protivniku nezaniekana, ima se smatrati istinitom. U bag. postupku sudac ima uvažiti rezultat svekolike razprave i svih navedenih dokazah, te na temelju sveukupnoga rezultata, bez obzira na to da li je stranka svaku pojedinu okolnost izrično ili mučeć priznala, ili zanie-

kala, stvoriti si po vlastitom uvjerenju sud o tom, dali se stanovita tečajem razprave navedena okolnost ima smatrati istinitom ili ne. Prema tomu nije ni potrebno bilo, ustanoviti pravne posljedice neodgovorena pitanja.

Ustanova §. 30. gradj. p. p., kojom je sudac ovlašćen preslušati parbene stranke i u nepritomnosti njihovih odvjetnikah, nevalja u bag. post., jer se nedade spojiti sa načelom javnosti, i jer neodgovara predpostavi da je punomoćnik tumač volji njegovoga vlastodavca.

§. 24.

Ako ročište bude odgodjeno, imat će sudac iznovično ročište, ako je moguće, odmah ustmeno obznaniti strankam.

U ovakovom slučaju neće biti potrebno stranke obavješćivati pismeno.

Stranki, koja je kriva, što se ročište odgodilo, imat će se naložiti odmah, da u ime prouzročenih tim troškovah plati onoliko, koliko sudac, saslušav stranku protivnu, ustanovi.

Stranka neće moći tražiti, da joj se povrate ti troškovi ni onda, ako protivna stranka odsudjena bude u glavnoj stvari na naknadu troškovah sudbenih.

§§. 39. i 43. gradj. p. p sadržavaju načelne ustanove, prema kojim sud dozvoljuje odročbe ročišta. Zakon o bag. post. neima sličnih ustanovah, te i u ovom pitanju, kao u mnogih drugih, otvara široko polje razboritosti sudca, koji neka u konkretnom slučaju razsudi, dali je odročba ročišta opravdana ili ne. Uztraže li obe stranke sporazumno odročbu, sudac neće imati razloga odročbu uzkratiti. Stranke su domini litis, pa makar i bile pred sudom zastupane po punomoćnicih, stoji neoboriva predmnjeva, da zastupnici rade prama naputkom vlastodavacah. Korektiv proti zloporabi punomoćnikah, daje sudcu ona ustanova zakona, koja ga ovlašćuje pozvati stranke glavom na ročište. Dalji korektiv leži u ustanovi §. 23., po kojoj se stranci krivoj što se ročište

odgodilo, ima naložiti odmah, da stranci protivnoj naknadi prouzročeni joj trošak u sudbeno obredjenom iznosu. Ovaj trošak neće joj se pako, po propisu istoga §-a, povratiti ni onda, ako naknadjena stranka, bude u glavnoj stvari odsudjena na naknadu sudbenih troškovah.

Ustanova §. 39. gradj. p. p., u smislu koje, stranci, kojoj nisu za vremena priobćena dokazala, kojimi joj se protivnik kani služiti, ima se dozvoliti odročba ročišta, nevalja u bag. postupku, u kojem sudac po svojem uvjerenju odlučuje o pripustu predloženih dokazalah, dosljedno i odlučuje, dali se u konkretnom slučaju ima odgoditi ročište s razloga, što stranka nije svojemu protivniku priobćila za vremena dokazala, kojimi se kani u parnici služiti.

Ako se ročište odgodi na temelju sporazumka obiuh stranakah, ili usljed odluke suda, i ako su obe stranke na ročištu prisutne, sudac kazati će im ustmeno dan, kojega će držati novo ročište.

§. 25.

Ako na odredjeno ročište nedodje koja stranka, a protivnik nepristane od svoje volje na odgodu ročišta, imat će se smatrati kao istinito sve, što protivnik stvarna navede i prokaže o predmetu tužbe i što nije oprovrgnuto dokaznimi sredstvi, koja su sudu predložena, i na tom temelju riešiti stvar osudom.

Sastavke pismene, što ih je poslala nedošavša stranka, neće sud uvažiti.

Ovaj §. normira slučaj ogluhe (comtumacija) suglasno sa odnosnimi propisi gradj. p. p.

Prema tomu kontumaciranje nedošavšega tužitelja ili tuženika ima mjesto na predlog došavšega mu protivnika. Posljedice neposlušnosti tužitelja sastoje u tom, da će sudac došavšega tuženika saslušati, i njegovim riečim, na koliko ih neoprovrgavaju predložena dokazna sredstva, vjerovati, pa na tom temelju o pravu tužiteljevu izreći osudu.

Posljedice neposlušnosti za nedošavšega tuženika sastoje u tom, da će sudac, smatrati istinitimi sve okolnosti, navedene po tužitelju, ako nisu oprovrgnute dokaznimi sredstvi, i tužbovnomu zahtievu osudom zadovoljiti.

Po §. 22. može tužitelj preinačiti, imenito povećati zahtiev tužbe, nu želi li on kontumacirati nedošavšega tuženika, nebi mogao preinačiti u ničem petituma, stavljena u tužbi, prepis koje bijaše tuženiku dostavljen.

Potrebštine da se nedošavša stranka kontumacira jesu:

a) da joj bude dostavljena odluka, kojom se na ročište poziva;
b) da je iztekla ura, koje je bilo ročište urečeno.

§. 26.

Prošnja, kojom se stranka želi opravdati, što je izostala, ima se izjaviti ustmeno ili predati pismeno uz rok od osam danah, koji će se računati od dana onoga, kojega je prestala zaprieka, s koje je stranki nemoguće bilo doći na ročište.

Na ročištu naredjenu uslied takove prošnje, imat će se, ako prošnja bude uslišana, razpravljati odmah glavna stvar, a prositelju nametnut će se, da naknadi svekolike troškove, koje je svojim nedošašćem prouzročio protivniku.

Prošnjom podnešenom po proglašenoj jurve osudi, neobustavlja se ovrha; ali ako stranki prieti odtuda šteta nenaknadiva, moći će sudac na predlog odrediti, da se ovrha provede samo osiguranja radi.

Prošnje, koje su očevidno zakasnile, odbit će se ureda radi.

Ovaj §. normira povratu u stanje priašnje radi promašenoga ročišta[1]). Prošnja za povratu može se izjaviti ustmeno ili predati pismeno u roku od osam

[1]) O povrati u stanje prijašnje u obće čitaj moj: Ovršni postupak str. 33.

danah računajući od dana onoga, kojega je prestala zaprieka, s koje stranka nije mogla doći na ročište.

Po gradj. p. p. (§. 358.), prošnja za povratu, obustavlja odpravak osude izrečene u stvari glavnoj. U bag. postupku, gdje se osuda ima ustmeno i javno proglasiti, nije sa povratnom prošnjom skopčana takova moć; dakle molba za povratu, podnešena nakon ustmeno proglašene osude, neobustavlja pismenoga odpravka osude ni ovrhe osude, i samo ako je povratna molba podnešena prije proglašene osude, ima sudac obustaviti proglašenje osude.

Ako sudac dozvoli povratu, ima se na ročištu naredjenu za povratnu razpravu, razpraviti i stvar glavna.

Proti odluci, kojom se povrata dozvoljuje, neima utoka; sudac će ju s toga samo ustmeno proglasiti, i narediti da se zabilježi u razpravnom zapisniku, pa odmah zametnuti razpravu u stvari glavnoj.

Proti odluci, kojom se povrata uzkraćuje, dopušten je utok (§. 81.).

Akoprem sa povratnom prošnjom podnešenom nakon ustmenoga proglašenja osude, nije skopčana moć ustaviti ovrhu izrečene osude; to je ipak sudcu podieljena vlast stegnuti na molbu ovršenika zamoljenu ovrhu do osjeguranja ovrhovoditeljeve tražbine, to jest narediti, da se provede plienitba a dražba obustavi, dapače i plienitbu obustaviti, ako ovršenik daje ovrhovoditelju sigurnost porukom ili zalogom, koje sudac obnadje dostatnimi.

Ovakovu će odredbu sudac po glasu §. 26. učiniti, ako bi se s jedne strane ovršeniku naniela nenaknadiva šteta, a s druge strane, ako se ovrhovoditelju pruži dovoljna sigurnost, da za povratne razprave nebude lišen predmetah, na koje bi mogao ovrhu voditi.

Povratne prošnje prekasno podnešene imadu se ureda radi odbiti.

§. 27.

Ako se uz razpravu obnadje neumjestnost postupka maličnoga ili pak nenadležnost suda, koja se propustom prigovora nije uklonila (§. 47. sudovnika), imat će sudac na predlog ili ureda radi odlukom obustaviti postupak.

Izvan ovoga slučaja imat će se o prigovorih proti umjestnosti postupka maličnoga ili proti nadležnosti suda, kao i o inih prigovorih, koji prieče parnicu, razpravljati podjedno s glavnom stvari i izreći odluka.

Ustanove ovoga §. suglasne su sa §. 47. gr. p. p.

Proti odluci, kojom je sudac odbio prigovor nenadležnosti neima utoka; s toga sudac proglasiti će ustmeno odnosnu odluku, narediti da se zabilježi u zapisniku, i razpravu u glavnoj stvari odmah započeti. Usuprot proti zaključkom, kojim je bud na predlog stranke bud ureda radi uzkraćeno povedenje maličnoga postupka, dozvoljen je utok (§§. 81. i 82.).

III. Dokaz.

O popisivanju dokazah.

§. 28.

Sudac ima narediti, da se dokazi, o kojih mu se uzvidi, da su važni, izvedu pred njim tečajem razprave.

Ako potrebito bude, da se koj dokaz izvede izvan ročišta razpravnoga ili da se izvede pred drugim kojim sudom, imat će sudac odrediti, što uztreba, i čim mu stigne napisnik, spisan o takovu dokazu, nastavit će razpravu.

Pri tom obznanit će se strankam, što je u napisniku.

Ako napisnici o izvedenu dokazu obnadjeni budu kao nepodpuni, odrediti će se, neka se popune.

Sudac može narediti, neka se neizvedu takovi dokazi, za koje je osvjedočen, da ih tko nudi jedino za to, da se stvar zategne.

§. 29.

Stranke mogu biti pri izvadjanju dokaza; moći će svjedokom i vještakom ili preko sudca ili s privolom sudčevom odmah same stavljati pitanja, za koja misle, da će se njimi stvar razjasniti.

Sudac će odbiti pitanja, koja mu se uzvide neuputna.

Ako uztreba, da se dokaz izvede izvan ročišta razpravnoga ili da se izvede pred drugim toga radi umoljenim sudom, imat će se stranke, ako je moguće, a da se tim nezavlači posao taj, obavjestiti o ročištu za to ustanovljenu.

Dokaz će se izvesti, makar nedošla nijedna od obavještenih stranakah.

Imao sam jur priliku iztaknuti, da zakon o bag. post. smatra svukoliku parbenu razpravu kao cielinu, koja se nerazstavlja u više odielah.

Pomenuti zakon nezna za posebni dokazni postupak, kako ga uredjuje gradjanski postupnik, koji nakon zaglavljene razprave upućuje sudca, da osobitom odlukom pripusti dokaze; već i pripust i izvedenje dokazah smatra kao cielokupni dio parbene razprave, prepušćajući sudcu, da ih pripusti i dade izvesti tečajem razprave, kadagod mu se čini umjestnim.

Načelo neposrednosti postupka zahtieva, da se dokazi izvedu pred istim sudcem, koji će osudu izreći. Ovoga se pravila sudac ima držati što je strožije moguće, te samo iznimno, ako bi izvedenje dokazah pred njim bilo skopčano sa troškom nestojećim u razmjerju sa vriednosti parbenoga predmeta, upotrebiti ovlast, koju mu daje §. 28., to jest zaiskati drugoga sudca da dokaze izvede. Netreba mi valjda ni spomenuti, da se u takovom slučaju može raditi samo o rekviziciji druge sudbene oblasti, i da sudac, koji vodi razpravu, nesmije nikako dopustiti, da mjesto njega drugi sudac kod istoga suda, intervenira kod izvedenja dokazah; da to jest sasluša svjedoke, obavi očevid i t. d.

Ako dokaz bude izveden pred drugim sudcem negoli presudnim, priobćiti će ovaj potonji strankam za-

pisnik spisan o izvedenju dokazah, te na koliko će se pri tom opaziti nedostatakah, narediti da se popuni. Sudac dopustiti će, da se izvedu samo oni dokazi, o kojih drži, da su podobni dokazati okolnosti takove, koje su za riešenje prepora od odlučne važnosti, i odbiti dokaze o kojih je osvjedočen, da ih tko nudja, da se stvar otegne.

§. 29. nastoji zajamčiti strankam pravo prisustvovati izvadjanju dokazah, dapače sgodnimi pitanji upravljenimi posredno ili neposredno na svjedoke ili vještake stvar razbistriti Ustanove §. su po sebi jasne.

Uvaženje dokaza.

§. 30.

U koliko zakonom ovim nije ustanovljeno inako, imat će sudac uvažujuć rezultat svekolike razprave i svih navedenih dokazah, razsuditi po osvjedočenju svojem, da li se ima ili neima smatrati kao istinit koj prokaz, učinjen o samoj stvari.

Imat će napose isto ovako razsuditi, koliko vriedi, kada tko opozove, što je od prije jurve priznao ili dopustio bio.

Načelo slobodne sudačke ociene dokazah (slobodna dokazna teorija) sastoji se u tom, da je sudac ovlašćen po slobodnom svojem uvjerenju prosudjivati, dali se ima stanovito dokazno sredstvo pripustiti, koja mu je dokazna kriepost i vriednota, i da je nadalje ovlašćen na temelju posljedka izvedenih dokazah i svekolike razprave razsuditi, dali se preporne okolnosti imadu smatrati istinitimi ili ne.

Načelo slobodne sudačke ociene dokazah, tek u ovom obsegu prikažuje se u svojoj važnosti. Oslobadjajući sudca pravilah, po kojih imao je često smatrati istinom i ono, čemu se njegovo uvjerenje opiralo, ovo ga načelo nuka, da što pomnjivije prouči sve momente, koje moć izvedenih dokazah slabe ili jačaju.

Uvjerenje sudca pako nesmije izvirati iz čuvstva, iz samovolje; već mora biti proizvod logična razmišljanja i mozganja, mora se temeljiti na logičnih zaključcih, i nesmije biti izraz nesvjestna osjećanja. Toga radi propisuje zakon, da sudac ima svoju osudu obrazložiti. Razlozi osude imaju sadržavati sve one momente na temelju kojih sudac stvorio si uvjerenje, iz kojega je njegova izreka potekla.

Prema razvitim nazorom o slobodnoj ocieni dokazah, lahko je uvidjeti, da sudac nije vlastan stanovitu okolnost mimo dokaza smatrati istinitom jedino s razloga, što mu se čini da stranka, koja ju je uztvrdila zaslužuje podpunu vjeru, dočim stranka protivna nije u istoj mjeri vjerodostojna. U postupku obe stranke zaslužuju vjeru u jednakoj mjeri, te načelo o slobodnom uvaženju dokazah, izrodilo bi se u vrlo opasnu samovolju, kad bi zavladao običaj subjektivnoga uvaženja stranačkih izjavah.

Načelo o kojem govorim, nezahtieva, da se svaka neporečena okolnost ima smatrati istinitom, i obratno, da se svaka zaniekana okolnost ima, ako se nedokaže, držati neistinitom; jer u bagatelnom postupku nevlada sistem detailiranoga i izričnoga niekanja po §. 22. gradj. p. p., već sudac sudi o tom, dali se stanovita okolnost ima smatrati istinitom ili ne, na temelju posljedka svekolike parbene razprave i svihkolikih uz nju izvedenih dokazah, bez obzira na to dali je okolnost o dokazu koje se radi, porečena ili ne.

Prema tomu vlastan je sudac ocieniti i vriednost očitovanja, kojim je stranka opozvala, što je bila priznala. Iz ove ustanove lahko je razabrati, da u bag. postupku izpovjed sudbena ili izvansudbena neima absolutne dokazne moći.

Dokaz posredni.

§. 31.

Učin koj moći će se dokazati i posredno, ako se t. j. navedu takove okolnosti, iz kojih će, valjano sudeć i izvideć, izići na vidjelo istina onoga učina, koj se dokazuje.

Sadržaj §. 105. gradj. p. p., bio je povodom razpri, dali je u gradjanskom postupku dopušten tako zvani sastavljeni dokaz (dokaz iz indicijah). Prema §. 31. neima dvojbe, da je dopuštena u bag. postupku ova vrsta dokaza, koja i odgovara načelu slobodne dokazne ociene.

Stvari obće poznate.

§. 32.

Za stvari, koje su pri sudu obće poznate, neće trebati nikakova dokaza.

Obće poznate (notorne) su one okolnosti, koje su u javnosti poznate tako, da se o njihovoj istinitosti nemože razborito dvojiti.

Javnost dakle jest temelj, na kojem počiva ovo dokazno sredstvo. Shvateć ovako pojam notornih okolnostih, nije težko lučiti ga od razširena glasa, ili od okolnostih, koje su sudcu poznate iz privatnoga njegovoga života, ili iz sudačkoga uredovanja.

Pitanje, dali se stanovita okolnost ima smatrati notornom, riešava dakako sudac po svojem razboru.

Notorietet oprašta stranku tereta dokaza. (Notorium non eget probatione).

Gradj. postupovnik nezna za notorietet, nu neodoljiva potreba života, nastojanje da parnična razprava nepostane karikaturom, u kojoj se poricaju okolnosti o istinitosti kojih ludo je dvojiti, prokrčili su kadkad i u redovitom gradj. p. p. put notorietetu, koji se izrično uvršćuje u čislo dokaznih sredstvah u bag. post.

*

Dokaz izpravami.

§. 33.

Zakonitih onih ustanovah, kojimi se izpravi kojoj daje moć dokaza podpuna, imat će se sudac držati i u postupku maličnom. Nego da li se i na koliko dokazna ova moć ukida sbiljskimi proti njoj navedenimi okolnostmi ili navedenim protudokazom, ostavlja se sudcu, da to odluči po slobodnom svojem osvjedočenju.

Prediduči §. u prvoj svojoj točki donosi ustanovu, koja nestoji u podpunu suglasju sa načelom o slobodnoj ocieni dokazah, kako sam ga razložio kod §. 30. Iztaknuta ustanova obvežuje najme sudca, priznati moć podpuna dokaza onim izpravam, kojim postojeći zakoni ovu kriepost priznavaju. Sudac nije dakle vlastan po svojem uvjerenju odlučiti, dali je stanovita okolnost dokazana izpravom, kojoj postojeći zakoni priznavaju moć podpuna dokaza, već je on dužan ovu joj moć priznati, to jest smatrati odnosnu okolnost dokazanom.

Ovu koncesiju postojećemu pravu nastoje opravdati motivi odnosne cislajtanske zakonske osnove time, što, predpostavljajući da postojeći zakoni priznavaju podpunu dokaznu moć javnim izpravam, kao i privatnim izpravam proti njihovim izdatnikom vele: „da se dokazna kriepost javnih izpravah, temelji na auktoritetu i vjerodostojnosti organah pozvanih da ih izdavaju, a ustanova, da privatna izprava dokažuje proti izdatniku, odgovara zdravu mišljenju tako, da bi svaki sudac i mimo zakonskoga propisa na njoj gradio svoju osudu, po čem biva očevidno, da se neprotivi slobodi njegova uvjerenja“.

Postojeći zakoni imenito gradjanski parbeni postupnik priznaje moć podpuna dokaza izpravam javnim[1]), nadalje izpravam privatnim proti

[1]) §. 113. (O dokazu: I. javnimi izpravami.) Javne izprave imadu moć podpuna dokaza glede činah, o kojih su zakonito izdane. Tko bi ih rad pobiti kao neistine ili protuzakonite, držan je to dokazati.

izdatniku i napokon izprave izdane s nakanom da budu dokazno sredstvo pokazniku proti trećemu (n. p. punomoć, ustup, namira i t. d.), imaju dokaznu moć proti tomu trećemu[2]).

---

§. 114. (Vrste i oblik javnih izpravah.) Javne izprave jesu:

a) takove, što ih unutar uredovnoga djelokruga svoga po propisu izdadu javne vlasti i uredi ili pojedini, za izdavanje javnih izpravah povlašteni, pod prisegom obvezani urednici i službenici budi državni, budi zemaljski, budi občinski.

Ovamo se računaju i pismene svjedočbe, izdane po zakletih javnih urednicih o izpravah, koje su u registraturah i arkivih ili kod inih javnih uredah;

b) bilježnički spisi javnih bilježnikah i vjerodostojni odpravci i svjedočbe, što ih oni izdadu;

c) knjige zakletih sansirah, a tako i izvadci i pogodbene cedulje, po njih izdane*);

d) matice rodjenih, vienčanih i umrlih, pak i svjedočanstva iz njih izvadjena.

Izprave i knjige imenovane pod b), c) i d), da im se pred sudom podpuno vjeruje, treba da se po osobah javno za to naredjenih vode po osobitih o tom obstojećih propisih, i da se vode o predmetih, koji u te izprave i knjige spadaju.

§. 115. Vjerodostojnost javnih izpravah, načinjenih prije krieposti ovoga postupnika, ima se prosudjivati po zakonih, obstojalih u vrieme njihova postanka.

§. 116. Podpunu moć dokaza imadu i izprave inostranstva, koje su tamo priznane kao javne, i koje su ovjerovljene onako, kao što propisuju zakoni austrijanski i inostrani.

[2]) §. 117. (II. Privatnimi izpravami proti izdatniku; oblik im: a) u obće: Izprave privatne, u koliko se po zakonih smatrati imadu kao priznane, ili u koliko se istinitost njihova dokaže, imadu proti izdatniku podpunu moć dokaza. Podpuna moć dokaza, ako uslied osobitih zakonitih propisah nebude mjesta kakovoj iznimki, ima im se dati i onda, ako budu vlastitom rukom samo podpisane po izdatniku.

---

*) Trgovački je zakon ukinuo uredbu javnih (zakletih) mešetarah, i smatra mešetarski posao trgovačkim poslom bez javnoga značaja. Po §. 511. trgovačkoga zakona mešetarev dnevnik vodjen po propisu kao i mešetarski list, sačinjavaju nepodpun dokaz, nu ostavljeno je razsudi suda odlučiti, dali tm se ima priznati podpuna dokazna moć samostalno, ili uz prisegu mešetara ili ino dokazno sredstvo.

Dokazna moć i javnih i privatnih izpravah predpostavlja njihovu istinitost.

Javnim izpravam može se prigovoriti da su neistinite, to jest, da nisu potekle od one javne osobe ili onoga ureda, koji je u njih naznačen kao izdatnik, ili da su nezakonite, to jest, da izdatnik nije imao pravo izdati ih. Tko pobija istinitost ili zakonitost javnih izpravah, držan je to dokazati; usuprot pobijanu istinitost privatne izprave, dužan je dokazati onaj, koji ju kao dokazno sredstvo predlaže.

Da pomenute izprave (javne i privatne) uzmognu podpuno dokazati, treba da i u pogledu njihove nutarnje i vanjske forme odgovaraju propisom[3]).

Izprava, izdana s nakanom, da bude pokazniku dokazno sredstvo i proti komu trećemu (n. pr. punomoć, ustup, namira itd.), ima dokaznu moć proti tomu trećemu, a izdatnik neima proti njemu glede takove izprave drugoga prigovora, nego jedino prigovor proti istinitosti njenoj.

[3]) §. 118. Tko neumije pisati, ili tko poradi tjelesne mane nije sposoban pisati, ima prizvati dvojicu svjedokah, od kojih mu jedan ima podpisati ime, a on sam ima primjetiti obični svoj rukoznak.

§. 119. (b. pri zadužnicah o zajmu;) A zadužnice o zajmu imadu podpunu moć dokaza onda samo, ako budu ili vlastoručno pisane i podpisane po izdatniku, ili vlastoručno podpisane po izdatniku i dvojici svjedokah.

Proti zadužnici, načinjenoj po propisu, imade prigovoru neizbrojena novca mjesta u toliko samo, u koliko izdatnik prigovor taj dokaže.

§. 121. (Propisi o prizivanju svjedokah.) Svjedoci, potrebiti dokaznoj moći koje izprave, treba ili da su pritomni, kad izdatnik podpisuje izpravu, ili da ih izdatnik neposredno uvjeri, da je on izpravu podpisao svojom rukom; u protivnom slučaju njihov podpis nije dokaz nikakov. Takovi se svjedoci, a i onaj, koj ih bude naveo na podpis, imadu primjereno kazniti. Obznaniti svjedokom sadržaj izprave potrebito je samo onda, kada je izdatnik nemože pročitati.

§. 122. Valjanost privatnih izpravah, načinjenih prije krieposti ovoga postupnika, a tako i moć njihova dokazna proti izdatniku, ima se prosudjivati po zakonih, obstojalih u vrieme njihova postanka.

§. 127. (Navod pravnoga razloga u izpravah). Nemože se dokazati dužnost iz izprave takove, u kojoj pravni razlog te dužnosti nije opredieljeno naveden.

Vidi još ces. pat. od 7. veljače 1858., kojim je proglašen zakon o bilježničtvu §§. 1., 2., 4., 42., 43., 88. nadalje §. 1001. gradj. zak. glede zadužnicah.

Što se tiče dokazne moći trgovačkih knjigah, mjerodavne su i u bag. postupku ustanove trgovačkoga zakonika[4]).

Zakon o bagatelnom postupku stegnuo je dakle ponješto slobodu sudca u uvaženju dokaznih sredstvah kod izpravah, nalažuć mu poštovati one zakonske propise, koje stanovitoj izpravi daju moć podpuna dokaza. Sudac dakle smatrati će istinitom onu okolnost, koja je potvrdjena izpravom podpuno dokažujućom; nu čim se radi o tom da prosudi, dali je polučen protudokaz naperen proti izpravi, ili, dali su dokazane ma koje okolnosti navedene proti izpravi inače podpuno dokažujućoj, zakon vraća mu slobodu u uvaženju predloženih ili izvedenih dokazah. Okolnosti kojimi se pobija izprava, mogu biti i vanjske mahne izprave, ili ine okolnosti nastale kod njezina postanka. Dali su ovakova fakta dokazana, prosudjuje sudac po svojem razboru.

§. 34.

Izprave, na koje se poziva stranka, da njimi dokaže prokaze svoje, predložit se imadu sudcu.

Sudac će predložene izprave pokazati protivnoj stranki, i pozvati ju, neka se očituje glede njih.

Ako je stranka predložila samo prepis izprave, moći će se na predlog protivne stranke ili ureda radi naložit joj, neka prinese izvornik. Da li će se i u koliko pri svem, što se nalogu ovomu nije zadovoljilo, moći vjerovati prepisu predloženu, to će sudac, pomno uvaživši navedene možda razloge, s kojih se izvornik nije podnio, a i ine okolnosti, odlučiti po svojem razboru.

---

[4]) §. 31. Po propisu vodjene knjige trgovacah upisanih u registar tvrdkah trgovačkih, daju u parnicah nastalih iz trgovačkih posalah, u pravilu nepodpun dokaz, koji se može nadopuniti prisegom, ili inim kojim sredstvom dokaza. Ta dokazna moć knjigah traje proti trgovcem tečajem deset godinah, a proti netrgovcem tečajem dviuh godinah. — U ostalom imade li se knjigam dati veća ili manja dokazna moć, imadu li se u slučaju, kada se trgovačke knjige prućih se stranakah neslažu, te knjige kao dokazno sredstvo sasvim odbiti, ili ko-

Da se predloži izprava, kojom stranka želi dokazati svoje navode, neima u bag. postupku osobita štadija. Dokazivalac može to učiniti kadagod uz razpravu, i sudac pripustiti će, da se taj dokaz izvede, to jest da se izprava predloži, da se o njezinoj istinitosti, sadržaju i t. d. protivna stranka očituje, kadagod mu se uz razpravu to shodnim uzvidi.

U ustmenom postupku po gradj. p. p., izprava, kojom stranka želi dokazati svoju tvrdnju, ima se na zahtiev protustranke predložiti u izvorniku, jer inače dokazivalac ovo sredstvo dokaza gubi, to jest izprava, u izvorniku nepredložena, neima se uvažiti kod riešenja prepora §. 140. gradj. p. p. Ova ustanova nevalja u bag. postupku, jer se neslaže sa načelom o slobodnoj ocieni dokazah, koje je u zakonu o tom postupku provedeno. Prema ovomu načelu, treba prepustiti sudcu, da po svojem razboru razsudi, dali predlog udostovjerena ili baš prosta prepisa izprave, zaslužuje vjeru, koja bi se priznala predloženu izvorniku. Mogu najme nastati okolnosti, u kojih nije stranci moguće ili vrlo težko predložiti izvornik izprave, i sudcu, koji kod razsudjivanja o moći dokaznih sredstvah nije vezan na stanovita pravila, nemože se uzkratiti vlast, da uvaži one okolnosti, s kojih nije stranci moguće predložiti izvornika izprave, na koju se poziva, te da na temelju uvjerenja, crpljena iz svekolike razprave, pripiše moć podpuna dokaza baš i prostu prepisu izprave.

Razumieva se po sebi, da ustanove §§. 141. i 143. gradj. p. p. neimaju u bag. postupku valjanosti.

---

jim njih dati veća dokazna moć: odlučiti će polag obstojećih okolnostih sud.

§. 32. Trgovačke knjige, u kojih se pokazuje neurednostih, mogu se u toliko samo primiti kao dokazno sredstvo, u koliko polag obstojećih okolnostih zaslužuju vjere i uzprkos neurednostim.

§. 33. Dokaznoj moći trgovačkih knjigah nenanaša nikakova uštrba, što ih vodi pomoćno osoblje.

Propisi trgovačkoga zakona o trgovačkih knjigah stavljene su izvan krieposti ustanove §. 126. gradj. p. p.

§. 35.

Ako dokazivalac tvrdi, da se koja izprava, važna za dokazivanje, nalazi u rukama stranke protivne, imat će sudac naložiti joj, neka izpravu takovu predloži, već ako uzmogne navesti dovoljnih razlogah proti tomu.

Ako stranka protivna taji, da je ta izprava u nje, moći će sudac, da saznade, je li to istina i nije li stranka izpravu, za da je za dokazivaoca nestane ili da nebude za porabu, navlaš uklonila ili izkvarila, narediti, da se stranka ta kao svjedok presluša pod prisegom, pri čem valjati će ustanove §§. 51., 55. do 57. §. 58. točka 1. i §. 59. točka 1—3.

Od kolike će važnosti biti pri prosudjivanju toga slučaja, ako stranka nezadovolji nalogu t. j. nepodnese izprave, za koju je priznavala, da je u nje, ili ako u pogledu izprave, za koju taji, da je u nje, krati se izreći što pod prisegom, ili ako iz izreke te izlazi na vidjelo, da se je izprava navlaš uklonila ili izkvarila tako, da nije za porabu, i da li se navlastito u ovih slučajevih kao dokazano smatrati ima, što dokazivalac veli i navodi o sadržaju izprave, ostavlja se sudcu, da pomno uvaživ svekolike okolnosti odluči po razboru svojem.

§. 36.

Ako se koja izprava, važna za dokazivanje, nalazi u pohrani kod javne koje vlasti, naredit će sudac, što bude potrebito, da se odande dobavi.

Pravilu, da stranka u parnici nije dužna protivniku dati na ruku dokaznih sredstvah proti sebi, neima u načelu prigovora. Nu i stariji postupovnici dopuštali su iznimno, da je pruća se stranka, u stanovitih slučajevih, vlastna tražiti, da joj baš protivnik predloži izprave, kojimi se ona proti njemu kani služiti u parnici. Po §. 145. gradj. p. p., može to stranka od svojega protivnika zahtievati, ako je izprava obojici zajednička, ili ako bijaše izdana da joj služi dokazom, i ako ju tuženik zbilja posjeduje, ili obvezao se čuvati ju.

O dužnosti stranke predložiti na zahtievu njezinoga protivnika izpravu, vodi se po gradj. p. p. uz-

gredna razprava, koja, ako protivnik stranke zahtievajuće izpravu nieči, da ju drži, riešava se odlukom, da je on dužan zakleti se, da nit posjeduje izprave, niti je uništio ili iz posjeda dao, jer će se inače smatrati istinitim, što je protivna stranka o sadržaju te izprave tvrdila.

Zakon o bag. postupku riešava i ovo pitanje prema načelu o slobodnoj ocieni dokazalah.

Ako najme dokazivalac tvrdi, da se koja izprava, kojom je rad nješto dokazati, nalazi u protivne stranke, sudac će, bez obzira na to dali je izprava zajednička strankam ili ne, dali se tuženik obvezao čuvati ju i t. d., na njegov (dokazivalca) ustmeni zahtiev učinjen kadagod uz razpravu, naložiti joj (stranci protivnoj) ustmeno, da izpravu predloži, ili da navede razloge, s kojih neće da toga učini.

Ako stranka na exhibiciju izprave pozvana, taji da drži izpravu, sudac može ju pod prisegom saslušati poput svjedoka (§§. 51., 55., 57., 59.), da sazna de dali je to zbilja istina, ili, dali nije izpravu uništila ili izkvarila, da protivnika liši dokaznoga onoga sredstva. Sudac, saslušav stranku poput svjedoka, odlučiti će po svojem razboru uvaživ sve okolnosti i njezina kaživanja, imali se smatrati kao dokazano, što protivnik joj veli o sadržaju te izprave ili ne.

Razsudi je sudca prepušteno, da o tom po svojem razboru i proniknuv rezultat razprave odluči i onda, ako se stranka krati kazivati pod prisegom poput svjedoka, ili ako priznavajući da izpravu drži, nenavadja nikakovih ili nedovoljnih razlogah, s kojih neće da je predloži.

Dokaz po svjedocih.

§. 27.

Ako se sudcu uzvidi, da je potrebito saslušati svjedoke, na koje se pozivlje stranka koja, želeć tim dokazati svoje prokaze, imat će odrediti, da se saslušaju za same razprave, a bude li potrebno, imat će u tu svrhu odgoditi ročište.

Imao sam jur priliku spomenuti, da zakon o bag. postupku nezna za osobiti odsjek u parničnoj razpravi, u kojem bi se izvadjali dokazi, i da sudac nije vezan na stanovita dokazna pravila, već da je vlastan prosuditi vriednost pojedinih dokazalah na temelju rezultata svekolike razprave. (§§. 28. i 30.). I dokaz kroz svjedoke uvadja se i pripušća po razboru sudca uz glavnu razpravu, preslušanju svjedokah prisustvuju stranke, kojim je prosto stavljati pitanja, bud neposredno na svjedoke, ako to sudac dozvoli, bud posredno kroz sudca (§ 29.), u tom postupku neima tako zvanih izpitnih članakah, nit se o preslušanju svjedokah vodi poseban zapisnik, već se njihova kaživanja po bitnom im sadržaju ubilježe u razpravnom zapisniku (§. 45.).

§. 38.

Kao svjedoci nepripustni imadu se izključiti ureda radi:

1. osobe, koje nisu kadre kazivati onoga, što opazuju, ili koje su u ono doba, na koje bi se odnositi imalo kazivanje njihovo, bile nesposobne spaziti onu stvar, koja treba da bude dokazana;

2. duhovnici u pogledu onoga, što jim se je povjerilo na izpovjedi;

3. državni urednici, ako bi kazivanjem svojim povriedili uredovnu tajnu, koju su dužni čuvati, već ako jih od te dužnosti rieši predstojnik njihov.

Ustanove gradjanskoga parbenoga postupnika o zavržnosti i sumnjivosti svjedokah neimaju mjesta u postupku maličnom; sudac će po slobodnom osvjedočenju svojem imat brižljivo uvažiti svekolike okolnosti, koje djelovati mogu na nepristranost svjedokah i na vjerodostojnost kazivanjah njihovih.

§. 39.

Kazivanje može se uzkratiti:

1. na pitanja, gdje bi odgovor svjedoku, ženitbenomu njegovu drugu ili osobi, s kojom je on u upravnoj ili pobočnoj lozi do drugoga koliena u rodu ili tastbini, ili koju je on posinio ili pokćerio

nanieti mogao sramotu ili gdje bi se uslied odgovora poroditi mogla pogibelj, da kazneni sud postupa proti njim;

2. na pitanje, gdje bi se iz odgovora svjedoku ili kojoj god od osobah, navedenih pod br. 1., prouzročiti mogla neposredna pravna šteta na imovinu.

Nego ako se radi o pravnih poslovih takovih, gdje je svjedok učestvovao kao osoba potvrdjujuća (Urkundspersonen), i o djelih, koja je on u pogledu priepornoga pravnoga posla izveo kao predšastnik u pravu, kao poruk ili kao zastupnik jedne ili druge stranke, neće se iz toga razloga moći uzkratiti svjedočanstvo;

3. u obziru takovih činah, o kojih svjedok nebi mogao izkazati ništa, a da nepovriedi dužnost tajne, koja mu je po zvanju njegovu naložena, već ako nije od toga odriešen.

Gradjanski postupovnik dieli svjedoke po njihovoj vjerodostojnosti u:

a) završne i posve nepripustne;
b) završne na prigovor protivnika;
c) sumnjive (§§. 152.—156. gradj. p. p.).

U bagatelnom postupku ovakova je klasifikacija svjedokah izključena načelom o slobodnoj ocieni dokazah, prema kojemu sudac po vlastitom uvjerenju odlučuje koliko vjere zaslužuje svjedok. Ako igdje, to će se pouzdano kod ove vrste dokaza, iztaknuto načelo pokazati vrlo prikladnim za omogućiti konštatiranje materialne istine, za kojom se u parbenom postupku teži.

Vjerodostojnosti svjedokah nije moguće absolutno shvatiti, ona se ravna po osobitih odnošajih svjedoka, po njegovom značaju, njegovih duševnih svojstvih, a svi ovi momenti tako su različiti kod ljudih, da ih nije moguće stegnuti u stalna pravila. Prema tomu zakon, koji proglašuje slobodu sudca u ocieni dokazah, nije mogao klasificirati svjedoke po njihovoj vjerodostojnosti, već on pozna samo takove svjedoke, koji se mogu saslušati, i takove, koje se saslušati nesmiju (svjedoci pripustni i nepripustni).

Nepripustni svjedoci, to jest oni, koji se ureda radi imadu izključiti, izbrojeni su u §. 38., koji se od odnosnih ustanovah §§. 153. i 154. gr. p. p. razlikuje u tom, da bagatelni sudac može kao svjedoka pripustiti i osobu, koja nije još navršila četernaestu godinu, jer nedade se tajiti, da i osoba izpod ovih godinah, može biti duševno razvita tako, da njezino kaživanje zasłužuje podpunu vjeru. Zakonodavac nastojao je odstraniti sve zaprieke, koje bi mogle sudca stegnuti u izboru dokazalah, od kojih on očekuje da će razbistriti stvar.

Drugu razliku medju gradjanskim p. p. i zakonom o postupku bagatelnom, nazrievamo u točki 2. §. 38. zak. o bag. post., koja veli, da su duhovnici nepripustni svjedoci samo u pogledu onoga, što im je povjereno n a i z p o v j e s t i; dočim §. 154. gr. p. p. veli, da duhovnici nemogu biti svjedoci o stvarih savjesti, koje im se prigodom duhovnoga njihova uredovanja povjere, pod skrovitost.

Po gradj. p. p. postoji bezuvjetno dužnost svjedočiti. Kazneni postupovnik usuprot oprašta njeke osobe dužnosti svjedočenja.

I u bag. postupku mogu svjedoci uzkratiti kaživanje na pitanja, izbrojena u §. 39., a to su takova pitanja, na koja svjedok nemože često odgovoriti, a da se dužnost kazati istinu nesukobi sa drugimi njegovimi dužnosti i čuvstvi, koja valja šteditи.

Iz razloga navedena u točki 2. §. 39., mogu uzkratiti svjedočanstvo: odvjetnici, bilježnici, liečnici, primalje i njihovi pomoćnici o takovih okolnostih, koje su saznali vršenjem njihova zvanja, i kod kojih po naravi njihovoj valja tajnu čuvati. Kao što sam gore iztaknuo, po zak. o bag. post. nepripustni su duhovnici kao svjedoci samo u pogledu onih okolnostih, koje su im povjerene kod izpovjesti Neima pako dvojbe, da su oni vlastni na temelju točke 2. §. 39. uzkratiti svjedočanstvo o okolnostih, koje su im istina

je povjerene izvan izpovjesti, nu u duhovnom njihovom djelovanju i kao tajna.

Moram opaziti da zakon o bag. post. nenalaže sudcu, kao što kazneni postupovnik, da stranke pouči o njihovu pravu uzkratiti svjedočanstvo; dapače držim, da sudac nije ovlašćen pozornost svjedoka na ovo njegovo pravo svratiti.

Nedade se tajiti, da je puno mučniji položaj svjedoka prema okrivljeniku u kaznenoj parnici, negoli u civilnoj, prama tuženiku; pa bilo bi neumjestno u civilnom postupku množiti slučajeve uzkrate svjedočanstvah i onda, kad svjedok, nevješt zakonu, neosjeća nuždu ukloniti se svjedočanstvu.

§. 40.

Svjedoci, koji su poradi kriva svjedočanstva, ili poradi krive prisege bili odsudjeni ili koji, kada se preslušavaju, nisu još prevalili četrnaeste godine života, neće se moći zapriseći.

Takovi svjedoci, kao i oni, glede kojih se obje stranke odriču zaprisege njihove, imadu se preslušati nezapriseženi.

§. 41.

Svjedok zaprisegnut će se nakon preslušanja.

§. 42.

Sudac može prije, nego li svjedoka izpita o okolnostih, koje se tiču priepora, shodnimi pitanji nastojati, da se o osobnih njegovih odnošajih obavjesti, nebi li time uvidio, je li je kadar svjedok posvjedočiti, što sudcu treba znati, da priepor rieši.

§. 173. gradj. p. p. propisuje, da se svaki svjedok ima nakon preslušanja zakleti.

U bag. postupku nije sudac dužan svakoga saslušanoga svjedoka zapriseći, a njeke može istina saslušati, nu nesmije zapriseći.

Nezapriseženi imadu se saslušati:

a) svjedoci, koji su poradi kriva svjedočanstva ili poradi krive prisege bili odsudjeni;

b) svjedoci, koji, kada se preslušavaju, nisu još prevalili četernaeste godine života;
c) svjedoci, glede kojih se obe stranke odriču njihove zaprisege.

I nezapriseženo kaživanje svjedoka ocienjuje sudac po slobodnom svojem uvjerenju, pri čem će uvažiti razloge, s kojih su se stranke odrekle svjedokove prisege.

Kao što jur rekoh, sudac pripušća dokaze po svojem uvjerenju, te neima dvojbe, da on može odlučiti, da neće zapriseći svjedoka, kaživanja kojega nisu bila važna za riešenje prepora; dapače §. 42. ovlašćuje sudca prije nego li svjedoka izpita o okolnostih, koje se tiču prepora, shodnimi pitanji nastojati, da se o njegovih odnošajih obavjesti, te od njegova saslušanja odustati, ako uvidi, da nije kadar svjedočiti, što je od odlučujuće važnosti za riešenje prepora.

Svjedoci zaprisizaju se nakon preslušanja, kako to biva po gradj. p. p. [1]).

§. 43.

Pri preslušavanju imat će sudac ureda radi ili po predlogu stranakah (§. 29.) dati svjedokom shodna pitanja o inih činih glede kojih se pribaviti imade dokaz njihovimi kazivanji.

Ako se radi o tom, da svjedoka presluša zamoljen sudac, naznačit će se u zamolnom pismu oni čini, o kojih će se svjedok imat očitovati pod prisegom ili bez prisege.

Sudac, od kojega je poteklo pismo zamolno, moći će i pošto mu stigne nezapriseženo kazivanje svjedokovo, narediti, da se svjedok naknadno zaprisegne.

---

[1]) Po cislaj. bag. postupku svjedoci zaprisizaju se prije njihova saslušanja. Sistem usvojen po našem zakonu zaslužuje prednost, jer nesili sudca da zaprisegne i one svjedoke, koji nisu ništa važna izkazali, i tako da množi suvišne prisege. K tomu i okolnost što je gradj. p. p. usvojio ovaj sistem opravdava ustanovu §. 41.

Kod preslušavanja svjedokah sudac nije vezan na stanovite formulirane upitke, već on stavlja na svjedoka pitanja o kojih mu se čini da će stvar razjasniti; dapače on može dopustiti da stranke same neposredno izpituju svjedoke.

§. 44.

Svjedoci, kojim su kazivanja protuslovna, mogu suočiti se bud po predlogu, bud ureda radi.

Suočenje svjedokah jest takodjer sredstvo, kojim se pouzdanije dodje do saznanja istine; pa ga s toga zakon pripušća.

U postupku po gradj. p. p. sudac nije bio vlastan svjedoke suočiti, a težko bi i bilo suočiti svjedoke u postupku, vezanu na tolike formalnosti; dočim u bag. postupku, gdje sudac slobodno izpituje svjedoke, suočenje može se lahko obaviti, i roditi će dobrim plodom.

§. 45.

Kazivanje svjedokah, koji preslušani budu na ročištu razpravnom, ubilježit će se po bitnomu mu sadržaju u razpravnom zapisniku. Što bude ubilježeno, pročitat će se strankam.

U napisniku opaziti će se, da li je svjedok zaprisego se ili da li nije položio prisege.

Kazivanja svjedokah preslušanih na ročištu razpravnom, imadu se ubilježiti u razpravnom zapisniku po bitnom im sadržaju. Ovime stavljeni su izrično u bag. postupku izvan krieposti propisi gradj. p. p., tičući se ubilježenja kaživanjah svjedokah, imenice §. 168., po kojem svaki se svjedokov odgovor ima, koliko je moguće, napisati vlastitimi riečmi svjedokovimi u poseban zapisnik, i ima mu se staviti pred očima, čim bude napisan, §. 171. po kojem nakon preslušanja ima se svjedoku sav zapisnik ili pročitati, ili dati da ga sam pro-

čita, i po kojem svjedok ima zapisnik o njegovu preslušanju podpisati.

Dokaz po vještacih.

§. 46.

Ako bude potrebno, da se dobavi dokaz po vještacih, imat će sudac narediti jednoga ili više vještakah odmah, čuvši najprije stranke koliko da ih bude i koji da budu.

U pravilu dosta će biti, ako se naredi jedan vještak.

Ako izpravljeno mnienje nebude dovoljno, moći će se narediti, da dadu iznovično mnienje isti vještaci ili pak drugi.

§. 47.

S istih razlogah. s kojih je svjedok vlastan uzkratiti kazivanje, moći će tko i zahtjevati, da nebude naredjen za vještaka.

Vještaka neće bit potrebno zaprisizati, ako obje stranke privole na to.

U ostalom što se tiče preslušavanja vještakah, imat će se smislu shodno uporavljati §§. 43.—46.

Dokaz po vještacih nudja se i izvadja uz razpravu.

U pravilu dosta će biti ako se naredi jedan vještak. Ova je ustanova opravdana manjom vriednosti, o kojoj se radi u bag. postupku, i time, što po načelu o slobodnoj ocieni dokazah, sudac nije vezan na mnienje vještakah, već razsudjuje mu kriepost pomnim uvaženjem okolnostih, i na temelju rezultata svekolike razprave; nije dakle dužan proti uvjerenju, koje si ovim putem stvorio, vjerovati mnienju vještakah.

Prema tomu načelu prikažuju se vještaci kao pomoćnici sudčevi, te sudac, kad ih naredjuje, nije vezan na predloge stranakah, nu obvezan je saslušati stranke o osobah, o kojih žele da se imenuju vještaci, te u oči složna

predloga stranakah, neće imati razloga imenovati vještake proti njihovu predlogu.

Propisi §§. 39.—45. o saslušanju svjedokah, o njihovu pravu uzkratiti svjedočenje, o ubilježenju njihovih kaživanjah, valja i za vještake.

Prema tomu, ustanove §§. 207., 209., 210., 216. gradj. p. p. nevaljaju u bag. postupku. Usuprot ustanove §. 211. gradj. p. p. na koliko nisu izključene načelom o slobodnoj ocieni dokazah, kao i §. 212. gradj. p. p. valjaju i u bag. postupku, tako ipak, da su stranke vlastne u samoj razpravi prigovoriti vještakom. I §. 217. gradj. p. p. imade se uporavljivati.

Dokaz sravnjivanjem rukopisah.

§. 48.

Rukopise sravnjivat će sudac u pravilu sam. Ako li pri tom nadje kakovih sumnjah, moći će pozvati i vještake, da izjave svoje mnienje.

Ako neima pri ruci pisamah, koja bi se sravniti mogla, moći će se stranki onoj, kojoj o rukopisu treba da pribavljen bude dokaz istinitosti, naložiti, neka napiše pred sudcem one rieči, koje mu on naznači.

Što bude napisano priklopit će se razpravnomu napisniku.

Od kojega će upliva biti glede dokaza, ako stranka ovakovomu sudačkomu nalogu neće da se pokori, ili ako što napiše pismom očito pretvorenim (izkrivljenim), ostavlja se to sudcu da prosudi.

Zakon nastojao je odstraniti sve zaprieke, koje su na putu brzu riešavanju preporah o predmetih manje vriednosti. Nije uvjek lahko nabaviti izprave potrebite za prispodabljanje rukopisah, toga radi zakon ovlašćuje sudca, da si rukopis potrebit za prispodobu nabavi time, što će stranci naložiti neka pred sudcem napiše one rieči, koje mu on naznači.

U pravilu sravnjivati će rukopise sudac sam; iznimno može prizvati i vještaka.

Očevid.

§. 49.

Da se stvar razjasni, moći će sudac na predlog ili ureda radi narediti očevid, ka kojemu prizvat će se, ako potrebno bude, jedan ili više vještakah. Ako se radi o tom, da se vidi i razmotri takov predmet, koj se, kao što tvrdi dokazivalac, nalazi u rukama stranke protivne, ili pak u pohrani kod javne koje vlasti, valjat će tad ustanove navedene u §§. 35. i 36.

Rezultat očevida upisat će se u razpravnom napisniku, ako li je očevid obavljen izvan ročišta razpravnoga, tad u napisniku posebnu, što bude upisano, pročitat će se strankam.

I očevid obavlja se uz razpravu pred presudnim sudcem, iznimno pred sudcem zamoljenim. Da se nabavi predmet očevida, moći će sudac uspješno upotrebiti ustanove §. 35. i 36.

Dokaz preslušavanjem stranakah poput svjedokah.

§. 50.

Dokaz o stvarih priepornih, koje su važne za riešitbu, može se zadobiti i tim, ako se pod prisegom preslušaju stranke kao svjedoci.

Ovo dokazivanje naredit će se na predlog ili ureda radi onda, kad dokaz nebude ustanovljen ostalimi dokaznimi sredstvi, što su ih stranke ponudile.

§. 51.

Neće se moći preslušati stranke, glede kojih postoji koj god od razlogah izključnih, u §. 38. pod br. 1 do 3. u §. 40. točka 1. navedenih, kojimi se zabranjuje, preslušavat ih ili zaprisizati.

Ovo dokazno sredstvo nije poznato starijim postupovnikom, pa ni našemu gradjanskomu postupniku.

Uporavlja se već dugo vremena u zurižkom kantonu, a od godine 1851. u Englezkoj, i u sjevernoj

Americi, i to takovim uspjehom, da mu najumniji, i što je podobno umiriti neprijatelje novih inštitucijah, kojimi naša domovina obiluje, najkonservativniji englezki praktični pravnici (na pr. vrhovni sudac Campell) priznavaju shodnost i vriednost.

Preslušavanje stranakah poput svjedokah poteklo je od opravdana nastojanja, da se odstrane one mahne one pogibelji, koje su skopčane sa porabom dokazala glavnom prisegom, koja je u parbenom postupku tako učestala, da zauzima prvo mjesto medju dokaznimi sredstvi, a zauzima ga žalibože na uštrb ćudoredja, na uštrb materialne istine, koja treba da bude konačni cilj parbene razprave.

Praktični sudci znadu kako je težko formulirati obrazac glavne prisege.

Zakon veli, istina je, da predmetom prisege mogu biti samo faktične okolnosti a ne pravna pitanja; nu malo ima stranakah, koje, prisizajući, luče pravo od faktuma.

Dokazno sredstvo glavne prisege postane pako najopasnijim time, što o položenju prisege visi pobjeda stranke u pravdi.

Stranka, kojoj je prisega dosudjena, dolazi kroza to u napast, kojoj samo čvrsti značaji odoljevati mogu. Ako je o pravu svojem uvjerena i naravi žestoke, priseći će i krivo; ako je usuprot naravi neodlučne, škrupulozne, sadržaj prisege probuditi će u njoj sumnjah, koji će uznemiriti njezinu savjest, te nedopustiti joj, da položi i pravu prisegu. Izkustvo uči, da ima dapače stranakah, koje će radje žrtvovati svoje pravo, negoli priseći. Lukavi protivnici, sastavljajući obrazac prisege na način podoban probuditi sumnjah u skrupulozna im protivnika, kojemu ju navraćaju, nadvladaju ga često u parnici, u kojoj njihova dužnost stoji nad svakom dvojbom samo time, što se on nemože odlučiti položiti dosudjenu mu zakletvu.

Zakon o bag. postupku izključuje s ovih razlogah dokazalo glavnom prisegom, te na njegovo mjesto stavlja preslušavanje strankah poput svjedokah.

S ovim dokazalom nisu skopčane sve one pogibelji, i žalostne posljedice, kojimi radja glavna prisega.

Dokazalo ovo sastoji u tom, da se u pravilu obe stranke saslušaju pod prisegom kao svjedoci.

Stranke dakle preslušane kao svjedoci kazivaju u vlastitoj stvari, te nije izključena mogućnost, da će im kazivanja biti protuslovna, a time množiti se krive prisege.

Ova dva momenta podobna su u prvi mah učvrstiti dvojbe o vriednosti ovoga dokazala; nu razmatrajući stvar dublje, dolazi se do uvjerenja, da bojazan, koja izvire iz iztaknutih momentah, neopravdava nepovjerenja, kojimi se ovo sredstvo s njeke strane susreta.

Kazneni postupovnik pripušta oštećenika kao svjedoka, dapače i gradjanski postupnik dopušta stranci popuniti domirnom prisegom nepodpun dokaz. I oštećenik u kaznenom postupku, i stranka polažuć u civilnoj pravdi domirnu prisegu, svjedoče in ultima analisi pod prisegom u vlastitoj stvari. Ovim dokazalom neprigovara se, te je izkustvo potvrdilo i shodnost i vriednost njihovu.

Načelo o slobodnoj ocieni dokazah na kojem se temelji bag. postupak izključuje, kako sam jur iztaknuo, klasifikaciju svjedokah po vjerodostojnosti, te prepušta sudcu da uvaži koliko vjere zaslužuje i takov svjedok, koji kazuje o stvari u kojoj je interesiran. Prema tomu, neima razloga uzkratiti sudcu vlast, da i izrekam same stranke priznaje dokaznu moć, ako se o njihovoj istinitosti uvjeri na temelju rezultata svekolike razprave.

I drugi moment, to jest mogućnost protuslovja medju kazivanji stranakah, neobistinuje se u onoj mjeri,

koja bi zakonodavca mogla odvratiti od usvojenja ovoga dokazala Kad bi se stranke preslušavale poput svjedokah na temelju formuliranih upitakah, pogibelj protuslovjah bila bi svakako vjerojatnija; nu u bag. postupku svjedoci nepreslušavaju se na temelju upitakah, već je sudac vlastan stavljati svjedoku pitanja, koja mu se čine shodna, pa i stranke mogu bud posredno bud neposredno svjedoka izpitivati. Ovakovo izpitivanje stranakah vrlo će redko roditi rezultatom, da će kazivanja stranakah jedno prama drugomu stajati kao „da" prama „ne". K komu stranka preslušana kao svjedok znade, da o njezinoj izreci ne visi riešenje pravde, već da je sudac vlastan njezino kazivanje po slobodnom uvjerenju uvažiti, znade nadalje, da će joj se i protivnik pod prisegom saslušati, i da se krivo kazivanje stranakah preslušanih poput svjedokah, kazni kao krivo svjedočenje.

Sva ova razmatranja preporučuju u govoru stojeće dokazalo kao surogat glavne prisege, i u parnicah, u kojih se riešavaju prepori manje vriednosti, može se mirnijom dušom pokušati uporavom ovoga sredstva u parbenom postupku, a dužnost će biti pozvanih na to faktorah motriti kako ono djeluje.

Već sam rekao, da se preslušavanje stranakah poput svjedokah smatra surogatom glavne prisege. Prema tomu §. 50. propisuje, da se ovo dokazivanje ima narediti samo onda, ako nije moguće polučiti dokaza drugimi sredstvi.

Sudac naredjuje taj dokaz ureda radi, ili na predlog stranakah.

Kao svjedoci nesmiju se preslušati one stranke, koje se po §. 38. točkah 1.—3. nesmiju pripustiti k svjedočenju, pa ni one, koje se po §. 40. nesmiju kao svjedoci zaprisizati.

Kao svjedok može se saslušati samo stranka, a ne njezin punomoćnik.

O preslušavanju zastupnikah skrbljenikah, stečajne mase, družtvah i t. d. govori §. 62.

U slučaju suparničtva, preslušavaju se kao svjedoci pojedini suparnici, nu oni mogu biti preslušani i kao svjedoci u pravom smislu rieči u istoj parnici proti njihovu suparniku, ili na korist njegovu.

§. 52.

Stranka, koja je dužna dokazati stvar priepornu, imat će se u pravilu prva preslušati kao svjedok.

Nego moći će odlučiti sudac, da prva bude preslušana stranka protivna, ako to stranke predlože suglasno ili ako inače bude to u prilog, da se sazna istina.

§. 53.

Svaka stranka moći će zahtjevati, da pošto preslušan bude protivnik, preslušana bude i ona kao svjedok.

Nego moći će sudac takodjer narediti ureda radi, da protivnik bude preslušan, ako je stranka uzkratila kazivanje, ili ako mu se uzvidi, da kazivanjem njezinim nije postignuta dovoljna izviestnost o stvari, koja bi se dokazati imala.

§. 54.

Kad se obnadje, da je preslušavanje stranke, koja bi držana bila što dokazati, po ustanovah §. 51. neumjestno ili pak izključeno s razloga, što se je osvjedočio sudac, da stranka ta nemože ništa znati o stvari priepornoj, — da li se u takovih slučajevih dokazivanje preslušavanjem stranakah kao svjedokah izključiti ima sasvim, ili da li će se obvezati protivna stranka, da kao svjedok kazuje: prosudit će to sudac, uvaživ brižljivo svekolike okolnosti.

§. 52. nepropisuje sudcu reda, kojim ima preslušati stranke kao svjedoke, već izriče samo pravilo, da ima prvu preslušati onu stranku, koja je dužna dokazati priepornu okolnost. Na ovo pravilo sudac nije vezan, ako stranke sporazumno utanače red, kojim će se preslušati, ili ako se sudcu uzvidi, da će po razbi-

strenje stvari biti shodnije, da se prvi presluša protivnik stranke, kojoj je dužnost nješto dokazati.

Audiatur et altera pars, jest stožerno načelo parbena postupka. Prema tomu načelu §. 53. naredjuje, da sudac, preslušavši jednu stranku kao svjedoka, dužan je preslušati i protivnika joj, ako on to zahtieva, i ako njegovo preslušanje nije izključeno §-om 51.

Opazio sam jurve, da se preslušanje stranakah poput svjedokah, smatra surogatom glavne prisege. Shvaćajući ovako ovo dokazno sredstvo, samo se po sebi razumjeva, da sudac nije vlastan siliti stranku, da kazuje kao svjedok. Po gradj. p. p. posljedica nepoložene glavne prisege jest, da se smatra istinom protivno onomu, što je stranka imala prisegom potvrditi ili zaniekati. U oči načela o slobodnoj ocieni dokaza, uzkrata stranke kazivati poput svjedoka, neradja istom posljedicom, već ovlašćuje sudca, saslušati stranku protivnu, ili ovo dokazno sredstvo izključiti, i u obće po svojem razboru i uvaživ brižljivo sve okolnosti odlučiti, dali se ima smatrati dokazanim ono, o dokazu čega se radilo.

To isto valja i onda, ako stranka preslušana kao svjedok nekaže ništa odlučnoga.

§. 55.

Ako stranka saslušana kao svjedok bude krivo izkazala, njezina se kazivanja imadu smatrati kao krivo svjedočanstvo položeno pred sudom.

Ustanove zakona kaznenoga o nudjenju krive prisege ili kriva svjedočanstva, neimaju se uporavljivati na izjave i kazivanja, koja je učinila stranka prije, nego što je preslušana bila kao svjedok.

§. 56.

Ako se sudcu uzvidi narediti, da se presluša koja stranka, imat će proglasiti takovu odluku.

Ako stranka nebude glavom tu, odredit će se, neka se pozove, pri čem saobćit će joj se podjedno stvar, o kojoj će se preslušati.

Ako je stranki s toga, što joj je boravište odveć udaljeno, vrlo mučno doći do sudca, moći će se učiniti potrebita, da ju presluša sud onoga mjesta, gdje boravi.

§. 57.

Prije nego što stranka bude preslušana kao svjedok, imat će joj se, opomenuv ju na kazneno-pravne posliedice (§. 55.), naviestiti naročito, da će sada imati kao svjedok položiti kazivanje.

Nu prije, nego joj to bude naviešteno, imat će sudac, da se razjasni stanje stvari, predhodno izpitati ju, pri čem će valjati takodjer ustanove pomenute u §. 23.

Prije negoli sudac naredi, da će se stranka preslušati kao svjedok, vlastan ju je izpitivati, da se uvjeri, dali je ona u stanju kazati što odlučna. Odluka, da će se stranka preslušati kao svjedok, ima sudac navjestiti s opomenom, da od onoga časa, kriva njezina kazivanja padaju pod sankciju kaznenoga zakonika o krivih svjedočanstvih. Što je stranka kazala prije navješćenja pomenute sudčeve odluke, neima se smatrati svjedočenjem, dosljedno neistinite možda tvrdnje ne padaju pod sankciju kaznenoga zakonika.

Načelo neposrednosti postupka, koje vlada u bag. postupku i koje sam jur razložio, donosi sobom, da sudac presudni, ima sam stranku preslušati, i da je samo u slučaju skrajne nužde ovlašćen zamoliti drugoga sudca, da njezino preslušanje obavi, priobćiv mu okolnosti, o kojih treba stranku preslušati.

§. 58.

Stranku valja, nakon njezinoga preslušanja, kao svjedoka zapriseći.

Ako sudac, pošto se je jedna stranka pod prisegom preslušala, zaključi u smislu §. 53., da protivnik preslušan bude kao svjedok, prosto će mu biti, priuzdržat si pravo, da će o tom, hoće li ga zapriseći, izreć odluku po obavljenu preslušanju; moći će dakle i nezapriseći ga, ako se uzvidi, da je položeno mu kazivanje sasvim nevjerojatno.

U pravilu ima sudac stranku nakon preslušanja njezina zapriseći; nu nije dužan zapriseći je, ako se na temelju podatakah crpljenih iz razprave uvjeri, da je ona neistinu kazala, ili da je nevjerojatno što je izrekla. I ovim se sredstvom, upotrebljenim nakon pomna uvaženja okolnostih, slabi bojazan čestih krivorotah, kojoj je ovo dokazalo dalo povod.

Prisega polaže se po propisih gradj. p. p.

§. 59.

Neće bit dopušteno, služiti se prisilnimi sredstvi, da stranka dodje pred sud kao svjedok i da ondje kazuje.

Razlozi, naznačenimi u §. 39. pod br. 2. i 3., neće biti opravdana uzkrata kazivanja od strane stranke, koja bi se preslušati imala kao svjedok.

U ostalom uporavljivati se imadu propisi, valjani glede preslušavanja svjedokah.

Od kojega će upliva biti na uglavu dokaza, kada koja stranka, neimajuć dovoljnih razlogah, krati se i neće da pod prisegom bude preslušana, ili neće da odgovori na pojedina pitanja, ili kada stranka, pozvana u svrhu, da bude preslušana, nedodje: to će prosuditi sudac, uvaživ pomno svekolike okolnosti.

Ustanove ovoga §. jasne su, i o njih bilo je govora kod §§. 52.—54.

§. 60.

Ako je izvjestno, da stranku ide naknada štete, ili da ona inako imade što tražiti, ali se dokaz o priepornoj svoti naknade ili tražbine posve neda polučiti ili bi se polučiti mogao samo s težkoćami, nerazmjerno golemimi, moći će sudac, baš i neobaziruć se na dokaz, što ga stranka možda nudi, po pravici ustanoviti tu svotu, preslušav ako je potrebno, najprije stranke kao svjedoke o okolnostih, koje bi za tu ustanovu bile odlučne.

Prisega od uciene izključena je u bag. postupku (§. 62.). Prisegom dakle nemože se ustanoviti iznos, koji ide stranku u ime odštete, nu sudac može saslu-

šati stranke poput svjedokah ne o svoti odštetnoj, već o onih okolnostih, koje na ustanovljenje ove svote mogu uplivati, te istu uvaženjem tih okolnostih po vlastitoj razsudi odmjeriti. Prema tomu nevaljaju u bag. postupku ustanove §§. 273.—277. gradj. p. p.[1]).

§. 61.

Ako parnicu vodi zakoniti zastupnik kojega skrbljenika, moći će sudac odrediti po razboru svojem, hoće li se preslušati zakoniti zastupnik ili skrbljenik, ili pak obojica kao svjedoci.

U parnicah mase imovinske imat će se u pogledu dokazivanja, gdje se stranke preslušavaju kao svjedoci, zastupnik te mase smatrati kao stranka.

Nego u parnicah mase koje stečajne moći će sudac odrediti, da se presluša upravitelj mase stečajne ili dužnik stečajni, ili pak i jedan i drugi.

Ako je stranka parnična občina, družtvo, družba, sbor ili druga koja korporacija ove vrsti, neće za nju valjati ustanove §§. 50. do 60. Kazivanjem zastupnika korporacije takove, kao i kazivanjem inih članovah i urednikah njezinih, moći će se dokazati što samo po propisih o dokazu po svjedocih.

Pravo zastupnikah takove korporacije, da kazivanje kao svjedoci uzkratit mogu s razloga, navedena u §. 39. br. 2. nije stegnuto onako, kao što je ondje rečeno; nego sudac uvaživ brižljivo

---

[1]) Motivi cislajtanske osnove istoga zakona ovako razlažu ustanove ovoga §.

Parnice o naknadi štete i propisi o prisegi od uciene jesu prave rane u našem pravosudju. I u teoriji i u praksi došlo se malo po malo do uvjerenja, da s jedne strane zahtiev, da se brojevi dokaže šteta, i naknada dosudi po pravici do sitnicah strogoj, radja skoro bezpravjem za oštećenika, a s druge strane, da su ustanove o prisegi od uciene vrlo pogibeljne. Prodriela je s toga jednodušno misao, da se tomu zlu neda pomoći drugčije, nego podieljujuću sudu što širiju povlast, da po vlastitoj razsudi odmjeri iznos odštete. Ako se francuzko pravosudje u pravdah ove vrsti ponosi sjajnimi rezultati, dočim se u nas i u jednom dielu Njemačke nad neuspjehom odštetnih tužbah jadikuje, to biva s toga, što je u francuzkom postupku otvoreno široko polje sudčevoj razsudi itd. itd.

svekolike okolnosti, imat će prosuditi, od kojega će upliva biti takova uzkrata na riešenje stvari.

Ustanove pomenute u 3. točki ovoga paragrafa, valjat će i za punomoćnike parnične, ako se isti preslušati imadu, da se uglavi dokaz.

Predidući §. rieśava prije svega pitanje, tko da se sasluša poput svjedoka u parnicah, koje vodi zakoniti zastupnik skrbljenika ili zastupnik imovinske mase.

Po propisih pomenutoga §. ovlašćen je sudac po vlastitom razboru preslušati kao svjedoka bud zastupnika skrbljenika, bud skrbljenika samoga, bud obojicu.

U parnicah imovinskih masah, može sudac saslušati zastupnika njezina, a u parnicah stečajnih masah bud stečajnoga upravitelja, bud prezaduženika, bud obojicu, ako obnadje da je nuždno za razjašnjenje stvari.

Usuprot u parnicah občinah, družtvah i korporacijah u obće, neima mjesta preslušanju stranakah poput svjedokah, već je sudac vlastan saslušati i članove korporacijah i zastupnike im po propisih postojećih za preslušanje svjedokah.

Zastupnik korporacije može kaživanje i uzkratiti u predpostavah §. 39., i bez stege navedene u 2. točki istoga §., to jest on može uzkratiti svjedočenje bezuvjetno. To isto valja, ako se punomoćnik stranke presluša kao svjedok.

§. 62.

Propisi o dokazu prisegom glavnom, prisegom domirnom i od ucjene neće se uporavljivati u postupku maličnom.

Nego prosto će biti sklapati nagode, kojimi će se staviti uvjet, da će okončanje stvari imat zavisiti od položenja prisege, ustanovljene obostranim porazumkom.

Dokazalom glavne prisege, prisege od uciene i domirne, neima mjesta u bag. postupku; nego mogu se pred bag. sudcem sklapati nagode na prisegu, to

jest stranke mogu ugovoriti, da okončanje stvari ima zavisiti od prisege obostranim porazumkom ustanovljene, koju će jedna ili druga stranka položiti.

U takovoj nagodi treba da je sadržaj prisege od rieči do rieči izražen, i neima dvojbe, da je sudac vlastan nastojati, da se prisega formulira što točnije, da se nevažne uzgredne okolnosti izpuste, da se prisega položi o faktičnih okolnostih a ne o pravu, da se točno ustanove posljedice položenja ili nepoloženja prisege (§. 234. i 242. gradj. p. p.), da se prisega nedosudi stranci, koja nije po postojećih propisih sposobna polagati ju, to jest stranci, koja u vrieme, kad se dogodio čin, koj se ima potvrditi prisegom, nebijaše još navršila 14 godine svojega vieka, koja je bila odsudjena kao kriva zločinstva počinjena iz koristoljubja (§. 40. zak. o bag. post. i 235. gradj. p. p.).

Glege polaganja prisege valjaju propisi gr. p. p. [1]).

Stranka, kojoj je u smislu nagode položiti prisegu, ima zamoliti da sudac u tu svrhu ročište opredieli.

---

[1]) §. 243. (Polaganje prisege pred sudom.) Prisegu ima svatko položiti glavom i pred sudom. Samo se oni, koji po vjerodostojnih svjedočanstvih zarad bolesti ili starosti svoje nemogu doći pred sud, imadu zapriseći u svom prebivalištu. Nepritomnim, koji bez velikih troškovah i bez velika truda nemogu doći na mjesto suda, dopušta se, da mogu zaiskati, neka se odpravi zamolno pismo na sudca onoga mjesta, gdje oni jesu, da ih ovaj po obrazcu prisege, koj se ima pismu priklopiti, zaprisegne i zapisnik o tom pošalje kamo treba.

§. 244. (Pozivanje protivnika na ročište, gdje se polaže prisega.) Protivnik stranke, koja ima položiti prisegu, ima se pozvati na odredjeno za to ročište, ako je t. j. moguće pozvati ga, a da se ne ustavlja okončanje stvari. Nego ako protivnik i nedodje, to nesmeta da se obavi prisega, ni da proti stranki, pozvanoj da položi prisegu, ako nedodje ili ako neprisegne, nastupi pravna šteta, ustanovljena za takov slučaj.

§. 245. (Svečanosti prisege). Stranki, koja dodje, da položi prisegu, ima sudac pročitati obrazac prisege, razgovjetno razložiti joj sve u tom obrazcu sadržane okolnosti, i osvjedočiti se, da stranka podpuno razumije smisao prisege. Nesmije se dopustiti kod prisege ni tumačenje, koje odstupa od naravskoga znamenovanja riečih, ni priuzdržaj, ni dvoumnost ikakva.

IV. Zaglava razprave.

§. 63.

Ako se sudcu uzvidi, da je parnica na temelju očitovanjah, što su ih dale stranke, i na temelju dokazah nabavljenih, dospjela za riešitbu, izjavit će, da je razprava zaglavljena.

Nego ako u svrhu, da se izreći može osuda, potrebna bude kakova popuna, bit će vlastan narediti, neka se opet započme razprava.

Ustmena razprava po bag. postupku nerazvija se po stanovitih propisih, neima u njoj, kao što jur opazih, odgovora, protuodgovora itd., dokazi nudjaju se kadagod uz razpravu, a za njihovo izvedenje nije propisan osobiti odsjek, nego sudac ravna razpravom, tečajem iste poziva stranke da se očituju, naredjuje da

---

§. 246. Stranki, koja hoće da prisegne, ima sudac ne samo naglasiti važnost prisege iz obzira vjerozakonskoga, nego ju i opomenuti na težku odgovornost i kazan onu, kojoj će se podvrći po zakonih svjetovnih, ako se krivo zakune.

§. 247. Ako stranka i poslie ove opomene na krivu prisegu, ostane pri nakani, da će se zakleti, ima joj se obrazac prisege pročitati još jedan put. Stranka će dignuti u vis palac i dva prva prsta desne ruke, govoriti će za sudcem obrazac prisege od rieči do rieči, i ukriepiti napokon sadržaj prisege riečmi: „Tako mi Bog pomogo!“ Kad se prisega polaže, treba da stoje svi, koji su u sudnici, i da se vladaju tako, kao što iziskuje štovanje naprama tako važnomu činu vjerozakonskomu.

§. 248. O položenoj se prisegi ima spisati točan zapisnik, a pohraniti kod suda obrazac prisege podpisan po stranki, ili, ako ona pisanju nije vješta, po dvojici svjedokah, od kojih jedan podpisuje ime stranke.

§. 250. Svečanosti, koje se imadu obdržavati, kad prisegu polažu oni, koji nisu vjere kršćanske, ustanovljuju se osobitimi propisi.

§. 252. Ako se stranka neumije izraziti nego u jeziku takovu, kojemu nisu vješte pritomne osobe sudbene, ima se opomena radi krive prisege, a i sam obrazac prisege prevesti po zakletom tumaču u jezik, koj stranka razumije; prevod obrazca prisege isti će tumač spisati, i kad ga stranka nakon položene prisege podpiše, pohraniti će se kod izvornika u registraturi. Ako stranka neumije pisati, ima se uporaviti propis §. 248.

se ponudjeni dokazi izvedu, kadagod on drži da je to shodno. Prema tomu zakon nemože ni propisati, kada se razprava ima zaglaviti, već prepušta sudcu, da ju zaključi, kad drži, da je stanje stvari dovoljno razbistreno, da je stekao sigurnu podlogu, na kojoj će temeljiti osudu, dapače ovlašćuje sudca, da i jur zaključenu razpravu i opet otvori, ako misli da ju valja popuniti.

§. 64.

Razprava imat će se do proglasa, da se zaglavljuje, smatrati kao cielost; sve, što do toga časa bude navedeno, vriedit će kao navedeno za doba.

Pri izricanju osude uvažit će se samo ono, što je bilo u razpravi.

Ustanovom ovoga §. dokinuta je tako zvana eventualna maksima, i izrečeno je da se svakolika razprava, dakle i izvedenje dokazah smatra cielinom.

§. 65.

Ako započete razprave nebude moguće svršiti u jedan dan, imat će sudac na kašnjem ročištu bitne rezultate iz prijašnje razprave ustmene, kojih se još dobro sieća i koji mu se potvrdjuju bilježkami, što jih je lagljega pamtenja radi spisao vlastitom rukom, koliko moguće u pregledu navesti ustmeno, obaziruć se pri tom na tužbu, na dokazala k spisom prinešena i na potvrde protokolarne; zatim opomenuti stranke, neka se glede toga očituju; popuniti ovim putem nedostatke ili izpraviti sumnje i napokon nastaviti razpravu držeć se ustanovljenih na ovi način rezultatah iz razprave prekinute.

Načelo izraženo u §. 64. u savezu sa ustanovom §. 30., po kojoj sudac uvažuje dokaze, na temelju rezultata svekolike razprave, provesti će se bez znatnih potežkoćah, ako razprava bude na jednom ročištu obavljena. U tom slučaju sudac, stojeći pod neposrednim utiskom razprave, lahko će ju svukoliku obuzeti, i svoju pozornost ustaviti kod glavnih njezinih momentah.

Toga radi sudac dužan je nastojati, da razpravu na jednom ročištu dovrši, i da samo u skrajnoj nuždi ročište odgodi. Akoprem vlastiti interes nuka stranke, da dodju na ročište, pripravne izvesti dokaze, koje misle ponuditi, to jest da ponesu sobom potrebite izprave, dovode svjedoke i t. d.; to će ipak slučaj odgode nastati često i krivnjom stranakah dolazećih na ročište.

Sudac, ako uvidi, da mu neće biti moguće radi nepripravnosti stranakah ili iz drugoga razloga (na pr. jer se nemože obaviti očevid o kojem drži, da će stvar razjasniti), dovršiti razpravu na jednom ročištu, bolje će učiniti, da je niti nezapočme, već odgodi, uputiv stranke, da drugi put dodju sa izpravami ili svjedoci, koje valja preslušati, ili narediv što je potrebito, da se na pr. očevid obavi i t. d.

Zakon ne sadržaje u tom obziru izričnih ustanovah, nu sudac postupajući kako sam sada preporučio, raditi će prema duhu zakona, prema načelu o jedinstvu, o neprekidnosti parbene razprave, kojim je ovaj postupak nadahnut. Nu biti će i slučajevah, u kojih će sudac biti prinuždden prekinuti započetu razpravu. Ovakove slučajeve ima pred očima §. 65.

Kad bi se načelo neprekidnosti razprave htjelo provesti u svih njegovih konsekvencijah, moralo bi se postaviti pravilo, da se i na drugom ročištu imade razprava iznova započeti, jer razpravnomu zapisniku nije zadaća konštatirati posljedke prekinute razprave, nu ova ustanova bila bi nepraktična.

Toga radi §. 65. udarajući srednjim putem propisuje, da sudac na kasnijem ročištu ima rekapitulirati bitne rezultate prijašnje (prekinute) razprave. Ovu će rekapitulaciju učiniti bez znatnih potežkoćah pomoću bilježakah, koje je sam učinio tečajem razprave, da si važne momente iste dobro zapamti, pomoću razpravnoga zapisnika, tužbe i t. d.

Sudac će dakle na kasnijem ročištu u kratko iztaknuti ustmeno glavne rezultate prekinute razprave, te pozvati stranke, da se o tom očituju, to jest da kažu, dali je stvar tekla onako kako je on razložio, dali su važnije okolnosti bile konštatirane i t. d.

Prema izjavam strankam i vlastitom razboru sudac će onda konačno ustanoviti rezultate prekinute razprave, i držeći se njih, istu nastaviti.

V. Zaključci.

§. 66.

Zaključci, što jih je sudac tečajem postupka izrekao i proglasio, imat će se strankam, koje budu pri proglašivanju, u pismenu odpravku dostaviti odlukom samo onda, ako stranku ide pravo, uteći se proti zaključku k višjemu sudu il voditi odmah ovrhu na temelju odluke.

Za stranke, kojih nije bilo pri proglašenju, imat će se u ovih slučajevih, a povrh toga u svih slučajevih, gdje to iziskuje vodjenje postupka, narediti, da jim se dostavi odpravak pismeni.

Ako pismena odpravka dostavljati netreba, imat će ustmeno proglašenje istu moć, koju ima dostava.

Svekolike naredbe, koje bagatelni sudac izriče jesu z a k l j u č c i ili o s u d e.

O s u d o m riešava se sam prepor. Sve ostale naredbe jesu z a k l j u č c i.

Zaključke stvara sudac prije, ili mimo kontradiktorne razprave, ili tečajem iste.

Zaključke, koje sudac stvara prije ili mimo kontradiktorne razprave, imadu se uvjek izdati pismeno u formi o d l u k e. Amo spadaju poziv na ročište usljed tužbe, i u obće zaključci, koje sudac stvara usljed pismena podneska, ili molbe dane u zapisnik.

Zaključke, koje sudac stvara uz razpravu (da se izvede dokaz, da se stranka presluša kao svjedok i t. d.) imadu se uvjek ustmeno proglasiti, i u razpravnom zapisniku zabilježiti. U pravilu netreba ih pismeno izdati.

U njekih slučajevih dužan je sudac proglašene zaključke izdati i u pismenom odpravku.

Pri tom valja razlikovati, dali su obe stranke prisustvovale proglašenju zaključka, ili ne.

U prvom slučaju, imadu se izdati pismeno u formi odluke sljedeći zaključci:

a) proti kojim je dopušten utok (§. 81.);
b) na temelju kojih stranka koja može voditi ovrhu (§. 24.).

U drugom slučaju, to jest ako stranke nisu prisustvovale proglašenju zaključka, imadu se izdati pismeno zaključci pod a) i b) i kadagod je to potrebito za vodjenje postupka, na pr. zaključak, da se odsutna stranka presluša kao svjedok, zaključak o odgodi ročišta na koje stranka nije došla, da se radi sravnjivanja rukopisa dobavi izprava, koja se čuva kod suda i t. d.

Ustmeno proglašenje zaključka, pismeni odpravak kojega nije zakonom propisan, ima istu moć, koju ima dostava.

Osim zaključakah navedenih u §§. 24. i 81., sve ostale može sudac na predlog stranke koje ili ureda radi preinačiti.

VI. Osude.

§. 67.

Osudu moći će izreći samo onaj sudac, koj je glavom vodio razpravu parničnu.

Ako nastane potrieba, da se prije, nego što izrečena bude osuda, izmjeni sudac, imat će ustmenu razpravu novi sudac započeti iznova i rabiti pri tom tužbu, dokazala k spisom prinešena i potvrde protokolarne.

Prepor sam rieša va se o s u d o m.

Osudu može izreći samo onaj sudac, koji je glavom vodio razpravu.

Ova ustanova jest postulat ustmena postupka, u kojem sud neizriče osudu na temelju pismeno usta-

novljena parnična gradiva, koje može se sakupiti pod ravnanjem drugoga sudačkoga činovnika, nego na temelju ustmene razprave obavljene pred onim sudcem, pred kojim je razprava tekla.

Iz toga načela izvire ustanova sadržana u drugoj točki §. 67., po kojoj, ako se tečajem ustmene razprave izmjeni sudac iz razloga ma kojega, ima se razprava pred njim iznova započeti. Sudac, koji izmjeni prvoga, može da kako upotrebiti jur sakupljeno pismeno gradivo (tužbu, podnesci) i protokolarne zabilježbe. Osuda izrečena po sudcu, koji nije vodio razprave, može se pobijati ništovnom žalbom (§. 75, točka 3.). Načelo da sudac nesmije suditi preko zahtieva tužitelja (ultra petitum) valja i u bag. post.

§. 68.

Osuda izreći će se i ustmeno proglasiti odmah, čim zaglavljena bude razprava ustmena.

Samo s razlogah vrlo važnih, moći će sudac za proglašenje osude ustanoviti posebno ročište, nego ovo neima se narediti preko nedjelje danah i ima se odmah obznaniti strankam. S osudom proglasit će se podjedno razlozi riešitbe.

Ako se osuda proglasi odmah po zaglavljenoj razpravi ustmenoj, dovoljno će biti, ako sudac navede bitne razloge riešitbene.

Svaka osuda, bile obe stranke prisutne ili ne, dapače makar se i obe udaljile nakon zaključene razprave, ima se ustmeno proglasiti. Ova ustanova izvire iz načela javnosti, na kojem počiva bagatelni post.

Uz osudu imadu se proglasiti i razlozi iste. U pravilu osuda ima se proglasiti o d m a h čim bude zaglavljena razprava.

Ova ustanova, koju neka sudac što savjestnije obdržava, izvire iz naravi bagatelnoga postupka, koji, budući čisto ustmen bez pismena substrata, predpostavlja, da sudac sudi, pod neposrednim utiskom ustmene razprave, u čas kad mu je razprava u svježijoj pameti.

Iznimno, i iz vrlo važnih razlogah, može sudac odgoditi proglašenje osude, nego nikada preko nedjelje danah. Dan kad će se osuda proglasiti, ima se u tom slučaju prisutnim strankam samo ustmeno obznaniti, i obznana u zapisniku zabilježiti.

Upućujem u ostalom čitatelja na odnosne propise odpisa, kojim je vlada provela zakon o bagatelnom postupku.

§. 69.

Osuda ujedno s razlozi riešitbenimi imat će se, pismeno sastavljena, priklopiti napisniku razpravnomu u svihkolikih slučajevih najkašnje za osam danah po zaglavljenoj razpravi.

U uvodu osude navesti će se ime sudca, koj je izreko osudu

U razlozih riešitbenih treba da u kratko i jezgrovito opisano bude stanje stvari.

Kao što jur rekoh, osuda ima se uvjek ustmeno proglasiti, nu sudac dužan je najdulje za osam danah po zaglavljenoj razpravi, svaku proglašenu osudu i razloge joj napisati i priložiti razpravnomu zapisniku.

U razlozih treba u kratko i jezgrovito opisati stanje stvari. Ovaj opis je neobhodan s toga, što ustmena razprava nije pismeno konštatirana.

Osim potrebštinah koje §§. 296. i 297. gradj. p. p. propisuje za osudu, treba u uvodu osude navesti i ime sudca, koji je izrekao osudu. Ovaj navod je potrebit, jer osuda izrečena po sudcu neovlašćenu suditi u bagatelnom postupku (§. 5.), može se pobijati kao ništetna (§. 75. točka 3.).

§. 70.

Ako su pri proglašenju osude bile stranke obje, dostavit će se pismeni odpravak ob osudi samo onda, ako stranka zahtjeva.

Izvan ovoga slučaja dostavit će se obim strankam pismen odpravak ureda radi.

Akoprem je sudac dužan napisati izrečenu osudu i razloge joj, to će ju ipak u pismenom odpravku dostaviti strankam samo onda

a) ako nisu obe bile prisutne kad ju je proglasio, dakle ako je proglašenju prisustvovala samo jedna stranka, ili ako nije bilo nijedne;
b) ako jedna od stranakah proglašenju prisutnih, ili obe pismeni odpravak osude zahtievaju.

§. 71.

U osudi naložit će se stranki, koja gubi parnicu, da protivnoj stranki naknadi troškove prouzročene joj parnicom.

Ako svaka stranka stranom nadvlada, stranom gubi, imat će se troškovi porazmjerno porazdieliti ili medjusobno prebiti.

Nego moći će se jednoj stranki naložiti, da podpuno naknadi troškove, ako je protivna stranka izgubila samo njeku porazmjerno neznatnu čest, za koju, da ju dokaže, nije trebalo osobitih troškovah.

Stranci, koja bude zastupana po punomoćniku (odvjetniku), neima se dosuditi naknada većega troška, nego li bi joj se dosudila, da je glavom pred sud došla.

I u bag. postupku dužna je stranka predložiti troškovnik, ako neće izgubiti pravo na naknadu parbena troška.

Propisi o naknadi i preboju parbena troška odgovaraju odnosnim ustanovam gradj. p. p. (§§. 573.—588.).

Nova je ustanova u posljednoj točki ovoga §., a opravdana je manjom vriednosti tražbinah, koje se ućerivaju u bag. postupku.

Sudac prema ovoj ustanovi neće imati prilike obredjivati u bag. postupku odvjetničke troškovnike, već ako i bude dosudio parbeni trošak stranci zastupanoj po odvjetniku, dosuditi će ga u iznosu onom, koji bi išao stranku, da je glavom na ročište došla.

§. 72.

Rok, uz koji da se zadovolji dužnosti, naloženoj u osudi, imat će se, i u stvarih trgovačkih, ustanoviti na osam danah, radi li se pak o tom, da se obavi koja radnja ili koji posao, tad na vrieme primjereno okolnostim.

Ovaj rok početi će, ako su pri proglašenju osude bile obje stranke, od dana, poslje proglašenja; izvan toga slučaja pak od dana poslje dostavljenoga pismenoga odpravka.

Ustanove glede roka, uz koji ima se udovoljiti dužnosti naloženoj osudom, opravdane su takodjer manjom vriednosti parbena predmeta.

Ako su obe stranke bile prisutne pri proglašenju osude, pomenuti rok teče od dana poslie proglašenja osude, i to bez razlike dali su stranke zahtievale pismen odpravak osude ili ne. U tom slučaju proglašenje odluke ravno je dostavi osude .po gradj. p. p.

Ako obe stranke nisu bile prisutne pri proglašenju osude, ako im se dakle po zakonu (§. 70.) ima pismeni odpravak osude dostaviti, rok teče od dana poslie dostave.

§. 73.

Ako su od više tražbinah, poćeranih u istoj tužbi, pojedine dospjele za riešitbu, a u pogledu drugih potrebito bude odgoditi ročište, da se kašnje nastavi razprava; moći će sudac o tražbinah, dospjelih za riešitbu, odmah zaglaviti razpravu, izreći osudu i proglasit ju; nego, ako nebude u stanju, podjedno izreći odluku o uzgrednih pristojbah ili o sudbenih troškovih, koji padaju na tražbine, imat će naročito izreći u osudi, na koliko će odluka o tom ostati priuzdržana kašnjoj osudi.

Na isti način moći će sudac odmah zaglaviti razpravu, i izreći i proglasiti osudu i u pogledu kojega diela iste tražbine, ako je taj diel postao neprieporan tim, što je tuženik dug naročito priznao.

Svaka od osudah, koju sudac izreče u istoj parnici, imat će se u pogledu pravnih liekovah i u pogledu ovrhe smatrati kao osuda samostalna.

Ustanove §§. 9. i 21. o kumulaciji zahtievah u tužbi naravi su toli obsežne, da je zakon u ovom §. morao sudca ovlastiti da o pojedinih spojenih zahtievih posebno sudi, ako nebi bili svikolici suvremeno za riešenje zrieli.

VII. Napisnik razpravni.

§. 74.

O razpravi ustmenoj imat će perovodja sastaviti napisnik.

U napisniku razpravnom valja navesti:

1. sud, ime sudca i perovodje, vrieme i mjesto, kada i gdje biva razprava, s dodatkom, da li je razprava javna, il da li je javnost izključena u smislu §. 14.;

2. imena stranakah i punomoćnikah njihovih, s kratkom oznakom predmeta parbenoga;

3. imena onih osobah, koje su na ročište došle kao stranke ili umjesto stranakah;

4. zabilježbe naredjene u §§. 6., 12., 20., 22., 45., 47., 49. i 59.;

5. zaključke, koje je sudac izrekao i proglasio tečajem razprave;

6. vrieme, kada se je zaglavila razprava i kada proglasila osuda s dodatkom, da li su pri tom prisutne bile obje stranke ili nisu;

7. ako razprava pravnoga posla u postupku maličnom biva na temelju ugovora, sklopljena medju strankami (§. 3.), napomenu toga ugovora.

U slučaju, ako započete razprave nebude moguće svršiti u jedan dan, imat će se povrh toga, na predlog ili po razsudi sudca ureda radi u kratko kao što sudac naredi, napisnikom razpravnim posvjedočiti ona očitovanja stranakah, kojimi se steže ili se preinačuje zahtjev tužbe ili naročito priznaje dug, ili koj diel od duga, zatim i prigovor, što ga je tuženik naročito učinio proti tvrdjenjem, na kojih se tužba osniva.

Prosto će biti strankam zagledavati u svako doba u napisnik.

Napisnika razpravnoga neće podpisivati ni stranke, ni svjedoci ni vještaci, pročitat će se samo u slučajevih, naročito naznačenih u ovom zakonu, ili onda, kada se sudcu uzvidi, da je potrebito.

Ustmeni postupak, kako ga uvadja ovaj zakon, izključuje izcrpljivo zapisničko konštatovanje parbena gradiva.

Sadržaj zapisnika razpravnoga opredieljuje §. 74.

1. Navod sudčeva imena u zapisniku (točka 1.) potrebito je s toga, što se osuda izrečena po sudcu neovlaštenu suditi u bag. post., ili po sudcu, koji nije vodio svekolike razprave, može pobijati ništovnom žalbom (§. 75. točka 3.).

2. U zapisniku treba nadalje navesti imena stranakah i punomoćnikah im, da se uzmogne dokazati za koje stranke osuda radja posljedicom sudjene stvari (res judicata pro veritate habetur).

3. Navod imenah osobah, koje su na ročište došle kao stranke ili mjesto njih, potrebit je s toga, što se osuda može napadati kao ništetna, ako osoba došavša kao stranka, neima personam standi in judicio, ili legitimationem ad causam, ili ako punomoćnik neima legitimatie ad processum[1]) (§. 75. točku 5.).

4. U razpravnom zapisniku treba još zabilježiti:

a) punomoće što ga stranka dala trećemu ustmeno pred sudom (§. 6.);

b) tužbu, ako su obe stranke nepozvane došle pred sud da im se parnica razpravi (§. 12.). Ovo suglasje medju tužiteljem i tuženikom bivati će dakako redko. Redovito ima se primiti tužba u poseban zapisnik;

c) nagodu sklopljenu, ili ako nagoda sklopljena nebijaše, navod da nije za rukom pošla. Ova zabilježba opravdana je time, što je bag. sudac dužan nastojati što više, da se stranke nagode, pa odnosna zabilježba u zapisniku imade konštatovati ovo njegovo nastojanje, makar i ostalo neuspješno (§. 20.);

d) promjenu tužbovnoga petita (§. 22.),

e) kaživanja svjedokah i vještakah u bitnih njihovih točkah §§. 45. i 47.;

[1]) Vidi tumačenje §§. 6. i 7.

f) rezultat očevida (§. 49.);
g) kaživanja stranke saslušane poput svjedoka u bitnih točkah (§. 59.).

5. I zaključke, koje je sudac izrekao i proglasio uz razpravu valja zabilježiti u zapisniku. Amo spadaju zaključci:

a) da se javnost razprave izključi (§. 14.);
b) da se stranka ili slušaoc osudjuje na globu (§. 15.);
c) da se ročište ureda radi odgadja u slučajevih §. 18. i 19.;
d) da se o pojedinih jednom tužbom pokrenutih tražbinah razpravlja posebno (§. 21.);
e) da se dozvoljuje povrata u stanje prijašnje radi promašena ročišta (§. 26.);
f) da se razprava radi nenadležnosti suda ili neumjestnosti maličnoga postupka obustavlja (§. 27.);
g) da se ponudjeni dokaz izvede (§. 28.);
h) da stranka predloži izpravu na koju se njezin protivnik u razpravi poziva (§. 35.);
i) kojimi se imenuju vještaci (§. 46.);
j) kojimi se naredjuju očevidi;
k) da se stranke preslušaju poput svjedokah (§§. 50.—62.);
l) kojimi je izjavljeno da je razprava zaključena.

6. Vrieme kad se razprava izjavila zaglavljenom, i kada osuda proglasila, s dodatkom dali su obe stranke proglašenju osude prisustvovale ili ne. Ovi su navodi potrebiti da višje vlasti, koje vrše nadzor nad kot. sudovi, uzmognu uvjeriti se, dali bag. sudci obdržavaju one propise, po kojih imaju iz svih silah nastojati da razpravu na jednom ročištu dovrše, i samo iz vrlo važnih razlogah odgode, da osudu odmah nakon zaglavljene razprave proglase i samo iz vrlo važnih razlogah proglašenje odgode najduže na 8 danah (§§. 64., 65., 68.).

7. Navod ugovora, kojim su se stranke podvrgle maličnomu postupku u parnicah u kojih nije zakonom propisana razprava po ovom zakonu (§. 1. i 3.).

8. Ako nije moguće bilo dovršiti započete razprave, imadu se u zapisniku, u koliko ovo sudac drži za nuždno, posvjedočiti očitovanja stranakah, kojimi se steže ili preinačuje zahtiev tužbe, dug priznaje podpunoma ili dielom, bitne prigovore tuženika proti tužiteljevim tvrdjenjem.

Zapisnik podpisuju stranke samo ako je unj uvrštena nagoda, što ju pred sudom sklopiše (§. 20.).

Pročitati treba zapisnik samo onda, kad to zakon izrično naredjuje, dakle pročitati treba:

a) nagodu sadržanu u zapisniku (§. 20.);
b) ubilježene bitne točke kaživanja svjedokah, vještakah i stranakah saslušanih poput svjedokah (§§. 45., 47., 49.).

Nu prepušteno je sudcu narediti, da se zapisnik pročita, kadagod drži da je to shodno, a to će učiniti, ako se bude radilo o važnoj obvezatnoj izjavi stranke i t. d.

Ugledati pako mogu stranke zapisnik kadagod žele.

Iz ovih ustanovah lahko je razabrati, da zakon steže sadržaj zapisnika na najnuždniju mjeru, na one najme zabilježbe, koje su potrebite da se konštatuje res judicata, da se ustanovi nuždno gradivo za riešenje ništovne žalbe i za eventualnu kaznenu iztragu radi kriva svjedočanstva i t. d.

Svi dosele razloženi propisi, tičući se razpravnoga zapisnika, valjaju samo za onaj zapisnik, koji se vodi o razpravi pred samim sudcem presudnim, koji ne sudi na temelju pismeno ustanovljena gradiva, već na temelju izjavah stranakah živom rieči učinjenih.

Ako dakle sudac presudni iznimno zamoli drugi sud da sasluša na pr. svjedoka ili vještaka, da obavi očevid, zapisnik što će ga zamoljen sudac spi-

sati, bit će udešen prema propisom naputka za sudove od 3. svibnja 1853. d. z. l. br. 81, jer inače nebi mogao sudac presudni doći do temeljita znanja izjavah dotičnikah.

VIII. Pravni liek.

Žalba ništovna.

§. 75.

Osude izdate po kr. kotarskomu sudu u postupku maličnom uslied neposredno podnešene mu tužbe mogu se pobijati samo pravnim liekom žalbe ništovne s kojega god od sljedećih razlogah:

1. što postupku maličnom po ustanovah ovoga zakona nije bilo mjesta;

2. što je osudu izreko sud nenadležan (§§. 1. do 4.);

3. što ju je izreko sudac, koj nije bio zvan za sudstvo u postupku maličnom (§. 5.) ili koj nije vodio razprave svekolike (§. 67.) ili koji je po postojećih zakonih držan bio, poradi pristranosti neprimati se sudovanja u dotičnoj parnici;

4. što se je nepravedno izključila bila javnost;

5. što je razpravljala takova osoba, koja po zakonu nije za to bila sposobna ili nije bila vlastna;

6. što se je nezakonitim činom uztegla stranki mogućnost, da razpravlja pred sudom;

7. što je u glavnoj stvari izrečena presuda, nadilazeća predlog stranke;

8. što je u postupku povriedjen koj obvezatni propis nazočnoga zakona o izvadjanju dokaznih sredstvah;

9. što je sudac koju ustanovu zakona očito krivo shvatio, uporavio ili pregledao.

Razlagajući načela, na kojih počiva zakon o bag. postupku, iztaknuo sam jurve, da su osude bagatelnih sudacah neprizivne, i naveo njeke razloge, kojimi se njihova neprizivnost zagovara.

Pitanje o pravnih liekovih najtežije je u parbenom postupku, te neima zakonarstva, koje bi ga bilo riešilo na način, izključujući temeljite prigovore.

Tako zvana revisio in jure, predpostavlja razstavu pitanja o faktičnom stanju prepora, od pitanja o pravilnoj uporavi zakona na stanoviti slučaj, i postoji u kaznenom postupniku, gdje se, kako je čitatelju poznato, prvo pitanje riešava neprizivno u prvoj inštanciji, dočim u drugom usljed žalbe ništovne, sudi i ukidno sudište.

Ovo načelo ima zagovornikah i u gradjansko-parbenom postupniku, nu prigovara mu se, da se u gradjanskoj parnici, neda, kao što u kaznenoj, razstaviti pitanje o faktumu od pitanja o pravu, da se je u kaznenom postupku skrbilo za sigurnije temeljitije riešenje faktičnoga pitanja time, što je zanj uvedena porota, ili bar jačiji prvomolni senat. Ovi razlozi da su podobni opravdati zahtiev, da se pridrži priziv, koji obuzima iznovično riešenje prepora po višjem sudu, i da se preko priziva dopusti revisio in jure na ukidno sudište.

Prijateljem priziva prigovara se, da se prema načelu o ustmenosti i neposrednosti u parbenom postupku, nemože stegnuti djelovanje prizivnoga sudišta na izpitanje parbena gradiva, sakupljena u prvoj inštanciji, već da priziv predpostavlja iznovičnu razpravu prepora pred prizivnim sudištem, razpravu u kojoj stranke mogu navesti dokazalah pred prvim sudcem neponudjena.

Financialni obziri, da se ovakovoj i po državu i po stranke skupoj uredbi protive, a dozvola uvedenja novotah u prizivnoj razpravi, da vriedja pojam priziva, koja predpostavlja, da prizivni sudac rieši prepor na istom onom temelju, na kojem je izrečena prvomolna osuda.

Nemogu a da se neiznevjerim zadaći namienjenoj ovoj knjigi, nastaviti razlaganje o važnom pitanju, pravnih liekovah u gradj. p. postupku. Bit će dosta, ako sam naglasio težkoće njegova riešenja. Nu bile ove potežkoće ma kakove; i znanost i praksa prijanjaju uz načelo, da se u preporih manje vriednosti,

može izreći neprizivnost prvomolne osude, dopuštajući ništovnu žalbu nesamo radi formalnih mahnah u postupku, već i radi kriva shvaćanja uprave ili ignoriranja materialnih zakonah (revisio in jure).

Prema tomu načelu, koji je našao izraz u skoro svih zakonarstvih, zakon o bag. postupku izriče neprizivnost osude bagatelnoga sudca i dopušta iz razlogah navedenih u §. 7., žalbu ništovnu na kr. banski stol, koji u bag. post. ureduje kao ukidno sudište (kasaciono sudište), nesamo onda, ako je žalba ništovna, naperena proti formalnim mahnam postupka, već takodjer onda, ako ista sadržava revisiu in jure (točka 9. §. 75.). Zakon o bag. post. usvaja dakle temeljno načelo na kojem počiva kasaciono sudište francuzko; koje ima pravo kasirati osude nižih sudištah, izdati naredbe, izreći pravna načela kojih se niži sudovi držati imadu, nu nije vlastan njihovih osudah preinačiti.

Cislajtanski zakon o bag. post. nezna za ništovni razlog naveden u 9. točki §. 75., i steže ništovne žalbe samo na formalne mahne postupka, neovlašćujuć viši sud dirati u meritorni diel osude radi povrede materialnoga zakona. Nedade se tajiti, da su vrlo važni razlozi, kojimi se nastoji opravdati ovo stegnuće ništovne žalbe, nu obziri na jedinstvo pravosudja, težnja uvesti kontrolu za prvoga sudca, takovi su momenti, koji su sklonuli naše zakonarstvo uvesti ništovni razlog, koji je u carevinskom vieću imao umnih i odriešitih zagovornikah baš u praktičnih pravnicih.

1. Prvi ništovni razlog jest što po postojećih zakonih, prepor nije se mogao razpraviti i riešiti po propisih o bag. post. (§§. 1. 2. 3.).

2. Drugi ništovni razlog jest što je osudu izrekao sud nenadležan u obće ili s obzirom na ustanove ovoga zakona.

3. Radi neprizivnosti osude bag. sudca, zakon polaže osobitu važnost na osobu, koja ju izriče. Prema tomu osuda izrečena po sudcu, koji u smislu §. 5. ovoga za-

kona nije vlastan suditi u bag. post. može se napadati kao ništetna.

Napada se nadalje kao ništetna i osuda izrečena po sudcu, koji nije vodio svekolike razprave (§. 67.), jer se svakolika razprava smatra po zakonu kao cielina, i zakon nedopušta razlike medju sudcem razpravnim, i sudcem presudnim. Napokon ništetna je osuda, ako ju izreče sud, koji radi pristranosti u konkretnom slučaju, nesmije vršiti sudstvo.

Svi ovi razlozi ništovnosti, jer se tiču osobe sudca navedeni su u §. 75. u jednoj i to trećoj točki. Kada je sudac radi pristranosti izključen od vršenja sudstva, ustanovljuju §§. 52. i sljedeći sud. naputka od 3. svibnja 1853. d. z. l. br. 81 [1]).

---

[1]) §. 52. (Kada osobe sudbene neimaju uredovati.) Sudac nesmije u gradjanskih pravnih poslovih sudjelovati pri vršenju pravde, a imenito ni uticati u riešavanje stvarih, ni biti pri viećanju:

1. u poslovih svojih vlastitih i svih onih, pri kojih neposredno ili posredno očekivati ima štetu ili korist;

2. u poslovih svoje žene, svojih rodjakah u lozi uzlaznoj i silaznoj, djece od braće i sestarah svojih, zatim onih, koji su s njim još bliže u rodu ili do istoga koljena u tastbini;

3. u poslovih svoga poočima i pomajke ili hraniteljah, svojih posinakah ili hranjenikah;

4. u poslovih svojih pupilah i skrbljenikah;

5. u poslovih svojih vjerovnikah ili dužnikah, udioničtvovale u stvari svekolike kako u ovom tako i u odsieku 2., 3. i 4. navedene osobe budi u svom imenu, budi samo kao punomoćnici ili zastupnici, neposredno ili posredno;

6. u poslovih, u kojih je odprije djelovao kao svjedok, zagovornik, savjetnik ili posrednik;

7. tako isto nemože kod višega suda pri riešavanju sudjelovati nitko u poslovih, o kojih je već odvjet svoj dao pri sudu kojem nižem;

8. član vlasti sudbene više molbe nemože ni voditi izviešća ni predsjedati viećanju, ako je izviestitelj kod nižega suda ili sudac kotarski, koj je u stvari odluku izrekao, s njime u rodu ili tastbini do koljena naznačena pod br. 2.

A i niži urednici i sudnici imadu odnošaje navedene od 1. do 6., ako kod njih nastanu, javiti svojim starijim i moliti ih, da ih rieši ovrhe danoga im naloga.

4. Kao četvrti razlog ništovnosti navadja zakon isključenje javnosti, ako se to jest javnost izključi povredom propisa §. 17. Javnost rasprave jest jedno od glavnih načelah, na kojih počiva zakon o bag. post., pa je s toga sasvim umjestno da povreda toga načela, gdje nije dopuštena iznimka, povlači za sobom ništetnost osude, jer samo ona osuda može se smatrati krie-

---

§. 53. Postojeće pogodbe najamne ili zakupne neimaju se istina smatrati kao odnošaj dugovni (§. 52. br. 5.), koj bi sam po sebi bio uzrok, da se dotičnik izključi, ali je ipak prosto stranki, koja iz ovih ili drugih razlogah scieni da ima uzroka dvojiti o nepristranosti osobe sudbene, moliti da ju odkloniti može, ili po okolnostih da joj se delegira sud drugi.

§. 54. Izvan slučajevah navedenih u §. 52. nemogu prijašnja uredovna poslovanja urednika sudbenoga, u koliko se tu neradi o vlastitoj njegovoj odgovornosti, biti razlogom, da pri daljnih sudbenih razpravah o istom predmetu bude izključen od rukovanja pravice.

Nadtutorstveni sud vlastan je u poslovih svojih pupilah i skrbljenikah, ako proti nepristranosti sudca nenastanu sumnje osobite, izvršivati pripadajuću mu sudbenost u parnicah i izvan parnicah.

Iznimki ima svakako mjesta onda, kad se kod nadtutorstvenoga suda predade tužba na izreku ništetnosti takove izprave, koja je sačinjena posredovanjem istoga suda; u ovom slučaju izključene su od izvršivanja sudbenosti u parnici ovoj one osobe sudačke, koje su sudjelovale pri sačinjanju pomenute izprave.

§. 55. Ali se urednik sudbeni ili podvornik, proti komu neima kojegod zapreke, izbrojene u §. 52, nesmije ni uztezati od uredovnih dužnostih, koje su mu naložene.

§. 56. Iz kojih razlogah mogu u kaznenom postupku osobe sudbene biti izključene ili odklonjene od sudjelovanja, ustanovljuje to postupnik kazneni.

§. 57. Ako iz kojega god razloga, navedena u §. 52., nemože kod sudištah načelnik suda izvršivati službe svoje, zamienjuje ga tada urednik do njega u činu prvi.

Ako je zapriečen koj viećnik, ima se umjesto njega odrediti drugi, da posao obavi.

Ako bude zapriečeno više članovah od vieća, tako da neima potrebita broja glasovateljah, da se sastavi skupština vieća, ili ako je kotarski sudac prepriečen, te nemože djelovati: ima se to javiti višemu sudu, koj će ili narediti potrebitu zamjenu, ili delegirati drugi sud, da stvar razpravlja.

postnom, koja je izrečena obdržavanjem propisah o bag. postupku.

5. Razprava obavljena sa osobom, koja nije sposobna zastupati sebe pred sudom, ili koja neima legitimaciju ad processum (§. 6. i 7.), na pr. osoba koja se nemože izkazati kao punomoćnik stranke, koju je u razpravi zastupala, ili kao tutor njezin, kao nasljednik itd., takova razprava nemože služiti zakonitim temeljem osudi, pa se zato u smislu točke 5. §. 75. ovakova osuda može napadati kao ništetna.

6. Audiatur et altera pars, jest stožer, oko kojega se vrti parbeni postupak. Osuda izrečena povredom temeljna ovoga načela ništetna je. Točka šesta veli, da je razlog ništetnosti, ako se je stranci nezakonitim činom uztegla mogućnost razpravljati pred sudom. Nezakoniti čin može sastojati u tom, što stranka nije bila pozvana na ročište, ili što joj nije bila dostavljena tužba po propisu gradj. p. p. (§. 11.), što je stranka kontumacirana na prazniku ili blagdanu njezina vjerozakona, što je razprava prerano zaključena (§. 63.), to jest prije, nego li se je stranci dopustilo, da kaže što je potrebito, za temeljitu razsudu stvari.

7. Povreda načela „non ultra petita“ sačinjava sedmi razlog ništovnosti. Zakon kaže „ako je u glavnoj stvari.“ Izraz „glavna stvar“ netreba ovdje uzimati u oprieci sa uzgrednom stvari, jer neima dvojbe, da bi sudac išao ultra petita i da bi dosljedno nastao ništovni razlog, kad bi on dosudio na pr. kamate ili parbeni trošak onoj stranci, koja ga nije zahtievala. Rieči „u stvari glavnoj“ valja tumačiti tako, da se odnose na meritum prepora, a ne na prediduće ništovne razloge tičuće se postupka samoga. U tom smislu upotrebljuje se rieč „glavna stvar“ i u §. 26.[2]).

8. Osmi ništovni razlog nenavadja se u cislajtanskom zakonu o bag. postupku. Obvezatni propisi

[2]) Ullmann u cit. djelu str. 120.

nazočnoga zakona ob izvadjanju dokazah jesu ovi sljedeći:

a) da se u pravilu imadu dokazi izvesti uz razpravu pred sudcem, koji razpravu vodi i osudu izriče (§. 28.). Samo iznimno može bag. sudac zamoliti drugi sud, da pripuštene dokaze izvede;

b) da stranke imadu pravo biti pri izvadjanju dokazah (§. 29.);

c) da bagatelni sudac nije vlastan razsudjivati dokaznu moć izpravah, kojim postojeći zakoni daju podpunu dokaznu moć, već da je dužan podpunu im dokaznu moć priznati (§. 33.);

d) da bag sudac ima naložiti protivniku dokazivalca na zahtiev ovoga potonjega, neka predloži izpravu važnu za dokazivanje, koju on drži (§. 35.);

e) da bag. sudac ima shodna narediti, da se predloži izprava važna za dokaz, koja se čuva kod javne koje vlasti (§. 36.);

f) da se nesmiju saslušati svjedoci po §. 38. nepripustni;

g) da se nesmiju zaprisizati svjedoci navedeni u §. 40.;

h) da se kazivanja svjedokah i vještakah imadu u bitnih točkah zabilježiti u zapisnik, i dotičnikom pročitati (§§. 45. 47.);

i) da se saslušaju stranke o osobah, koje žele da se imenuju vještaci;

j) da se razpravnomu zapisniku priklopi, što je koja stranka pred sudcem napisala, da omogući sravnjivanje rukopisah (§. 48.);

k) da se nepresluša kao svjedok stranka, glede koje postoji koj god od razlogah izključnih u §. 38. pod br. 1 do 3 ili u §. 40. točki 1. navedenih (§. 51.);

l) da se na zahtiev i protivnik stranke preslušane poput svjedoka, kao takov presluša (§. 53.);
m) da se stranka nesmije prisiliti, da kazuje poput svjedoka (§. 59.);
n) da se poput svjedoka nesaslušaju zastupnici korporacijah (občine, družtvo) (§. 61.);
o) da se nesmije suditi na prisegu glavnu, domirnu ili od uciene (§. 62.).

9. O devetom ništovnom razlogu govorio sam u uvodu tumača ovoga §-a.

§. 76.

Žalba ništovna imat će se u neprodužnom roku od 8 danah ustmeno ili pismeno predati sudeu prve molbe.

Ako je žalba pismena, treba da je providjena podpisom od kojega odvjetnika, ako takov u obsegu dotičnoga kotarskoga suda svoje sjedište imade.

Rok počimat će se od dana poslje dostavljena pismena odpravka osude, a ako nije potrebno ureda radi naredjivati takove dostave, tad od dana, kojega ustmeno bude proglašena osuda.

Ako stranka za rok od osam danah zaište odpravak osude, tad u drugom pomenutom slučaju neće se računati vrieme od dana te prošnje pak do dana dostavljena odpravka, a ni oba ova dana.

Rok za podnešenje žalbe ništovne započima teći ipso jure poslje dana proglašenja osude, ako su obe stranke pri proglašenju bile prisutne, ili poslie dana dostave pismena odpravka osude, ako obe stranke nisu pri proglašenju bile prisutne.

§. 70. propisuje, da se na zahtiev jedne ili druge stranke ima joj dostaviti pismeni odpravak osude i onda, ako takova dostava nije zakonom naredjena, to jest, ako su obe stranke prisustvovale proglašenju osude. U tom slučaju u osamdnevni rok za uloženje ništovne žalbe neće se uračunati vrieme od predaje prošnje za pismeni odpravak do dostavé iste, to jest ni dan pre-

dane prošnje ni dan dostave, a ni dnevi koji su iztekli medju ova dva dana. Razumjeva se po sebi da ništovna žalba mora biti i u ovom slučaju uložena u roku od 8 danah.

Ništovna žalba može se podnieti pismeno ili ustmeno. Ako u obsegu dotičnoga sudbenoga kotara stanuje odvjetnik, ima ništovna žalba biti provídjena podpisom odvjetnika.

§. 77.

Sudac prve molbe imat će predanu žalbu ništovnu zajedno sa spisi parničnimi i napisnikom razpravnim podnieti izvješćem kr. banskom stolu.

Odbiti žalbu ništovnu neće biti vlastan ni onda, ako kasno bude predana.

Pošto je ništovna žalba naperena proti sudcu prve molbe, kojemu se po propisu predidućega §-a ima i podnieti, to nije on vlastan odbiti je, makar i bila prekasno podnešena. Bagatelni sudac neće odbiti pismene ništovne žalbe ni onda, ako nije podpisana po odvjetniku stanujućem u kotaru, jer §. 81. ovlašćuje banski stol ustanoviti rok, uz koji se izpravljena žalba ništovna ima nanovo podnieti.

§. 78.

Kr. banski stol, ako obnadje, da je žalba ništovna predana za dobe i da je osnovana, ukinut će osude i po mjeri slučaja učinit će potrebite naredbe, da se povede zakoniti postupak pred sudcem nadležnim.

Ako bude razloga, da se izašilje (deleguje) drugi sudac, imat će se to podjedno odrediti.

Kr. banski stol moći će prije riešitbe narediti izvide glede podnešenih razlogah ništovnih, i kada se žalba ništovna u pogledu izvanjskih formalnostih obnadje, da je manjkava, ustanoviti podjedno rok, uz koji da se iznova predloži izpravak. Proti riešitbi kr. banskoga stola neima pravna lieka.

*

Ako kr. banski stol uslied ništovne žalbe s razlogah navedenih u točki 9. §. 75. osudu ukine, tada imade kotarski sud uvaženjem razlogah banskoga stola novu osudu izreći.

Postupak usljed ništovne žalbe kod banskoga stola jest pismen, to jest obavlja se po propisih, postojećih za riešavanje drugih predmetah kod prizivnoga sudišta.

Banski stol kao ukidno sudište neima izreći osude in merito, već odlučiti, dali uztvrdjeni ništovni razlog stoji, ili ne. Banski stol nije vezan samo na ništovne razloge, navedene u žalbi, već ako iz predloženih mu spisah uvidi, da je kod razprave ili riešenja stvari, povredjen koj propis zakona naveden u §. 75., ili da je sudac krivo shvatio, uporavio, ili pregledao zakon, ukinuti će osudu, te uputiti prvomolni sud, da povede postupak prema zakonskim propisom, dotično da izreče osudu, odgovarajuću pravilnu shvaćanju i uporavi materialnoga zakona.

Ako banski stol obnadje, da mu valja prije nego-li rieši žalbu, izviditi koje okolnosti, narediti će što treba da se izvidi obave.

Delegaciju drugoga suda za riešenje prepora narediti će banski stol u slučajevih §§. 52.—57. zakona od 3. svibnja 1853. [1]).

Prvi sud dužan je postupati prema naredbam ukidnoga sudišta, te novu osudu izreći.

Proti riešitbi kr. banskoga stola neima daljega lieka.

§. 79.

Predanom žalbom ništovnom neobustavlja se ovrha osude. Nego kad bi stranku snaći mogla težka nenaknadiva šteta, moći će sudac prve molbe kao i kr. banski stol na predlog odrediti, da se ovrha vodi samo osiguranja radi.

[1]) Vidi na strani 110.

Žalba ništovna neima suspenzivne moći. Nu usljed molbe pritužitelja može prvi sud dapače i banski stol odrediti, da se ovrha vodi do osiguranja, ako bi provedbom ovrhe snašla ovršenika nenaknadiva i težka šteta.

§. 80.

Da se u odpravcih osudah izprave pogrieške pisarske, ima se iskati u sudca, koj je izreko osudu.

Ovaj će uslied toga, čuvši obje stranke, i uzev natrag sve izdate odpravke osude, popraviti, što bude potrebito.

Dočim po §. 350. gradj. p. p. pogrieške pisma i pometnje u osudah, može popraviti sam sudac, ako su obe stranke sporazumne, a u protivnom slučaju višji sud; §. 80. prepušta sudcu, koji je osudu izrekao, da, čuvši stranke, izpravi pisarske pogrieške. Sporazumak stranakah dakle, nije potreban, da sudac izpravi odpravak osude.

U t o k.

§. 81.

Proti zaključkom, kojimi uzkraćeno bude povedenje postupka maličnoga ili obustavljen bude postupak jurve poveden, i proti odlukam, kojimi odbijena bude prošnja za opravdanje što je dotičnik izostao, ili za povratu u stanje prijašnje, proti promašenu roku za rabljenje pravna ljeka, moći će se uz neproduživ rok od osam danah predati utok kod sudca prve molbe ustmeno ili pismeno.

Utoci pismeni treba da su providjeni podpisom od kojega odvjetnika, ako takav u obsegu dotičnoga kotarskoga suda svoje sjedište imade.

§. 82.

Ostale odluke, zaključci i odredbe, štogod ih sudac izdade, izreče i učini u postupku maličnom, nemogu se pobijati utokom; nego moći će sudac takove zaključke i odredbe, izim jedino zaključak pomenut u §. 24. u točki drugoj preinačiti na predlog dotičnika ili ureda radi.

Proti zaključkom suda neima u pravilu utoka.

Iznimno dopušten je utok proti sljedećim odlukam:

1. kojom uzkraćeno je povedenje postupka maličnoga;

2. kojom je povedeni jur postupak obustavljen;

3. kojom odbijena je prošnja za opravdanje što je dotičnik izostao;

4. kojom odbijena je molba za povratu u stanje prijašnje radi promašenoga roka za uporabu pravnoga lieka.

Utok može se predati ustmeno ili pismeno u neproduživom roku od 8 danah kod sudca prve molbe. Rok računati će se po §. 8., te počima teći poslie dana, kojega je pismeni odpravak zaključka (odluke) stranci dostavljen, jer po §. 66. zaključci, proti kojim dopušten je utok, imadu se uvjek, bile ili nebile stranke pri njihovu proglašenju prisutne, dostaviti u pismenom odpravku.

Sve ostale zaključke izim onoga u §. 24. točki drugoj (rectius trećoj) to jest izim zaključka, kojim se stranci nalaže naknada troška prouzročena odgodom ročišta, može sudac sam preinačiti ureda radi ili na predlog stranke.

Počem §. 81. o utocih nesadržava drugih ustanovah, to su prema propisu §. 93. mjerodavne i u bag. postupku odnosne ustanove gradjanskoga parbenoga postupnika.

U smislu ovih ustanovah dakle i s obzirom na propise zakona o bag. postupku, moći će stranka, ako se postupak zavlači, iskati proti tomu pomoć neposredno u višjega sudca, a tako isto prosto je stranci o utoku predanom kod suda prve molbe obavjestiti višjega sudca (§. 310. gradj. p. p.), utok podnešen poslie zakonitoga roka ima niži sudac ureda radi zabaciti, a pravodobno podnešeni po §. 311. izvješćem podnieti višjemu sudu, dozvoljeno je novote uvesti u utok (§. 312.), utok neobustavlja pravne moći odluke, proti kojoj je

uložen (§. 313.) i proti naredbam druge molbe mogu se uz rok od 8 danah podnositi utoci kod molbe prve (§. 317.) i t. d.

Povrata u stanje predjašnje.

§. 83.

Razprava o povrati u stanje predjašnje poradi obnadjenih novih dokazalah skopčat će se s razpravom glavne stvari i imat će se o jednoj i o drugoj izreći riešitba jednom istom osudom.

U tužbi na povratu u stanje predjašnje imat će se podjedno kazati zahtjev u stvari glavnoj.

Povrata u stanje predjašnje moći će se iskati takodjer, da se provedu takovi dokazi, za koje je sudac u smislu §. 28. točka 3. uzkratio bio, da se izvedu, ako je stranka kadra posvjedočiti, da je neumjestna ona predmnjeva, na kojoj se osniva uzkrata. Povrati u stanje predjašnje poradi loša zastupstva nema mjesta,

Povrata u stanje prijašnje radi novo nadjenih dokazalah, može se po gradj. p. p. (§. 366.) dozvoliti onda, ako stranka u stanovitoj parnici nadvladana, nadje novih dokazalah, i uzmogne dokazati na način dostojan vjere, da joj nije bilo moguće za prijašnje parbene razprave pronaći ili predložiti ih.

Zakon o bag. postupku pripušta takodjer ovaj pravni liek, dapače razširuje mu pojam time, što po §. 83. može se povrata u stanje prijašnje tražiti i u svrhu, da se provedu takovi dokazi, za koje je sudac u smislu §. 28. točka 3. uzkratio bio da se izvedu, ako je stranka kadra posvjedočiti, da je neumjestna ona predmnjeva, na kojoj se osniva uzkrata.

Sredstvom povrate u stanje prijašnje ob noviter reperta pobija se dakle i u bag. post. kao po gr. p. p. osuda — contra rem judicatam; nu dočim po gradj. p. p. molitelj povrate ob noviter reperta mora na način vjere dostojan dokazati, da mu nije bilo moguće predložiti novih dokazalah u prijašnjoj razpravi; u bag.

postupku, nije on dužan ove okolnosti posvjedočiti, dapače niti novost dokazalah nije nuždna za povratu, jer se putem povrate može iskati, da se izvedu oni dokazi, koji su u prijašnjoj razpravi bili ponudjeni, nu izvedenje kojih sudac nije pripustio, ako je molitelj u stanju uvjeriti sudca, da nije imao pravo, kad je uzkratio izvedenje ponudjenih dokazah.

Ovakova, na širokom temelju osnovana restitutia in integrum opravdana je neprizivnosti bag. osudah.

I u bag. post. povratna razprava ima se spojiti sa razpravom o stvari glavnoj, te će sud i molbu za povratu, i glavnu stvar riešiti jednom osudom.

Počem zakon o bag. postupku neima ustanovah o trajanju ove vrste povrate, to će i u maličnom postupku valjati propis §. 367. gradj. p. p., u smislu kojega ova se povrata može zaiskati dokle god nezastari pravo, koje je bilo predmet parnice. I propis §§. 363.—369. gradj. p. p. usljed kojega povratna razprava neustavlja ovrhe osude, ostaje u krieposti i u maličnom postupku.

Nemože biti po mojem mnienju u oči §. 93. dvojbe, da u maličnom postupku valja i §. 368. gradj. p. p. glede povrate u stanje prijašnje radi prikrate krivom prisegom, kao i propisi §§. 370. i 371. istoga postupnika [1]).

Povrati u stanje prijašnje radi loša zastupstva neima mjesta u maličnom postupku, u kojem stranka nije obvezana dati se zastupati po odvjetniku.

---

[1]) §. 368. (Povrata u stanje prijašnje radi prikrate krivom prisegom). Tko misli, koga potvoriti krivom prisegom i tim uzeti moć izrečenoj osudi, ima se ponajprije svojimi dokaznimi sredstvi poslužiti u postupku kaznenom, pak istom onda, kada mu se prokazi njegovi iztragom potvrde, može iskati u gradjanskoga suda povratu u stanje prijašnje.

§. 370. (Kojemu se sudu predavati imaju prošnje povratne). Sve se prošnje povratne imadu podnositi istomu onomu sudcu prve molbe pred kojim teče, ili pred kojim je tekla stvar glavna.

§. 371. (Kazan zloporabe prošnjah povratnih). Objestna se zloporaba pravnoga lieka povrate u stanje prijašnje ima kazniti po propisih, sadržanih u §. 352.

IV. O postupku usljed pritužbe proti osudam ili riešitbam mjestnih sudovah.

§. 84.

Čim kotarskomu sudu stigne prijava pritužbe proti osudi ili riešitbi mjestnoga suda, a svakako ne preko nedelje danah, narediti će ročište za ustmenu razpravu u postupku maličnom.

Na ročište pozvati će se obe stranke pozivnicami, koje će sadržavati opomenu navedenu u §. 11.

§. 85.

Kotarski sudac ima pritužbu odbiti, ako je bila prekasno mjestnomu sudu prijavljena.

§. 86.

Pred kotarskim sudcem ima se parnica iznovice razpraviti.

Razprava počamši od ustmena obrazloženja tužbe ima se voditi i zaglaviti, dokazi narediti i izvesti i osuda proglasiti i dostaviti po odnosnih ustanovah ovoga zakona o postupku pred kr. kotarskimi sudovi usljed neposredno podnešene jim tužbe, u koliko nisu u ovom poglavju preinačene ili nadopunjene.

§. 87.

Stranke mogu pred kr. kotarskim sudcem navesti okolnosti i dokaze, koje nisu pred mjestnim sudom predložile, ili koje mjestni sud nije uvažio ili pripustio i sudac, ako jih smatra odlučnimi, ima narediti, da se pred njim izvedu.

Prosto je pritužitelju obaliti svoj zahtjev nu nesmije ga povisiti.

§. 88.

Osuda ima glasiti, da se osuda mjestnoga suda uzdržava u krieposti ili preinačuje: u oba slučaja imade kr. kotarski sudac dodati vlastitu izreku u glavnoj stvari i uzgredicah.

§. 89.

Ako kr. kotarski sud usljed pritužbe preinači riešitbu mjestnoga suda, kojom je isti izrekao, da nije nadležan, ima uputiti mjestni sud, da parnicu razpravi i rieši.

§. 90.

Ako kr. kotarski sud obnadje, da mjestni sud nije bio nadležan riešavati parnicu, ukinut će osudu, te ureda radi povesti postupak samo u onih slučajevih, u kojih je nadležan po maličnom postupku.

§. 91.

Proti osudam i riešitbam kr. kotarskog suda, da je mjestni sud nadležan ili nenadležan, nije dopušten dalnji pravni liek.

Riešitbe mjestnih sudovah jesu dvovrstne: „osuda“, kojom se prepor meritorno riešava, i „odluka“, da je mjestni sud nenadležan stanoviti priepor riešiti.

I osuda i riešitba, da je mjestni sud nenadležan, mogu se pobijati „pritužbom“ na kr. kot. sud, u okolišu kojega je sjedište dotičnoga mjestnoga suda.

Pritužba proti osudi, ili je naperena proti meritornoj izreci mjestnoga suda, ili proti tomu, što je mjestni sud držao se nadležnim riešiti prepor.

Pritužba proti osudi mjestnoga suda ili proti riešitbi, kojom se mjestni sud izjavio nenadležnim, ima se uložiti ustmeno ili pismeno kod mjestnoga suda u roku od osam danah, koji rok, ako su obe stranke bile prisutne kod proglašenja osude ili riešitbe, počima teći poslie dana proglašenja, a u svih drugih slučajevih poslie dana, kojega je pismeni odpravak osude ili riešitbe stranci dostavljen [1]).

Ako je pritužba uložena proti meritornoj izreci mjestnoga suda, kr. kotarski sud postupati će kako je propisano za tužbu, koja mu je neposredno podnešena (§§. 16.—74.). Prema tomu smatrati će kr. kot. sud

[1]) Vidi §§. 53.—58. zakona o mjestnih sudovih §§. 28.—31. naputka za uredovanje mjestnih sudovah (Sbornik: 1877. kom. XI. br. 27.).

izvješće mjestnoga suda, kojim mu je prijavljena pritužba, kao tužbu, te usljed toga izvješća ureći ročište po §. 11., i na ročištu postupati po §§. 16.—66. — Kotarski sud dakle, neriešava prepor predložen mu usljed pritužbe proti osudi mjestnoga suda, kao prizivna molba po načelih gradj. p. p., što nebi moglo ni biti, jer neima pismena substrata prvomolne osude, već riešava prepor na temelju iznovične razprave, uz koju mogu stranke navesti i nova dokazala, zahtiev obaliti, nu nikako povisiti, niti spojiti tražbinah, koje nisu bile spojene u razpravi pred mjestnim sudom (§. 21.).

I osudu izrica sudac po propisih §§. 67.—73., nu tako, da osuda ima uvjek glasiti, da se osuda mjestnoga suda uzdržava u krieposti ili preinačuje.

Razpravni zapisnik vodi se po propisih sadržanih u §. 74.

Pismeni odpravak osude pako dostavlja se uvjek kroz mjestni sud, koji je izrekao prvomolnu osudu (§. 31. naputka za uredovanje sudovah i točka XII. odpisa, kojimi je proveden zakon).

Dosele govorio sam o pritužbi proti osudi u stvari glavnoj; nu pritužba može biti uložena i proti riešitbi mjestnoga suda, kojom se on izjavio nenadležnim, ili protivno, pritužbom može se pobijati nadležnost mjestnoga suda.

Zakon nesadržava propisah, po kojih će se voditi razprava uslied pritužbe proti riešitbi, kojom se mjestni sud izjavi nenadležnim; nu neima dvojbe, da će sudac raditi prema ustanovi §. 93., ako bude izrekao odluku ex primo decreto u slučajevih, u kojih je kompetencija ili inkompetencija mjestnoga suda očita. Ako bude imao dvojbah, narediti će ročište, i na njem preslušati stranke, da se obavjesti o naravi prepora.

Pritužbu riešiti će bag. sudac odlukom, te istom ili potvrditi odluku mjestnoga suda, kojom se izjavio nenadležnim ili preinačiti ju, to jest, izjaviti, da je mjestni sud nadležan i uputiti ga, da prepor razpravi i rieši.

Ako je odluku izrekao na ročištu, odrediti će, da se strankam dostavi pismeni odpravak po mjestnom sudu, ako je pako usljed pritužbe naredio ročište, ima zaključak proglasiti ustmeno, a narediti dostavu pismenoga odpravka kroz mjestni sud samo onda, ako pri proglašenju nisu bile prisutne stranke obe (§. 66.).

Obnadje li pako sudac usljed pritužbe uložene proti osudi mjestnoga suda, da isti nije nadležan razpraviti i riešiti prepor, ukinuti će osudu mjestnoga suda, makar se nenadležnost njegova u pritužbi neiztaknula, i to ex primo dekreto, ili usljed razprave, te ureda radi povesti postupak samo onda, ako je u preporu nadležan kao bagatelni sudac.

O proglašenju odnosnoga zaključka i dostavi pismene odluke valja što sam rekao o proglašenju i dostavi pismene odluke, kojom se potvrdjuje ili preinačuje izreka mjestnoga suda da je nenadležan.

Osude kr. kotarskog suda izrečene usljed pritužbe proti osudam mjestnoga suda, nemogu se pobijati nikakvim pravnim liekom, dakle ni žalbom ništovnom.

Neima nadalje mjesta utoku proti odluci kr. kot. suda, izrečenoj usljed pritužbe tičuće se riešitbe mjestnoga suda o njegovoj nenadležnosti.

X. Ovrha.

§. 92.

Kr. kotarski sudovi uporavljivati će propise valjane za ovršbeni postupak kod mjestnih sudovah (zakon od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih §§. 61.—77.) u onih slučajevih, u kojih oni izriču osude u maličnom postupku usljed neposredno podnešene jim tužbe (§. 1.) i u kojih su pred njimi usljed ovakove tužbe sklopljene nagode.

Za provedbu ovakove ovrhe mogu kotarski sudci zaiskati mjestni sud one obćine, u kojoj ovršenik stanuje.

U slučaju, u kojem se postupak malični povadja na temelju ugovora sklopljena medju strankami (§. 3.) valjaju obćeniti ovršni

propisi. Utoci u ovršbenom postupku imadu se podnieti u roku od osam danah kod kr. kotarskoga suda i riešavaju se konačno po kr. banskom stolu.

Utoci neobustavljaju ovrhe.

Što ovaj §. govori o utocih, proteže se da kako samo na ovršni postupak po zakonu o mjestnih sudovih [1]).

XI. Ustanove zaglavne.

§. 93.

U koliko nema u zakonu ovom ustanovah posebnih, valja se držati obćenitih propisah o sudbenom postupku u stvarih parbenih.

§. 94.

Globe, na koje su stranke osudjene, imadu se platiti u školsku blagajnu one obćine, u kojoj stanuje dotičnik; te kotarski sud ima o izrečenoj globi obćinsko poglavarstvo obavjestiti.

§. 95.

Vrieme kada ovaj zakon u kriepost stupi, ustanovit će ban posebnom naredbom. Za parnice jurve tekuće nevriedi zakon ovaj.

Nego prosto će ipak biti strankam na temelju obostrana ugovora, ako je parnica podobna za postupak maličnі, odustati od dosadanje razprave parnične i zahtievati, da se povede postupak maličnі, i ako bude potrebno, da se stvar ustupi nadležnomu sudcu maličnomu.

§. 96.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Do časa kad ovo pišem vlada nije još ustanovila dan, kojega će stupiti u kriepost ovaj zakon.

---

[1]) Za razjašnjenje ovoga §-a čitaj moj ovršni postupak strana 71.—85.

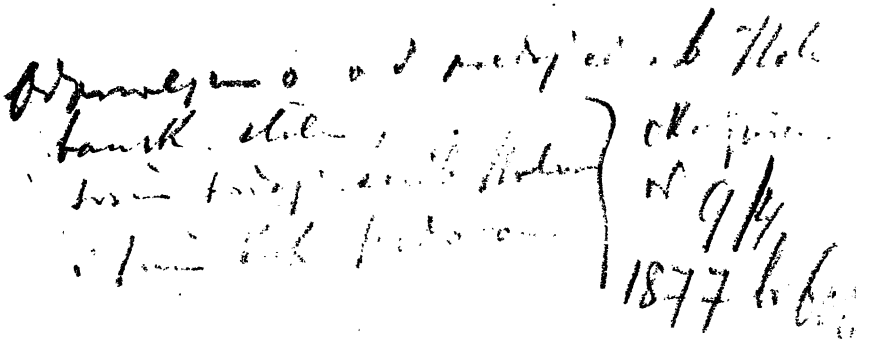

Odpis

kr. hrv.-slav.-dal. zemalj. vlade (odjela za pravosudje od 3. travnja 1877. br. 1915. na predsjedničtvo kr. banskoga stola kojim se za provedbu zakona od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (Sbornik od god. 1876. XXXII. kom. pod br. 88), naredjuje što sliedi:

I.

Prema ustanovi §. 5. pomenutoga zakona razpravlja i rieśava parnice u bagatelnom postupku sudac, kojemu je povjerena uprava kot. suda (gradsko-delegovanog kot. suda), dakle sam kr. viećnik kr. sudbenog stola, koji stoji na čelu gradsko-deleg. kot. sudu, dotično sam kotarski sudac, a u njihovu odsuću ili zapriečenju, onaj sudac, koji po postojećih propisih ili po osobitoj naredbi sudom upravlja.

Iznimno ovlaštena su predsjedničtva sudb. stolovah, osim upravitelja kot. suda, koji je u tom svojstvu zakonom pozvan da ureduje kao bagatelni sudac, imenovati kod pojedinih sudovah još jednoga sudačkoga urednika ili više njih, da samostalno vrše sudstvo u postupku maličnom.

II.

Biti će vrlo umjestno, ako predsjedničtva sudb. stolovah nebudu za sada, naročito kod kr. kot. sudovah ovlastila i druge sudce osim upravitelja, da vrše sudstvo u bag. postupku.

Neka predsjedničtva pozornim okom prate djelovanje bagatelnih sudacah, pa tek onda, ako se uvjere, da predstojnik kojega suda nije u stanju svladati bagatelnih razpravah, neka imenuju osim njega još jednoga ili više bagatelnih sudacah kod istoga suda.

Osude bagatelnih sudacah jesu neprizivne; toga radi preporučuje se predsjedničtvom, neka kod tih izborah budu što oprezniji, te bagatelnimi sudci imenuju samo starije iskusnije sudačke činovnike. Netreba ni spomenuti, da se bagatelnim sudcem nemože imenovati činovnik, koji nije jur položio sudačkoga izpita, nu i sudbenim pristavom neće predsjedničtva povjeriti vršenja sudstva u bagatelnom postupku, već iznimno kot. pristavom, a kod grad.-deleg. kot. sudovah, moći će predsjedničvo, izim vjećnika, koji upravlja sudom, pozvati još kojega viećnika ili tajnika, da uz redovite svoje poslove vrše samostalno sudstvo u bagatelnom postupku.

Počem sudac, pozvan po predsjedničtvu sudbenog stola da ureduje kao bagatelni sudac ovim imenovanjem nestiče svojstva samostalna sudca u smislu zakona od 28. veljače 1874. o vlasti sudačkoj, to su predsjedničtva ovlaščena i opozvati imenovanje bagatelnoga sudca, ako se uvjere, da dotičnik nije u stanju odgovarati ovomu zvanju.

III.

Predsjedničtva sudbenih stolovah imadu imenovanja bagatelnih sudacah, kao što i dignuća istih prijaviti predsjedničtvu banskoga stola, koje će o sudačkih činovnicih ovlašćenih bud zakonom, bud naredbom predsjedničtvah sudb. stolovah uredovati kao bagatelni sudci, voditi imenik i udostovjereni prepis istoga priobćiti banskomu stolu, koji se ima obavjestiti o svakoj promjeni u tom imeniku.

IV.

Počem po §. 67. zakona, načelo o jedinstvu razprave zahtjeva, da onaj sudac izreče osudu, koji je svukoliku razpravu obavio, dosljedno da sudac, koji izmjeni uredujućega prije izrečenja osude, ima razpravu iz nova započeti; to se kod podieljivanja dopustah ima nastojati, da bagatelni sudac nenastupi dopusta prije, negoli izreče osude u svih bagatelnih razpravah, koje je započeo.

V.

Na temelju §. 12. zakona imadu sudovi ustanoviti bar jedan dan u tjednu, kojega stranke i nepozvane mogu doći pred sud, i razpravljati. Ustanovljeni dan ima se razglasiti kroz občinska poglavarstva.

VI.

Bagatelni sudac ovlašten je po §. 15. zakona odrediti i neposredno kazan zatvora. Od ovoga prava činiti će on ipak prema duhu zakona porabu samo onda, ako se uvjeri, da bi novčana globa ostala bezuspješna.

VII.

Bagatelni sudci neće povrieditи ustanove §. 70. zakona, ako narede, da se na pr. tužbe primaju u zapisnik po drugom sudačkom činovniku, dapače, oni mogu izvedenje očevida povjeriti izaslaniku suda i odrediti, da se svjedok, stanujući izvan okoliša suda, sasluša putem rekvizicije.

VIII.

Prema duhu zakona imadu bagatelni sudci nastojati, da se svakolika razprava, ako je iole moguće, obavi na jednom ročištu, i da osudu izreknu odmah pod neposrednim utiskom ustmene razprave. Toga radi

imadu sečoni starati, da se krivnjom njihovom ročište neodgodi, i u tu svrhu za vremena narediti što je prema stanju stvari potrebito, da se parnica na jednom ročištu konačno razpravi, i osuda izreče.

Ako uvide, da neće biti moguće na jednom ročištu radi potrebitih pripravah na pr. nedošašća svjedoka, vještaka ili same stranke, koje je osobna prisutnost potrebita, parnicu na jednom ročištu razpraviti, raditi će prema duhu zakona, ako razprave nit nezapočmu, jer njezino jedinstvo jest jedan od najglavnijih momentah za uspješno djelovanje ovoga zakona.

IX.

Bude-li sudac pripustio preslušanje stranakah poput svjedokah, neka kod izvadjanja ovoga novoga dokaznoga sredstva postupa što opreznije. Naročito, neka izrično kaže stranci, kada započima njezino preslušanje poput svjedoka, jer od onoga časa kriva njezina kazivanja padaju pod sankciju kaznenog zakona.

Da neučestaju krive prisege, bagatelni sudac uvaživ pomnjivo sve okolnosti, može i nezapriseći stranku preslušanu poput svjedoka, na što ga ovlašćuje §. 58. zakona.

X.

Bagatelni sudac, kao što bijaše jur rečeno, ima nastojati, da izreče osudu odmah nakon zaglavljene razprave, te samo iznimno i s razloga vrlo važnih ovlašćuje ga §. 68. zakona izreći osudu i kasnije, nu nikada preko nedelje danah. Za promašenje ovoga roka imadu se sudci što strožije na odgovornost pozvati.

XI.

Bagatelni se sudci imadu kaniti spisanja obširnih zapisnikah, imajući pred očima ustanovu §. 74. zakona, kao i to, da su pozvani riešiti priepor ne na temelju

pismeno sakupljena parbena gradiva, nego na temelju razprave, koja se živom rieči stranakah pred njimi razvija, i kojom oni ravnaju.

XII.

Razprava pred bagatelnim sudcem usljed pritužbe proti osudam mjestnoga suda obavlja se po propisih, postojećih za razpravu povedenu usljed neposredno podnešene tužbe.

Bagatelni će sudac i u onih slučajevih, u kojih neće izdati pismena odpravka osude, izrečene usljed pritužbe proti osudi mjestnoga suda, isti obavjestiti u kratko o svojoj rješitbi, da ju mjestni sud uzmogne zabilježiti u uredovnu knjigu.

U slučajevih pako, u kojih je bagatelni sudac po zakonu obvezan izdati pismeni odpravak osude, izrečene usljed pritužbe proti rješitbi mjestnoga suda, narediti će, da se odpravci osude, u pisarni suda prirede, i strankam dostave kroz mjestni sud, koji je u prvoj molbi parnicu riešio.

XIII.

Predsjednici sudb. stolovah imaju čestimi vizitazijami nadzirati djelovanje bagatelnih sudacah, prisustvovati ustmenim razpravam, pregledavati pismohranu, te opažene mahne i nedostatke unutar granicah svojega djelokruga shodnimi naputci odstraniti, i ako uztreba, prijaviti jih višjoj oblasti.

Preporučuje se naročito predsjednikom, neka paze, da li sudci obdržavaju rokove ustanovljene u §. 11. i 68. zakona, da li bez skrajne potrebe prekidaju razpravu, da li se razpravni zapisnici nevode preobširno, te opažene neurednosti nadležnoj da karnostnoj oblasti prijave.

*

XIV.

Da se promakne jednoličan razvoj prakse kod bagatelnih sudovah, preporučuje se banskomu stolu, neka vlastite rješitbe od načelne važnosti priobći organu pravničkog družtva u Zagrebu (Mjesečniku).

XV.

Za bagatelne poslove neima se voditi posebni uručbeni zápisnik, i za to glavni poslovni izkaz propisan za kot. sudove, §. 99. carskoga patenta od 3. svibnja 1853. (d. z. l. god. 1853. kom. XXVI. br. 81), imadu se bez pobližje naznake uvrstiti i odnosni podatci tičući se bagatelnih parnicah, s tom ipak stegom, da se bagatelne parnice neimaju uvrstiti u rubrike „Parnice po zaglavljenu postupku“, kao ni u rubrike „došle riešitbe druge molbe ob osudah predloženih“.

XVI.

O poslovanju kot. sudovah u maličnom postupku imade se voditi poseban izkaz po obrazcu I., te su kot. sudci pod strogom odgovornosti dužni voditi izkaz što točnije i tako, da u onaj čas, kad obave izkazati se imajuće uredovanje, učine zabilježbu u odnosnoj rubrici izkaza, koji će se lahko na domaku propisane periode na temelju tih zabilježbah izraditi.

XVII.

Izkazi o poslovanju u bagatelnom postupku imadu sudovi svakoga polugodišta, i to tečajem mjeseca siečnja i srpnja za prošlo polugodište predložiti predsjedničtvom sudbenih stolovah, koji će ih složiti u ukupni izkaz, i uz opazke svoje podnieti za dalnje dvie nedelje predsjedničtvu banskoga stola, koje će svekolike stigavše izkaze ustupiti banskomu stolu da ih izpita,

pa uz vlastite i opazke prizivnoga sudišta predložiti kr. vladnomu odjelu za pravosudje.

Prvi će izkaz obuzeti poslovanje suda u bagatelnom postupku od dana kad će zakon u kriepost stupiti do konca godine 1877.

Kr. vladni odjel za pravosudje goji nadu, da će sudci, ocieniv povjerenje, koje zakon u nje stavlja, nastojati da mu shvate duh i da pravilnom uporavom njegovih ustanovah, prokrče put reformi postupovnika, prema onim načelom, na kojih ovaj zakon počiva.

U 9 satih prije podne pristupiše glavom Josip Milivoj tužitelj i Veronika Šljivarić tuženica.

Tužitelj moli, neka bude sudjeno: da mu tuženica plati for. 80 a. v. u ime prodanih joj jestivah, i da mu namiri parbeni trošak.

Javna se razprava započme.

Obe stranke sklapaju sljedeću nagodu:

Tuženica Veronika Šljivarić obvezuje se, da će tužitelju Josipu Milivoju platiti svotu for. 70 (slovom sedamdeset for. a. v.) te 11 for. u ime parbena troška, ukupno for. 81 a. v. u četiri obroka, kojih će prvi u iznosu for. 20 a. v. minuti dne 1. studenoga 1877., drugi i treći svaki u istom iznosu dne 1. prosinca 1877. i 1. siečnja 1878., četvrti pako u iznosu for. 21 dne 1. veljače 1878.

Neplati li tuženica i jednoga samoga obroka gubi blagodat obročna plaćanja, te je tužitelj vlastan svukoliku dužnu mu svotu ovrhom utierati.

Veronika Šljivarić v. r.
Josip Milivoj v. r.

Razprava zaključena je u 10½ satih prije podne.

P. Pravica v. r.
J. Paračić v. r.

Br. 3000 pr. 4. listopada 1877.

2.

Naledjca na razpravni zapisnik

(nakon uvršćenja njegova u uručbeni zapisnik).

Dovršen sklopljenom nagodbom, koju stranke mogu ugledati, i prepise od nje uzimati. Neka se čuva medju spisi.

Samobor dne 4. listopada 1877.

P. Pravica v. r.

II. Primjer.

Tužitelj predaje pismenu tužbu (§§. 9.—11.), on sam dodje na ročište (§. 25.), steže svoj zahtiev, i izposluje kontumaciranje protivnika. Osuda se odmah izriče i proglašuje (§§. 68., 72.).

1.

Pismena tužba

(s vani.)

Slavnomu kr. kot. sudu u Samoboru.

Tužba

Hinka Orlovića, stolara u Samoboru

proti

Franji Novčiću, gostioničaru u Samoboru

radi izplate f. 100 a. v. i uzgredicah

(predati ju dvostruko).

(Unutri).

Slavni kr. kot. sude!

Mjeseca travnja t. g. načinih tuženiku četiri stola i dva ormara za ugovorenu cienu f. 100 a. v. Da ovo dokažem, uvodim kao svjedoke moju suprugu Mariju Orlović i mojega šegrta Antona Bratića.

Pošto mi nije moguće sklonuti prijateljskim putem mojega dužnika na platež, molim neka slavni kr. kot. sud izvoli suditi, da mi tuženik ima platiti svoti for. 100 a. v. i naknaditi parbeni trošak.

Hinko Orlović v. r.

Br. 3005 pr. 4. listopada 1877.

2.

Naledjica na tužbu.

Za ustmenu razpravu u maličnom postupku uriče se ročište dne 14. listopada 1877. u 9 satih u jutro u sudnici, i stranke se nanj pozivaju s opomenom, da sobom ponesu izprave, koje se tiču parnice, i dovedu, ako je moguće i svjedoke, na koje misle se pozvati.

Od kr. kot. suda

U Samoboru dne 4. listopada 1873.

P. Pravica v. r.

Naputak odpravničtvu.

Neka se dvogubka tužbe dostavi tuženiku, a pozivnica tužitelju, jednopis tužbe neka se predloži na ročištu.

3.

Br. 3005.

Pozivnica.

Postupak malični.

U parnici, koju vi povedoste proti Franji Novčiću radi izplate for. 100 i uzgredicah, uriče se ročište za ustmenu razpravu u postupku maličnom dne 14. listopada 1877. u 9 satih u jutro u sudnici, te se vi nanj pozivate s opomenom, da ponesete sobom izprave, koje se tiču parnice i dovedete, ako je ikako moguće, svjedoke, na koje mislite se pozvati.

Od kr. kot. suda.

U Samoboru dne 4. listopada 1877.

P. Pravica v. r.

4.

Postupak malični.

Br. 3005.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Samoboru dne 14. listopada 1877.

Prisutni sudbeni urednici

Pravdoljub Pravica, kr. kot. sudac.
Josip Koren, zakleti pisar.

Predmet parnici:

Hinko Orlović,

proti

Franji Novčiću,

radi for. 100 c. s. c.

Javna se razprava započme u 10 satih u jutro.

Tuženik nepristupi, akoprem je dokazano, da mu tužba bijaše dostavljena.

Tužitelj pristupi glavom, ograničuje svoj zahtiev na 80 for. i razvršćuje parbeni trošak sa 1 for. u ime dangube i for. 1.50 u ime biljegovine.

U 10½ satih zaključuje se razprava, i proglašuje osuda.

P. Pravica, kr. kot. sudac.
Josip Koren, zakleti pisar.

5.

Riešenje na razpravni zapisnik.

Prepis osude i razlogah, neka se dostavi obim strankam, tuženiku u vlastite ruke.

Nazočni zapisnik sa tužbom ide medju spise.

P. Pravica v. r.

6.

Postupak malični.

Br. 3005.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. kotarski sudac Pravdoljub Pravica kod kr. kot. suda u Samoboru, u parnici medju Hinkom Orlovićem stolarom u Samoboru, proti Franji Novčiću krčmaru u Samoboru, povedenoj tužbom pred dne 4. listopada 1877. br. 3005 na izplatu f. 100 a. v. i naknadu parbenih troškovah, nakon razprave zaglavljene po propisih malična postupka dne 14. listopada 1877. uz pristup samoga tužitelja, i s obzirom na ograničenje tražbine na 80 for. sudio je:

Tuženik Franjo Novčić, ima za osam danah pod ovrhom, platiti tužitelju Hinku Orloviću svotu for. 80 a. v., i naknaditi parbeni trošak obredjen na f. 3.50

Samobor dne 14. listopada 1877.

P. Pravica v. r.

Razlozi osudi.

Tužitelj molio je tužbom, da se tuženik osudi na platež f. 100 u ime kupovnine stolarskih predmetah, i stegnuo je na ročištu svoj zahtiev na f. 80, jer da mu je tuženik medjutim izplatio na račun duga 20 f.

Zahtievu se je zadovoljilo, jer tuženik nije pristupio na ročište, i jer tužiteljevim prokazom predležeća dokazala neprotuslove.

Osuda o parbenom trošku osniva se na §. 71. mal. post.

III. Primjer.

Stranke dodju nepozvane pred sud (§. 12.), i pred sudcem, ovlašćenim suditi po propisih mališna postupka, ugovore, neka im se parnica po tih propisih rieši (§. 3.) tuženik osudjuje se usljed izričnа priznanja duga (§. 68.—73.).

1.

Postupak mališni.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Virovitici dne 4. listopada 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Petar Zakonović, kr. kot. sudac.
Juro Veselković, zakleti pisar.

Predmet parnici:

Mavro Krajač, osebnik u Virovitici

proti

Hinku Kostialu, trgovcu u Virovitici,

radi 500 for. a. v.

Pristupe glavom Mavro Krajač tužitelj, i Hinko Kostial tuženik u 9 satih u jutro.

Tužitelj moli neka se sudi, da mu tuženik ima platiti svotu for. 500, primljenu uslov zajma dne 1. travnja 1870. i povrativu nakon sedam godinah, uz 6% kam. od 1. travnja 1877., i naknaditi parbeni trošak.

Obe stranke očituju, da su ugovorile, da im se pravda rieši po propisih malična postupka.

Javna se razprava započima.

Pokušaj nagode ostade bez uspjeha.

Tužitelj razvršćuje parbeni trošak sa for. 4.50.

U 9½ satih u jutro razprava se zaključuje i osuda pred obim strankam proglašuje.

P. Zakonović v. r.
J. Veselković v. r.

Br. 4000 pr. 4. listopada 1877.

2.

Riešenje na zapisnik o ročištu.

Neka se čuva s osudom i razlozi joj, kojih će se na zahtiev stranakah izdati prepisi.

Od kr. kot. suda.

U Virovitici dne 4. listopada 1877.

P. Zakonović v. r.

3.

Postupak malični.

Br. 4000.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. kot. sudac Petar Zakonović kod kr. kot. suda u Virovitici, u parnici povedenoj tužbom pred. 4. li-

stopada 1877. br. 4000 po Mavri Krajaču osebniku u Virovitici proti Hinku Kostialu trgovcu u Virovitici, na izplatu zajma f. 500 sa 6% od 1. travnja 1877. i naknadu parbena troška f. 4.50, usljed razprave po propisih mališna postupnika zaglavljene dne 4. listopada 1877. uz pristup obiuh stranakah, sudio je:

Tuženik Hinko Kostial ima u roku od osam danah pod ovrhom, platiti Mavri Krajaču svotu f. 500 (pet stotinah) ujedno sa 6% kam. od 1. travnja 1877. (sedamdeset i sedme), i parbeni trošak obredjen na f. 4.

Virovitica dne 4. listopada 1877.

P. Zakonović v. r.

Razlozi osudi:

Povedenje postupka po propisih mališna postupnika temelji se na ugovoru, koji stranke pred sudom sklopiše.

Osuda osniva se na izričnom priznanju tuženikovom, da je 1. travnja 1870. primio u zajam od tužitelja for. 500 uz 6% kam., povrativih nakon sedam godinah, i da ih još namirio nije.

Osuda o parbenom trošku izrečena je na temelju §. 71. mal. post.

Virovitica dne 4. listopada 1877.

P. Zakonović v. r.

IV. Primjer.

Prvo se ročište odgadja ureda radi u smislu §. 24. Na drugom ročištu sudac posebnom osudom sudi odmah o jednom od stavljenih zahtievah, a o drugom odlučuje, da se saslušaju svjedoci i odgadja ročište (§. 37., 43., 45.). Na trećem ročištu izriče se i proglašuje osuda o drugom tužbovnom zahtievu (§§. 68.—73.).

Zapisnik o tužbi

spisan kod kr. kot. suda u Rumi dne 16. studenoga 1877.

Prisutni.

Podpisani.

Predmet parnici:

Juraj Sokolović, u Rumi

proti

Marku Krstoviću, u Rumi

radi izplate for. 80 c. s. c.

Pristupi Juraj Sokolović, i kaže:

Tuženik duguje mi for. 40 a. v. u ime kupovnine brašna, i for. 40 a. v. u ime zajma. Da dokažem zajam pozivam se na svjedoka Martina Martinovića u Rumi i Josipa Milodragovića u Iloku.

Molim, neka kr. kot. sud izvoli suditi: da mi tuženik ima platiti ukupnu svotu f. 40, i naknaditi parbeni trošak.

Tužitelju izručuje se pozivnica na ročište urečeno dne 24. studenoga 1871.

Juraj Sokolović v. r.
Josip Vraz, kr. kot. pristav.
Anton Molnar, zakleti pisar.

Br. 3861.

Riešenje na tužbu primljenu u zapisnik.

Usljed ove tužbe, radi razprave u maličnom postupku uriče se ročište na dan 24. studenoga 1877. u 9 satih u jutro, i nanj se stranke pozivaju uz opomenu,

da ponesu sobom izprave, koje se tiču prepora i dovedu po mogućnosti i svjedoke, na koje se kane pozvati.

Od kr. kot. suda.

U Rumi dne 16. studenoga 1877.

Petar Koranić, kr. kot. sudac, v. r.

Naputak odpravničtvu.

Neka se prepis zapisnika dostavi tuženiku u vlastite ruke, a zapisnik na ročištu predloži.

3.

Pozivnica (vidi pod br. I.).

4.

Postupak malični.

Br. 3861.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. kotarskoga suda u Rumi dne 24. studenoga 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Podpisani.

Predmet parnici:

Juro Sokolović

proti

Marku Krstoviću

radi f. 80 a. v. c. s. c.

Pristupiše: za tužitelja odvjetnik Dr. Dragutin Dragutinović, obskrbljen pravilnim punomoćem u izvoru ddto. Ruma 23. studenoga 1877.; za tuženika njegova supruga Marija Krstovićka bez punomoća. Počem se tuženikova supruga nije izkazala punomoćem, sudac proglašuje sljedeći zaključak:

Ročište se ureda radi prema ustanovi §. 18. zakona o mal. post. odgadja na 1. prosinca 1877. u 9 satih u jutro, i tuženiku nalaže se, da za osam danah pod ovrhom naknadi tužitelju troškove, koje on predloži, i koji se obredjuju na 2 for. 50 nov.

Petar Koranić v. r., kot. sudac.
Anton Molnar v. r., zakleti pisar.

Nastavak

dne 1. prosinca 1877.

Javna se razprava otvara u 9 satih u jutro.

Pristupiše: Dr. Dragutin Dragutinović kao punovlastnik tužitelja, tuženik glavom.

Pokus nagode neuspije.

Sudac proglašuje, da je odlučio zaključiti razpravu tičuću se tražbine for. 40 u ime kupovnine brašna; a glede zahtieva f. 40 u ime zajma saslušati svjedoka Martina Martinovića trgovačkoga poslovodju u Rumi i Josipa Milodragovića šoštara u Iloku, odgoditi ročište, te za nastavak razprave urečí 15. prosinca 1877. u 9 satih u jutro te nanj pozvati svjedoka Antona Martinovića, i zamoliti kr. kot. sud u Iloku, da sasluša svjedoka Milodragovića.

U 9½ satih u jutro zaglavljena je razprava o tražbini f. 40 u ime zajma, i u prisuću obiuh stranakah osuda proglašena.

Petar Koranić v. r., kot. sudac.
Anton Molnar v. r., zakleti pisar.

Nastavak

dne 15. prosinca 1877.

Javna se razprava započima u 9 satih u jutro.

Pristupiše: Dr. Dragutinović za tužitelja, tuženik glavom.

Svjedok Martin Martinović, koji je kod Jura Sokolovića služio, veli, da je, ako se dobro sjeća, u svibnju prošle godine, Sokolović na trgu u Rumi izbrojio Krstoviću 40 for. a. v. u ime zajma.

Svjedok bude zaprisežen, ili

(Obe se stranke odriču zakletve svjedoka).

Tužiteljev zastupnik razvršćuje sljedeći trošak:

Biljegovina za tužbu i prepis	1	for.	— nč.
Punomoće i biljegovina	1	„	— „
Dvokratan pristup na ročište	4	„	— „
Biljegovka razpravnoga zapisnika . .	—	„	50 „
Biljegovka za izrečenje osude . . .	1	„	25 „

U 10 satih zaključuje se razprava, i proglašuje osuda u prisuću obiuh stranakah.

Petar Koranić v. r., kr. kot. sudac.
Anton Molnar v. r., zakleti pisar.

5.

Odluka

(koja sadržava pismeni odpravak zaključka, izrečena usljed razprave, obdržane dne 24. studenoga 1877., i koja ima se dostaviti obim strankam (§. 66.).

Na br. 3861.

Rubrum.

Juraj Sokolović
proti
Marku Krstoviću

radi for. 80 c. s. c.

Odluka.

Pošto je na ročište 24. studenoga 1877. za tuženika pristupila žena mu bez punomoća, to se po glasu §. 18. postupnika maličnoga ročište ureda radi odgadja na 1. prosinca 1877. u 9 satih u jutro, nalogom tuženiku, da nanj dodje glavom, ili da se dade zastupati po usposobljenu i opravdanu punomoćniku.

Istodobno primjećuje se, da se ročište s ovoga uzroka neće i opet odgoditi bez dozvole tužitelja, i da će se na novom ročištu, nebude li mahna odstranjena, postupati po zakonu.

Tuženiku Marku Krstoviću nalaže se nadalje, da tužitelju Juri Sokoloviću namiri u roku od osam danah pod ovrhom iznos for. 2.50 u ime troška za pristup na ročište od 24. studenoga 1877.

Kr. kot. sud.

U Rumi dne 24. studenoga 1877.

Josip Koranić v. r.

6.

Malični postupak.

Br. 3861.

I. Osuda.

Kr. kot. sudac Josip Koranić kod kr. kot. suda u Rumi, u parnici medju Jurom Sokolovićem u Rumi zastupanim po odvjetniku Dr. D. Dragutinoviću, i Markom Krstovićem u Rumi, povedenoj tužbom 16. studenoga 1877. br. 3861 radi izplate for. 40 u ime kupovnine brašna i for. 40 a. v. u ime zajma i radi naknade parbena troška, usljed razprave obavljene dne 1. prosinca 1877. pristupom obiuh stranakah po propisih maličnoga postupka, o tražbini u ime kupovnine sudio je:

Tuženik Marko Krstović ima za 8 danah pod ovrhom, platiti tužitelju Juri Sokoloviću for. 40 a. v.

Osuda o naknadi parbena troška izreći će se ujedno sa osudom o prepornom zajmu for. 40.

Ruma dne 1. prosinca 1877.

Josip Koranić v. r., kot. sudac.

Razlozi osudi:

Osuda izrečena o tražbi for. 40 u ime kupovnine brašna osniva se na izpovjesti tuženika, da on u to ime duguje tužitelju for. 40.

Sud o parbenom trošku morao se je u smislu §. 73. mal. post. pridržati osudi o zajmu zahtievanoj istom tužbom, jer nije moguće razstaviti ga od tražbine dosudjene današnjom osudom.

U Rumi dne 1. prosinca 1877.

Josip Koranić v. r., kot. sudac.

7.

Dopis

kr. kot. sudu u Iloku za preslušanje svjedoka Josipa Milodragovića, šoštara u Iloku.

Br. 3861.

Slavni kr. kot. sude!

U parnici tekućoj pred ovim sudom po propisih maličnoga postupovnika medju Jurom Sokolovićem i Markom Krestovićem radi izplate for. 80, tvrdi tužitelj, da je dne 10. travnja o. g. tuženiku pred Josipom Milodragovićem u Rumi uzajmio svotu for. 40 a. v.

Privijajući biljegovku 50 nov. uz primjetbu, da je nastavak razprave u pomenutoj parnici odgodjen na 15. tek. mjeseca, umoljava se taj slavni kr. kot. sud, da izvoli svjedoka Josipa Milodragovića o gori navedenoj okolnosti saslušati, njega zapriseći i odnosni zapisnik amo poslati.

Od kr. kot. suda.

U Rumi dne 1. prosinca 1877.

Josip Koranić, kr. kot. sudac.

8.

Zapisnik

o preslušanju svjedoka Josipa Milodragovića.

Zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Iloku dne 9. prosinca 1877.

Prisutni.

Podpisani.

Predmet.

Preslušanje svjedoka Josipa Milodragovića, usljed zamolnice 1. prosinca 1877. br. 3861 kr. kot. suda u Rumi, u parnici Jura Sokolovića proti Marku Krstoviću radi for. 80 a. v.

Pristupi Josip Milodragović i kaže:

Zovem se Josip Milodragović, ima mi 40 godinah, nisam sa strankami u rodu ni u srodstvu, negojim neprijateljstva prama tuženiku, nenadam se koristi nit se bojim štete iz parnice, i nije mi se ništa ni dalo ni obećalo za moje svjedočenje.

U velikoj nedjelji tekuće godine, nepamtim točno dana, razgovarao sam se u Rumi na trgu N. sa Jurom Sokolovićem, kojega dobro poznajem. Na to dodje Marko Krestović i zamoli Sokolovića, da mu uzajmi 40 for., jer da mu je njekomu platiti veću svotu, a novacah kod sebe neima. Sokolović dade mu nekoliko bankah. Nisam doduše vidio koliko ih je bilo, nu Krestović uze ih bez primjetbe. O dobi i načinu povratka nije bilo pred menom govora. Krestović primiv novce, ode.

N. N.

Zaključen s opazkom da se je svjedok Josip Milodragić zakleo, i da pri njegovu izpitu neučestvova nijedna stranka, premda im se urečeni dan dojavio.

N. N., kr. kot. pristav.

N. N., zakleti pisar.

9.

Malični postupak.

Br. 3861.

II. Osuda.

Josip Koranić, kr. kot. sudac kod kr. kot. suda u Rumi, u parnici Jura Sokolovića u Rumi zastupanoga po odvjetniku Dr. Dragutinu Dragutinoviću proti Marku Krestoviću u Rumi, povedenoj tužbom pred. 16. studenoga 1877. br. 3861 radi izplate f. 40 uslovom zajma i naknade parbena troška — s obzirom na jur izrečenu osudu 1. prosinca 1877. i usljed razprave vodjene po propisih maličnoga post. uz pristup obiuh stranakah, zaključene dne 15. prosinca t. g., sudio je:

Tuženik Marko Krestović ima za osam danah pod ovrhom tužitelju Juri Sokoloviću platiti svotu for. 40 (četerdeset) for. a. v. i parnične troškove omedjašene na 8 for. 50 nov.

Ruma dne 15. prosinca 1877.

Josip Koranić, v. r.

Razlozi osudi:

Pošto se osudom od 1. prosinca 1877. sudilo o tražbini uslovom kupovnine brašna, ima se danas odlučiti o drugoj tražbini istom tužbom zahtievanoj, to jest o tražbini f. 40 uslovom zajma.

Tuženik kaže, da se nesjeća dali je takovu svotu primio.

Nego tužiteljevu tvrdnju, da mu je dne 10. travnja t. g. onu svotu uzajmio, potvrdjuju svjedoci Martin Martinović i Josip Milodragović; a suglasna njihova kaživanja nedopuštaju sumnje, da je tužitelj baš pred njima jednoga dana velike nedjelje, kojega neznadu naznačiti, izbrojio tuženiku svotu for. 40.

Pošto nebijaše ni uztvrdjeno, da je tuženik ovu svotu tužitelju povratio, ili na drugi koj način namirio, to se tuženik osudio na izplatu.

Naložena tuženiku naknada parbena troška tičuća se obiuh tražbinah, opravdana je time, što je tuženik glede obiuh zahtievah nadvladan (§§. 68.—73).

U Rumi dne 15. prosinca 1877.

Josip Koranić, v. r.

V. Primjer.

Usljed protutražbine navedene putem preboja, tužitelj steže svoj zahtiev na ostatak tražbine. Sudac u smislu §. 28. odlučuje, da nepripušta dokaza tuženikom ponudjena glede njegova prigovora i proti ostatku tražbine. Tuženik udaljuje se prije nego se proglasi osuda, i prijavlja ništovnu žalbu (§§. 74.—77.).

1.

Pismena tužba

(s vani.)

Slavni kr. kot. sud (u poslovih maličnih)

u Bakru.

Tužba.

Antona Medvedića trgovca u Bakru k. br. 14

proti

Dragutinu Kurjakoviću u Grobniku k. br. 10.

na izplatu for. 40.

(Unutri).

Slavni kr. kot. sude!

Kao što pokažuje priloženi izvadak iz trgovačkih mojih knjigah, tuženik duguje mi for. 40 za prodane mu mirodije.

Nemogavši ga prijateljskim načinom sklonuti, da mi taj dug namiri, molim, da slavni kr. kot. sud izvoli suditi: da mi tuženik izplati f. 40 a. v. i naknadi parnične troškove.

Anton Medvedić.

2.

Naledjica na tužbu i pozivnica
vidi (mutatis mutandis) pod br. II.

3.

Postupak malični.

Br. 4000.

Razpravni zapisnik
spisan kod kr. kot. suda u Bakru dne 14. listopada 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Josip Bielovučić, kr. kot. sudac.
Anton Lovac, zakleti pisar.

Predmet parnici:

Anton Medvedić

proti

Dragutinu Kurjakoviću

pto. for. 40 a. v.

Javna se razprava otvara u 9 satih u jutro.

Pristupiše: mjesto tužitelja njegov poslovodja Rimljan Protić obskrbljen redovitim punomoćem ddto. Bakar 1. listopada 1877.; tuženik glavom.

Pokus nagode neuspije.

Tužitelj steže svoju tražbinu na 32 for.

Sudac proglašuje zaključak, da nepripušta dokaza tuženikom ponudjena preko svjedoka Anton Bubnja, čije boravište nemože naznačiti, jer je ovaj svjedok uveden u očitoj namjeri, da se pravda zavlači.

Tužitelj razvršćuje sljedeće parbene troškove:

danguba . . . . . for. 1 — novč.
biljegovina . . . . . „ — 70 „

U 10 satih u jutro zaključuje se razprava i proglašuje osuda u odsutnosti tuženika, koji se medjutim udaljio.

Josip Bielovučić, v. r.
Anton Lovac, v. r.

4.

Naledjica na razpravni zapisnik.

Prepis osude s razlozi neka se obim strankam dostavi, tuženiku u vlastite ruke, a nazočni zapisnik neka se sa tužbom čuva.

Kr. kot. sud.

U Bakru dne 14. listopada 1873.

Josip Bielovučić, v. r.

5.

Br. 4000.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Josip Bielovučić, kr. kot. sudac, kod kr. kot. suda u Bakru u parnici Antona Medvedića trgovca u Bakru

proti Dragutinu Kurjakoviću posjedniku u Grobniku povedenoj tužbom pred. 3. listopada 1873. br. 4000 na izplatu for. 40 i naknadu parbena troška, usljed razprave zaključene dne 14. listopada 1877., i s obzirom na tužiteljevu izjavu, da tražbina steže na for. 32 sudio je:

Tuženik Dragutin Kurjaković ima za 8 danah pod ovrhom, platiti tužitelju Antunu Medvediću svotu for. 32 (trideset i dva) i parnične troškove 1 for. 70 nov.

Bakar dne 14. listopada 1877.

J. Bielovučić, v. r.

Razlozi osudi:

Tužitelj zaište tužbom, neka protustranka bude osudjena platiti mu f. 40 a. v. u ime kupovnine prodanih mu mirodijah.

Tuženik protustavi mu putem preboja tražbinu for. 8, usljed česa tužitelj stegnu svoju tražbinu na f. 32.

Ni ovako stegnute tražbine tužitelj nepriznade, jer da je prodana mu roba bila nevaljana, što hoće dokazati svjedočanstvo Antona Bubnja, koji je onomadne kod njega služio a kasnije pobjegao.

Pošto tuženik nije u stanju naznačiti boravišta ponudjena svjedoka, pošto nemože naznačiti pobliže ni tobožnjih mahnah robe, koju je primio bez prigovora, pošto je on napokon izvansudbeno taj dug priznao: to biva očevidno, da on prigovorom i ponudjenim dokazom nastoji samo pravdu zavlačiti. Toga radi na temelju §. 28. zakona o maličnom postupku, nije se pripustio ponudjeni dokaz, a počem tuženik neponudi druga dokaza, da svoj prigovor dokaže, nije se isti mogao uvažiti.

Osuda o parbenu trošku temelji se na §. 71. zakona o mal. post.

Bakar dne 14. listopada 1977.

J. Bielovučić, v. r.

Ustmena ništovna žalba.

Zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Bakru dne 25. listopada 1877.

Prisutni.

Podpisani.

Predmet parnici:

Anton Medvedić

proti

Dragutinu Kurjakoviću

radi for. 40 a. v.

Pristupiv Dragutin Kurjaković, daje u zapisnik: Na temelju §. 75. u točki 6. postupnika maličnoga prijavljam žalbu ništovnu proti osudi 14. listopada 1877. br. 4000, kojom je sudjeno, da imam platiti Antonu Medvediću for. 32 i 1 for. 80 u ime parbena troška, a to jer se odbio svjedok A. Bubanj, te nezakonitim postupkom oduzela mi se mogućnost, da se branim. Sudac može dakako po zadnjoj stavci §. 28., nepripuštati dokaze, kad su ponudjeni jedino, da se parnica zavlači; nu ovo pravo može sudac upotrebiti jedino u slučaju, gdje je očevidna nakana zavlačiti stvar. Proti meni nemože se uporaviti navedena ustanova, jer ja nisam svjedoka A. Bubnja uveo, da stvar zavlačim, nego da učinjeni prigovor dokažem; a što mi sada nije poznato svjedokovo boravište, to mi nemože škoditi. U ostalom, da je i opravdana uzkrata preslušanja svjedoka A. Bubnja imao je sudac narediti, da se o uztvrdjenih po meni okolnostih saslušaju stranke poput svjedokah. — Na temelju razloženoga molim, neka slavni kr. kot. sud

izvoli ovu žalbu ništovnu predložiti kr. banskomu stolu.

Dragutin Kurjaković, v. r.
Josip Bielovučić, kr. kot. sudac.
Anton Lovac, zakleti pisar.

7.

Riešitba.

Br. 5000. pr. 25. listopada 1877.

Zapisnik 25. listopada 1877. o žalbi ništovnoj Dragutina Kurjakovića u parnici, koju proti njemu povede Anton Medvedić radi izplate f. 40 a. v. c. s. c. neka se priloži izvješću na kr. banski stol, uz spise parnice i ovjerovljeni prepis arka o dostavi osude 14. listopada 1877. br. 4000.

Od kr. kot. suda.
U Bakru dne 25. listopada 1877.
J. Bielovučić, v. r.

8.

Izvješće.

Visoki kr. banski stole!

Proti osudi izrečenoj po ovom sudu dne 14. listopada 1877. br. 4000 s. p. p. u parnici Antuna Medvedića proti Dragutinu Kurjakoviću radi izplate for. 40, prijavi tuženik ništovnu žalbu, koja se ujedno sa parbenimi spisi i ovjerovljenim prepisom dostavnice osude, podastire uz sljedeće opazke:

Iz razlogah napadnute osude neka se visoki kr. banski stol uvjeri, da je dovoljno opravdano mnienje, da je dokaz, što ga tuženik ponudi svjedokom A. Bubnjem,

u nazočnom preporu neodlučan, i naveden samo da se parnica zavlači. U oči toga, izključenje takova je dokaza zakonom opravdano.

Što sudac nije preslušao stranke poput svjedokah, to i u tom propustu nemože se nazrieti nezakonitost, jer pomenuta vrsta dokaza nebje po nijednoj stranci predložena, a najmanje po tuženiku, koj se iz sudnice udaljio, čim se je proglasio zaključak o izključenju dokaza po svjedoku A. Bubnju.

Od kr. kot. suda.

U Bakru dne 25 listopada 1877.

J. Bielovučić, v. r.

9.

Riešitba

kr. banskoga stola u Zagrebu.

Kr. kot. sud u Bakru.

Br. . . . . .

[Kr. banski stol, u parnici medju Antonom Medvedićem i Dragutinom Kurjakovićem radi izplate f. 40 i uzgredicah, obnašao je odbaciti tuženikovu žalbu ništovnu, uloženu proti osudi 14. listopada 1877. br. 4000 kr. ovog kot. suda, i to s razloga, što sudac po §. 28. postupnika maličnoga, na koliko taj postupnik drugčije nenaredjuje, uvaživ posljedak svekolike razprave i navedenih dokazah, ima po svom slobodnom uvjerenju suditi o tom, da li se tvrdnja čina kojega, ima smatrati istinitom ili ne; s razloga nadalje da je sudcu prepušteno razsuditi, da li se koj dokaz naveden po stranci ukažuje važnim, te se ima pripustiti, pa da ga zadnja stavka §. 28. ovlašćuje, da izvedenje ponudjena dokaza uzkrati, kad se uvjeri, da je predložen samo nakanom, da se riešenje parnice odgodi; s razloga, da višji sud nije vlastan iztraživati temelj tomu uvje-

renju, i da je oštećenoj stranci prosto latiti se povrate u stanje prijašnje po glasu druge stavke §. 83. mal. post.; s razloga napokon što neobavljeno preslušanje stranakah poput svjedokah, nemože se smatrati nezakonitim, čim ga nijedna stranka nije predložila.]

O čem se obavješćuje kr. kot. sud u Bakru u riešenje izvješća od 25. listopada 1877. br. . . . uz povratak priloga 1 2, i nalogom, da o toj presudi stranke obavjesti.

Od kr. banskoga stola.

U Zagrebu dne 30. listopada 1877.

N. N.

10.

Br. 4500 pr. 3. studenoga 1873.

Riešenje.

Neka se sa prilozi čuva, a obim strankam niže napisana odluka odpravi.

Odluka.

1. Gosp. Antunu Medvediću, i t. d.
2. Gosp. Dragutinu Kurjakoviću, i t. d.

[Neka se prepiše iz prizivne riešitbe što je uklopljeno].

Ovo vam se priobćuje prema odluki kr. banskoga stola od dana 30. listopada 1877. br. . . .

Od kr. kot. suda.

U Bakru dne 3. studenoga 1877.

Josip Bielovučić. v. r.

VI. Primjer.

Na prvo ročište nedodje nijedna stranka. Tužiteljica povadja iznovice parnicu, i obe stranke dodju na ročište. Sudac odlučuje preslušati tuženicu

poput svjedoka o uztvrdjenom namirenju (§. 50.) i počem nje neima na ročištu glavom, odgadja ročište i naredjuje, da se pozove (§. 56., 73.). Na novom ročištu sudac izpituje predhodno tuženicu (§. 57.) izpituje ju kao svedokinju (§. 57. druga točka) te zaprisegne ju. Razprava se zaključuje i osuda odmah izreče (§. 68., 73.).

1.

Postupak malični.

Zapisnik o tužbi

spisan kod kr. gradsko-delegovanoga kot. suda u Zagrebu dne 27. listopada 1877.

Prisutni.

Podpisani.

Predmet parnici:

Ljubica Vrtlarić u Zagrebu, Duga ulica br. 100.

proti

Kati Antićevoj, u Sesvetih

na izplatu for. 100 a. v.

Služila sam kod tuženice kao kuharica od 13. svibnja 1876. do 13. svibnja 1877. godine, i zato mi ona duguje 100 for. a. v.

Pošto neće da mi tražbinu namiri, molim, neka izvoli kr. gradsko-delegovani kot. sud suditi: da mi tuženica ima platiti svotu for. 100 a. v. i naknaditi parbeni trošak.

Tužiteljici izručuje se pozivnica na ročište urečeno 3. Studenoga 1877. o podne.

Ljubica Vrtlarić v. r.
Slavoljub Tuča v. r., kr. viećnik.
Imro Veselski v. r., zakleti pisar.

Br. 6901 pr. 27. listopada 1877.

2.

Naledjica na zapisnik o tužbi i pozivnica.

Vidi (mutatis mutandis) pod IV.

3.

Postupak mališni.

Br. 6901.

Razpravni zapisnik,

spisan kod kr. gradsko-delegovanoga kot. suda u Zagrebu dne 3. studenoga 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Slavoljub Tuča, kr. sud. viećnik.
Juro Veselski, zakleti pisar.

Predmet parnici:

Ljubica Vrtlarić

proti

Kati Antić

pto. for. 105.

Stranke nepristupiše.

Slavoljub Tuča v. r.
Juro Veselski v. r.

Nastavak

dne 10. studenoga 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Podpisani.

Javna se razprava otvara u podne.

Pristupiše: tužiteljica glavom; mjesto tuženice suprug joj Ljudevit Antić, obskrbljen redovitim punomoćem od dana Zagreb 29. listopada 1877.

Pokus nagode neuspije.

Sudac proglašuje odluku, da se tuženica sasluša poput svjedoka o uztvrdjenom po njoj namirenju plaće, i odgadja ročište na 17. studenoga 1877. u podne.

Slavoljub Tuča v. r.
J. Veselski v. r.

N a s t a v a k
dne 17. studenoga 1877.
P r i s u t n i s u d b e n i u r e d n i c i:
Podpisani.

Tužiteljica Ljubica Vrtlarić i tuženica Kata Antić pristupiše glavom.

Sudac, opomenuv tuženicu na kaznene posljedice krive prisege, priobći joj, da će ju izpitati poput svjedoka.

Tuženica kazuje kao svjedokinja, da je svibnja mjeseca, kad je tužiteljica od njezine službe otišla, izručila joj 25 for. s riečmi: „evo ti plaće"; tužiteljica da je tu svotu primila i zahvalila. Ona (tuženica) nije tužiteljici ništa više dužna. Još u travnju je tužiteljica, likvidirala sa tuženicom račune, te platila, što je ona (tuženica) prigodom svakdanjih nabavah predujmila.

U 1 sat poslie podne zaglavljena je razprava i osuda pred obim strankam proglašena.

Slavoljub Tuča v. r.
Juro Veselski v. r.

4.

Riešitba o nepristupu stranakah
na ročište od 3. studenoga 1872.
(*Na posebnoj izvjestnici* *).

Neka se uz tužbu čuva medju spisi.

Od kr. gradsko-delegovanoga kot. suda u Zagrebu dne 3. studenoga 1877.

Slavoljub Tuča v. r.

*) Bolje da se to riešenje napiše na posebnoj izvjestnici, jer u slučaju reasumcije može se upotrebiti isti zapisnik za nastavak razprave.

5.

Molba za nastavak postupka.

Postupak maličnі.

Br. 6901.

Z a p i s n i k,

spisan kod kr. gradsko-delegovanoga kot. suda u Zagrebu dne 4. studenoga 1877.

P r i s u t n i:

Podpisani.

P r e d m e t p a r n i c e:

Ljubica Vrtlarić

proti

Kati Antić

radi for. 100 a. v.

Pristupi Ljubica Vrtlarić i kaže:

Ročište na moju tužbu od 27. listopada o. g. br. 6901. urečeno dne 3. studenoga, nije se obdržalo.

S toga molim:

Da slavni kr. kot. sud izvoli novo ročište urediti.

Usljed toga novo se ročište uriče na dan 10. studenoga u podne i tužiteljici uručuje pozivnica.

Slavoljub Tuča v. r.

Juro Veselski v. r.

6.

Riešenje molbe za ponovljenje postupka.

U parnici Ljubice Vrtlarićeve proti Kati Antićevoj radi for. 100 a. v., pošto na ročište 3. studenoga 1877. nije nijedna stranka pristupila, na tužiteljičinu molbu pred: dne 4. studenoga 1877., uriče se za ustmenu razpravu po propisih maličnoga postupnika ročište dne

*

10. studenoga 1877. u podne, uz opomenu sadržanu u odluci 27. listopada 1877. br. 3690.

Kr. gradsko-delegovani kot. sud u
Zagrebu dne 4. studenoga 1877.

Slavoljub Tuča v. r.

7.

Pozivnica.

Gosp. Kati Antićevoj u Sesvetih.

U parnici, koja se razpravlja po propisih maličnoga postupka, i koju je proti Vami povela Ljubica Vrtlarić radi izplate for. 100 a. v., proglašen je na ročištu 10. studenoga 1877. zaključak, da se imate saslušati poput svjedoka o prigovoru, da ste tužiteljici dužnu joj plaću namirili, kad je vašu službu ostavila.

U tu svrhu pozivate se, da glavom pristupite dne 17. studenoga 1877. u podne.

Kr. gradsko-delegovani kot.sud u
Zagrebu dne 10. studenoga 1877.

S. Tuča v. r.

8.

Naledjica na razpravni zapisnik.

Neka se čuva medju spisi sa zapisnici 27. listopada i 4. studenoga o. g. i sa sastavkom osude i razlogah joj.

Kr. gradsko-delegovani kot. sud u
Zagrebu dne 17. studenoga 1877.

9.

Postupak malični.
Br. 3690.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. viećnik Slavoljub Tuča kod kr. gradsko-deleg. kot. suda u Zagrebu, u parnici povedenoj po Ljubici

Vrtlarić tužbom 27. listopada 1877. br. 3690. proti Kati Antićevoj radi izplate for. 100 a. v. u ime zaostavše plaće i naknade parbena troška, usljed razprave obavljene dne 17. studenoga 1877. uz pristup obiuh stranakah po propisih maličnoga postupovnika, sudio je.

Tužba se odbija.

Parbeni se trošak prebija.

Zagreb dne 17. studenoga 1877.

S. Tuča v. r.

Razlozi osudi.

Tužiteljica ište zaostalu plaću u iznosu for. 100. Tuženica prigovara, da je u istini tužiteljici dugovala for. 100, nu da joj ih je izplatila, kad je tužiteljica iz službe izstupila. Tužiteljica priznaje, da je od tuženice primila 100 for., kad je iz njezine službe izstupila, nu tvrdi, da ih je primila ne u ime plaće, već usljed namirenja njekih troškovah učinjenih za tuženicu.

Pošto se tvrdnje stranakah protuslove, držao je sud umjestnim saslušati tuženicu poput svjedoka, jer je njoj dokazati učinjeni prigovor o sljedivšem namirenju. Tuženica potvrdila je zakletvom navedene čine, a neima temelja dvojiti o istinitosti njezinih navodah, tim manje, što tužiteljica nije mogla naznačiti, kakove je troškove za tuženicu namirila, kad je iz njezine službe izstupila.

S ovih se je razlogah tužba odbila.

Počem tuženica nije uztražila naknade parbena troška, to se isti prebija medju strankami (§. 71.).

U Zagrebu dne 17. studenoga 1877.

S. Tuča v. r.

VII. Primjer.

Tuženik moli, da se proti tužitelju izreče osuda s ogluhe (§. 25.). Tuženik podnaša molbu, da opravda, što na ročište nije došao (§. 26.). Sud izjavlja, da je nepristup opravdan, a razpravljajući o tražbini naredjuje, da tuženik

predloži ispravu, koja se kod njega nahodi (§. 35.), što bje i učinjeno. Obe se stranke preslušaju kao svjedoci (§. 50. i sljedeći). Za proglašenje osude sudac uriče novo ročište (§. 68). Osuda proglašuje se na urečenom ročištu u odsuću obiuh stranakah.

1.

Postupak malični.

Zapisnik o tužbi

spisan kod kr. kot. suda u Jaski dne 4. listopada 1877.

P r i s u t n i.

Podpisani.

P r e d m e t p a r n i c i:

Jakov Jakovčić, mesar u Jaski k. br. 3.

proti

Roku Rokoviću, krčmaru u Jaski k. br. 5.

na izplatu for. 70.

Pristupi Jakov Jakovčić i kaže:

Za vrieme od studenoga 1876. do konca ožujka 1877. ja prodavah tuženiku mesa. Za meso predano mu prva četiri mjeseca namiri mi on kupovinu, nu za posljednji mjesec ostade mi dužan for. 70. — Pošto nemogu ga skloniti da plati, molim neka slavni kr. kot. sud izvoli suditi: da mi tuženik ima pod ovrhom izplatiti svotu od for. 70 a. v. i namiriti parbeni trošak.

Jakov Jakovčić v. r.
Josip Rimljanić, kr. kot. sudac, v. r.
Ivan Lisac, kot. pisar, v. r.

2.

Naledjica na tužbu i pozivnica

(vidi m u t a t i s m u t a n d i s pod br. I.)

3.

Postupak malični.
Br. 3829.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. kotarskoga suda u Jaski dne 24. listopada 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Josip Rimljanić, kr. kot. sudac.
Ivan Lisac, kot. pisar.

Predmet parnici:

Jakov Jakovčić

proti

Roku Rokoviću

radi 70 for. a. v.

Javna se razprava otvara u 10 satih u jutro.

Tužitelj nepristupi.

Tuženik došavši glavom razvršćuje sljedeći parbeni trošak:

Danguba . . . . for. 1.—
Biljegovina zapisnika for. 2.50.

U 10½ satih prije podne razprava bje zaključena i osuda proglašena u prisuću samoga tuženika.

Josip Rimljanić v. r.
Ivan Lisac v. r.

4.

Riešenje na razpravni zapisnik.

Neka se odpravak osude s razlozi obim strankam dostavi, tužitelju u vlastite ruke.

Ovaj zapisnik neka se čuva medju spisi.

Kr. kot. sud u
Jaski dne 4. listopada 1877.

Josip Rimljanić v. r.

5.

Postupak malični.

Br. 3829.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. kot. sudac Josip Rimljanić kod kr. kot. suda u Jaski, u parnici, koju je tužbom 4. listopada 1877. br. 3829. poveo Jakov Jakovčić proti Roku Roković u radi izplate for. 70 a. v. c. s. c. usljed razprave obavljene dne 13. listopada 1877. po propisih maličnoga postupovnika uz pristup samoga tuženika, sudio je:

Tužba se odbija, i tužitelj Roko Roković osudjuje, da tuženiku Jakovu Jakovčiću izplati za osam danah pod inakom ovrhom svotu for. 3 (tri) a. v. u ime parbenih troškovah.

U Jaski dne 13. listopada 1877.

Razlozi osudi:

Tužitelj uztvrdi u tužbi, da je tuženiku prodavao mesa od studenoga 1876. do konca ožujka 1877., i da je uslov kupovnine mesa predana mu mjeseca ožujka ostao dužan 70 for. a. v.

Na ročištu, na koje nedodje tužitelj, nepriznade pristupivši tuženik duga i zaište, neka se tužba odbije. Počem tvrdnja tuženikova, da je dug namirio, nije oprovrgnuta dokazom o protivnom, morala se tužba odbiti po glasu §-a 25. zakona o post. mal.

Nedošavši tužitelj morao se pako osuditi na naknadu parbenih troškovah na temelju ustanove §-a 68. istoga zakona.

U Jaski dne 13. listopada 1877.

Josip Rimljanić v. r.

6.

Molba tužiteljeva, da se opravda, što nije došao na ročište.

(S vani.)

Slavnomu kr. kot. sudu u Jaski.

Jakov Jakovčić, mesar u Jaski k. br. 3.
proti
Roku Rokoviću, krčmar u Jaski k. br. 5.
radi izplate for. 70 c. s. c.
da se opravda nepristup na ročište 13. listopada 1877.

(Unutri).

Slavni kr. kot. sude!

Na moju tužbu proti Roku Rokoviću radi izplate for. 70 i uzgredicah, bje za razpravu po propisih zakona o mal. post. urečeno ročište na 13. listopada 1877. u 9 satih prije podne.

Pošto je na urečeno ročište pristupio samo tuženik, izdana je osuda 13. listopada 1877., kojom je moja tužba odbijena, a ja osudjen na naknadu parbenih troškovah.

Ja nisam mogao doći na urečeno ročište, jer dan prije bijah iznenada pozvan u T... k mojemu stricu Pavlu Jakovčiću, koji je na umoru bio, i baš istoga dana i umro.

Jučer vrativ se iz T.... dočuo sam za osudu, te molim:

da slavni kr. kot. sud izvoli moj nepristup na ročište urečeno usljed moje tužbe 4. listopada 1873. br. 3829. izjaviti opravdanim, te staviv izvan krieposti osudu 13. listopada 1877., suditi prema mojemu tužbovnomu zahtievu.

Jakov Jakovčić v. r.

(Ima se predati dvostruko).

7.

Riešenje molbe za opravdanje promašenoga ročišta.

Br. 3954. pr. 20. listopada 1877.

Usljed ove molbe uriče se ročište za ustmenu razpravu u maličnom postupku dne 27. listopada 1877. u 10 satih prije podne.

Kr. kot. sud u
Jaski dne 20. listopada 1877.

J. Rimljanić v. r.

Primjerak ove molbe neka se dostavi tuženiku a pozivnica tužitelju. Drugi primjerak neka se predloži na ročištu.

8.

Postupak malični.

Br. 3954.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Jaski dne 4. listopada 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Josip Rimljanić, kr. kot. sudac.
Ivan Lisac, sudbeni pisar.

Predmet parnici:

Jakov Jakovčić

proti

Roku Rokoviću

na izplatu for. 70 c. s. c.

Tužitelj Jakov Jakovčić i tuženik Roko Roković pristupiše glavom.

Sudac proglašuje zaključak, da drži opravdanim tužiteljev nepristup na ročište 13. listopada 1873. i nalaže Jakovu Jakovčiću, da u roku od 8 danah pod ovrhom tuženiku Roku Rokoviću namiri parničke troškove u obredjenom iznosu od for. 3.

Pokušaj nagode o tužbovnom zahtievu neuspije.

Sudac nalaže tuženiku, da predloži knjigu, u koju je bilježio prodano meso, i koja se, po tužiteljevem tvrdjenju u njega nahodi, i javlja, da uriče dne 17. prosinca 1877. u 9 satih prije podne ročište za nastavak razprave.

Josip Rimljanić v. r.

Nastavak
dne 3. listopada 1877.

U 9 satih prije podne otvara se javna razprava.

Stranke pristupiše glavom.

Sudac javlja, da je na tužiteljevu prošnju zaključio izpitati tuženika poput svjedoka o zahtievanom platežu for. 70, priobćuje mu, uz opomenu na kaznene posljedice kriva kaživanja, da će kazivati kao svjedok. Tuženik povieda kao svjedok, da je travnja mjeseca o. g. svojoj služkinji Mariji Kos, preminuloj u listopadu t. g., predao svotu for. 55 nalogom, da namiri mesarev račun, koji je, kao što misli, iznosio samo 55 for. Zapitav ju njekoliko danah o tome, ona mu odvrati, da je mesaru račun namiren. Uzdajući se u poštenje svoje služkinje, izkušeno tečajem više godinah, on nije zahtievao namire. Nezna si protumačiti, kako da tužitelj te svote nije primio.

Stranka potvrdi prisegom svoja kaživanja.

Pošto i tužitelj zamoli, da bude saslušan poput svjedoka, sudac proglašuje zaključak, da i njega kao svjedoka izpita; uz opomenu na kaznene posljedice kriva kaživanja, javlja mu, da će kazivati kao svjedok.

Tužitelj kaže zatim kao svjedok, da on zna, da dug for. 70 nebje mu podpunoma namiren. On sam, prima novce, a od slugah u dućanu nije nitko ovlašćen, da ih prima. U dućanu ima on posebnu klupu, na kojoj prima novce od dotičnih kupacah. Da mu je iznos for. 55 predan, on bi ga bio pouzdano zabilježio u knjižicu. Njekoliko danah prije smrti tuženikove služ-

kinje odpustio je nepouzdana slugu, koji je zaista od stranakah primio novce. Moguće da je taj iznos on primio, nu težko mu je to vjerovati, jer je tužiteljeva služkinja, koja je uvjek glavom dolazila u dućan, dobro znala, da kod njega sluge nisu ovlašćene primiti novacah.

Stranka bijaše zaprisegnuta.

Tužitelj predlaže parnične troškove:

Danguba for. 3
Biljegovina for. 3.

U 10 satih prije podne zatvara se razprava i uriče ročište dne 10. studenoga 1877. u 9 satih prije podne za proglašenje osude.

J. Rimljanić v. r.
I. Lisac v. r.

Nastavak
dne 10. studenoga 1877.

U 10 satih prije podne proglašuje se osuda u prisuću obiuh stranakah.

J. Rimljanić v. r.
I. Lisac v. r.

6.

Mališni postupak.

Br. 3954.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. kot. sudac Josip Rimljanić kod kr. kot. suda u Jaski, u parnici povedenoj tužbom 4. listopada 1877. br. 3829 po Jakovu Jakovčiću, mesaru u Jaski k. b. 3, proti Roku Rokoviću, krčmaru u Jaski k. b. 5, na izplatu for. 70 i naknadu parbena troška, pošto je usljed opravdanja tužiteljeva, što na ročište nije došao, stavljena izvan krieposti osuda 13. listopada 1877. br. 3829. nakon razprave obavljene pristupom obiuh stranakah

po propisih zakona o maličnom postupku, zaključene dne 3. studenoga 1877., sudio je:

Tuženik Roko Roković osudjuje se, da za 8 danah pod ovrhom plati tužitelju Jakovu Jakovčiću svotu for. 70 (sedamdeset) i parnične troškove u obredjenom iznosu for. 2.50.

U Jaski dne 10. studenoga 1872.

J. Rimljanić v. r.

Razlozi osudi:

Tužitelj ište izplatu for. 70 a. v. u ime kupovine mesa prodana tuženiku.

Ovaj protustavi, da mu dug ne iznosi for. 70 već samo for. 55 i tvrdi, da ga je namirio.

S toga tužitelju bila je dužnost dokazati, da je tuženiku prodao meso za veći utuženi iznos. On se zato pozva na knjigu, kojom se tuženik obskrbio, kad je počeo kod njega kupovati meso, u koju je knjigu tužitelj svaki put vlastitom rukom bilježio vrstu prodana mesa, mjeru, cienu i dan prodaje. Tuženiku bi naloženo, da tu knjižicu predloži, a iz nje izhodi, da su tužiteljeve tvrdnje istinite.

Tuženikova je bila dužnost dokazati tvrdnju, da je on svotu for. 55 namirio. Pošto je medjutim umrla služkinja, o kojoj veli, da je po njegovu nalogu tužitelju predala pomenutu svotu, to je na predlog samoga tužitelja, tuženik saslušan poput svjedoka. Iz njegova kaživanja izhodi samo, da je on svojoj služkinji izručio tu svotu, da ju predaje tužitelju; nu nije se moglo razjasniti, da-li ju je ona i zbilja predala.

Tužitelj bje na vlastitu molbu pod zakletvu izpitan kao svjedok, a iz njegova kazivanja izvjestno izhodi, da on pomenute svote nije primio. Priznanje ove okolnosti neprotivi se predmnjeva ustanovljena u §-u 1030. gradj. zak., jer tužiteljeva služinčad nemože se smatrati ovlašćenom na prodavanje. Uvjerenje, da tužiteljeva

tražbina nebijaše namirena, podupira i ona okolnost, da u knjižici pod mjesecom ožujkom 1877. nije zabilježen podmir, dočim ostali mjeseci imaju takovu zabilježbu.

Posljedak razprave prema tomu ukažuje se s jedne strane tako, da je tužitelj u istini prodao mesa u vriednosti for. 70, a s druge strane, da neima dokaza, da je tuženik ma i dielomice kupovinu izplatio. S toga tuženik bje osudjen u smislu tužbovna zahtieva.

Osuda o naknadi parbena troška temelji se na §. 71.

10.

Riešenje na razpravni zapisnik.

Pismeni odpravak osude i razlogah neka se obim strankam dostavi.

Ovaj se zapisnik neka čuva medju spisi.

Jaska 10. studenoga 1877.

Josip Rimljanić v. r.

VIII. Primjer.

Tužitelj ište, da se maličnì postupak povede za svotu od 200 for., tvrdeć ali nedokazav, da je ovako sa protustrankom dogovorio (§. 3.). Na ročištu uređenom po propisih gradj. parb. post., pristupi sam tužitelj i moli odgodu. Na novom ročištu stranke ugovore, da se parnica razpravi po pravilih zakona o maličnom postupku. Tuženiku nalaže se, da predloži izpravu, kojom želi dokazati sljedivšu izplatu veće svote. On kaže, da je izpravu izgubio. Sudac odlučuje, da će ga o uztvrdjenom gubitku izprave i o sadržaju joj saslušati poput svjedoka. On se krati kazivati, s toga je osudjen.

1.

Pismena tužba.

Slavni kr. kot. sud u Djakovu!

T u ž b a.

Mirka Mirkovića, posjednika u Djakovu
proti
Antunu Gornjaku u Djakovu
na izplatu for. 200 a. v,

(Unutri).

Postupak maličnі.

Slavni kr. kot. sude!

Po glasu obveznice a) duguje mi tuženik svotu for. 500, te mi ju imao izplatiti uz 6% god. kam. dne 1. rujna 1877. Na račun dužne mi glavnice i kamatah izbroji mi on više putih razne iznose, vrhu kojih svaki mu put izdadoh namiru. Usljed dionih ovih platežah obaljen je njegov dug na 200 for.

Pošto tuženik neće da mi ga izplati, i pošto se dogovorismo, da ćemo ovaj naš prepor razpravljati pred sudom po propisih zakona o postupku maličnom, molim:

Neka kr. kot. sud izvoli urediti ročište za ustmenu razpravu u postupku maličnom, te suditi, da mi tuženik ima izplatiti svotu for. 200 i namiriti parbeni trošak.

Mirko Mirković v. r.

(Predati ju dvogubo).

Br. 4072. pr. 17. studenoga.

2.

Riešitba.

Br. 4072. pr. 17. studenoga 1877.

(List izvjestnice).

T u ž b a.

Mirko Mirković

proti

Antonu Gornjaku

pto. for. 200 a. v.

N a l e d j i c a.

Tužiteljevoj molbi, da se povede razprava po propisih zakona o postupku maličnom nedaje se mjesta,

jer nije prema ustanovi §. 3. zakona o istom postupku predložena izprava o uztvrdjenom ugovoru.

Obe stranke pozivaju se na ročište itd. itd. [1])

Od kr. kot. suda u

Djakovu dne 17. studenoga 1877.

Jeronim Kormin, kr. kot. sudac.

3.

Br. 4072.

Ročištni zapisnik

spisan kod kr. kot. suda u Djakovu dne 1. prosinca 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Jeronim Kormin, kr. kot. sudac,
Matija Karašija, sudb. pisar.

Predmet parnici:

Mirko Mirković

proti

Antonu Gornjaku

pto. for. 200 a. v.

Tužitelj dodje glavom i počem tuženik nije došao, umoli, da se ročište odgodi na 8 danah. [2])

Mirko Mirković v. r.
J. Kormin v. r.
M. Karašija v. r.

Nastavak

dne 9. prosinca 1877.

Stranke pristupiše glavom i ugovoriše, da im se priepor rieši po propisih zakona o postupku maličnom.

Javna se razprava otvara u 9 satih prije podne.

Pokušaj nagode neuspije.

---

[1]) Odluka ima glasiti kako je propisana u gradjanskom p. p. za ustmeni postupak.

[2]) Riešava se po gradj. p. p. u ustmenom postupku.

Sudac nalaže tuženiku, da predloži svekolike namire, koje mu je tužitelj predao prigodom dionih plateža, i počem ih tuženik neima pri ruci, uriče za nastavak razprave novo ročište na dan 17. prosinca 1877. u 9 satih prije podne.

J. Kormin v. r.
M. Karašija v. r.

Nastavak
dne 17. prosinca 1877.

U 9 satih prije podne započme javna razprava.

Stranke pristupiše glavom.

Sudac javlja, da je ureda radi zaključio izpitati tuženika poput svjedoka o uztvrdjenom gubitku jedne namire za 100 for. Tuženik krati se kazivati kao svjedok.

Tužitelj razvršćuje parnične troškove:

Biljegovina for. 3.
Danguba for. 2.

U 10 satih prije podne zaglavljuje se razprava, i proglašuje osuda u prisuću obiuh stranakah.

J. Kormin v. r.
M. Karašija v. r.

4.

Naledjica na razpravni zapisnik.

Neka se čuva medju spisi.

U Djakovu dne 17. prosinca 1877.

J. Kormin v. r.

5.

Postupak mališni.

Br. 4072.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. kot. sudac Josip Kormin kod kr. kot. suda u Djakovu, u parnici povedenoj tužbom pred. dne 17.

studenoga br. 4072 po Mirku Mirkoviću, posjedniku u Djakovu, proti Antonu Gornjaku u Djakovu radi for. 200 a. v. i naknade parbena troška, nakon razprave obavljene uz pristup obiuh stranakak po propisih zakona o maličnom postupku, i zaglavljene dne 17. prosinca 1877., sudio je:

Tuženik Anton Gornjak ima u roku od osam danah pod inakom ovrhom izplatiti Mirku Mirkoviću iznos for. 200 (dvie stotine) a. v. i namiriti parbeni trošak u iznosu for. 3.80 a. v.

U Djakovu dne 17. prosinca 1877.

J. Kormin v. r.

Razlozi osudi:

Tužitelj uztvrdi u tužbi, da mu tuženik na podpuno namirenje tražbine for. 500 a. v. viseće o obveznici a) duguje još for. 200.

Tuženik priznaje istinitost obveznice a), nu tvrdi, da tužitelju na podpuno namirenje duguje samo 100 for.

Počem je tužitelj naveo, da je tuženiku vrhu svake svote, koju je od njega primio na račun utužene tražbine, uručio namiru, i počem je to tuženik priznao, bijaše mu naloženo, da izručene mu namire predloži. On predloži njih četiri, koje dokažuju, da je on uz kamate izplatio tužitelju na račun dužne glavnice for. 300, a ne for. 400, kao što tvrdi.

Počem je tuženik uztvrdio, da je namiru za 100 for. valjda izgubio, to zaključi sudac ureda radi saslušati ga kao svjedoka.

Tuženik nehtiede kazivati.

S razloga, što je tuženiku bilo dokazati dioni platež for. 100; s razloga, što dokaza nije izveo, morao se osuditi.

Osuda o naknadi parbena troška temelji se na §. 71. zakona o mal. post.

U Djakovu dne 17. prosinca 1877.

J. Kormin v. r.

IX. Primjer.

Mjestni sud podnaša pritužbu uloženu po tužitelju proti njegovoj osudi (§. 84. zakona o mal. post., §. 53. zakona o mjestnih sudovih i §. 29. naputka za uredovanje mjestnih sudovah). Pritužitelj razlaže ustmeno pritužbu, koja se prima u razpravni zapisnik. (§. 86). Tuženici nalaže se, da predloži izpravu, koja se u nje nahodi (§ 35). Ona tvrdi, da je neima. Zaključuje se, da se sasluša kao svjedok. Ona se krati kazivati, i bude preinačenjem osude mjestnoga suda osudjena*

1.

Postupak maliční.

Izvješće mjestnoga suda u Zagrebu

kojim se prijavlja, da je Antun Antonić, trgovački poslovodja u Zagrebu k. br. 10. uložio pritužbu proti osudi mjestnoga suda br. 99. uredovne knjige ex 1877 kojom je odbijena njegova tužba proti Lauri Peraković u Zagrebu k. br. 100. radi povratka košulje ili izplate 6 for.

pred. dne 1. prosinca 1877.

Br. 7000.

Naledjica na izvješće.

Usljed pritužbe, uložene proti osudi mjestnoga suda u Zagrebu (br. 99. uredovne knjige ex 1877.) izrečenoj u pravdi Antuna Antonića, trgovačkoga poslovodje, tužitelja u Zagrebu k. br. 10. proti Lauri Peraković, pralji, tuženici u Zagrebu (k. br. 100) radi povratka košulje ili plateža for. 6 a. v., za ustmenu razpravu po propisih zakona o mal. post. uriče se ročište dne 8. prosinca 1877. u 9. satih prije podne, te se nanj obe stranke pozivlju s opomenom, da ponesu sobom izprave, na koje se kane pozvati, i dovedu svjedoke, koje misle uvesti.

Od kr. gradsko-delegovanoga suda.

U Zagrebu 1. prosinca 1877.

S. Tuča v. r., kr. sud. viećnik.

---

*) Ako je podnešena pismena pritužba, neće biti potrebno primiti ju u razpravni zzpisnik.

2.

Razpravni zapisnik

spisan kod kr. gradsko delegovanog kot. suda u Zagrebu dne 8. prosinca 1877.

Prisutni sudbeni urednici:

Slavoljub Tuča, kr. sud. viećnik.
Josip Kren, sudbeni pisar.

Predmet parnice:

Antun Antonić

proti

Lauri Peraković

na povratak košulje ili izplatu 6 for. i uzgredicah.

Pristupiše stranke glavom.

Tužitelj Antun Antonić kaže, da je 5. studenoga dao tuženici košulju od fina platna, koju malo prije kupi za 6 for., da mu ju opere, i pošto je nedobi natrag, moli da sl. kr. kot. sud preinači osudu mjestnoga suda u Zagrebu (br. 99. uredovne knjige ex 1877.), kojom je njegova tužba odbijena, i izvoli suditi: da mu tuženica pomenutu košulju povrati, ili izplati iznos 6 for., i naknadi parbeni trošak.

Javna se razprava otvara u 9 satih prije podne.

Pokus nagode neuspije.

Sudac nalaže tuženici, da predloži knjigu, u koju bilježi rublje primljeno za pranje, i koju po tužitelju navodu ona drži.

Tuženica veli, da neima knjige, u koju unaša rublje, a sudac proglašuje, da je na tužiteljev predlog zaključio saslušati tuženicu kao svjedoka.

Nakon opomene o posljedicah kriva kazivanja, tuženica krati se kazivati, i udalji se od sudnice.

U 10 satih zaključuje se razprava i proglašuje osuda u odsuću tuženice.

S. Tuča v. r.
J. Kren v. r.

3.

Naledjica na razpravni zapisnik.

Neka se čuva medju spisi.

U Zagrebu dne 8. prosinca 1877.

4.

Malični postupak.

Osuda.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. viećnik Slavoljub Tuča, kod kr. gradsko-delegovanog kot. suda u Zagrebu u parnici Antuna Antonića proti Lauri Perakoviću radi povratka košulje, ili izplate 6 for. a. v., u kojoj je mjestni sud u Zagrebu osudom od dana . . . . 1877. ubilježenom pod br. 99. uredovne njegove knjige sudio, da se tužba odbija, nakon razprave obavljene uz pristup obijuh stranakah po propisih zakona o mal. post., i zaključene dne 8. prosinca 1877. sudio je:

Osuda mjestnoga suda u Zagrebu od dana . . . . 1877 br. 99. uredovne knjige preinačuje se, te se tuženica osudjuje, da tužitelju u roku osam danah pod ovrhom povrati platnenu košulju predanu joj za pranje dne 5. studenoga t. g. ili izplati svotu 6 for. a. v. i naknadi parbeni trošak sa 2 for. a. v.

U Zagrebu dne 8. prosinca 1877.

Slavoljub Tuča a. v.

Razlozi osudi:

Tužitelj uztvrdi u tužbi, da je 5. studenoga t. g. dao tuženici na pranje finu platnenu košulju vriednu 6 for., da mu se ova imala povratiti oprana najdulje za 8 danah, da je više nedobi natrag, te ište, da mu ju tuženica povrati, ili mu namiri vriednost joj.

Tečajem razprave iznielo se na vidjelo, da je pri predavanju i izručivanju rublja običaj bio, da je tužitelj predano na pranje rublje bilježio u dvie knjižice, od kojih jednu je on zadržao, a drugu tužena pralja sobom odniela.

Tuženica zanieče, da je 5. studenoga o. g. primila 4 košulje, kao što tužitelj veli, već uztvrdi, da ih je primila samo tri, akoprem u knjizi, koju je tužitelj predložio, je zabilježeno 4. — U oči toga držao je sudac, da je podpunoma opravdan nalog, koj je izdan tuženici, da svoju knjižicu predloži, jer kad bi zabilježbe u obih knjižicah bile suglasne, nestalo bi sumnje, da je tuženica prepornu košulju primila.

Tuženica nezadovolji pomenutomu nalogu, pa i uzkrati kazivati kao svedokinja, koje je saslušanje sudac na predlog tužiteljev bio odredio, da saznade, da li je knjižica kod tužiteljice, ili nije li ju ona hotomice uništila.

Uzkrata tuženice, da knjižicu predloži, da kazuje poput svjedoka pa i njezino ponašanje za razprave, probudi u sudca uvjerenje, da je tužiteljevo kazivanje istinito.

S ovih razlogah morala se je preinačiti osuda mjestnoga suda i po §. 71. zak. o mal. post. osuditi tuženicu na naknadu parbena troška.

U Zagrebu, dne 8. prosinca 1877. *)

Slavoljub Tuča v. r.

*) Odpravak osude sa razlozi ima se u ovom slučaju (§§. 73. 85. zak. o mal. post. Odpis kr. vladinoga odjela za pravosudje od 3. travnja 1877. br. 1915. XII.) dostaviti obim strankam kroz mjestni sud, kojemu će se naložiti da osudu kot. suda zabilježi u uredovnoj knjizi (§. 31. naputka za uredovanje mjestnih sudova). Nu i u

X. Primjer.

Mjestni sud podnaša pritužbu uloženu po tuženiku proti njegovoj osudi tvrdeč, da je mjestni sud bio nenadležan suditi (§. 84.). Sud obnadje, da je mjestni sud u istini bio nenadležan, ukine odlukom osudu mjestnoga suda, i provadja maličnі postupak ureda radi kao sud I. molbe (§. 89.), odredjujući dostavu pozivnice kroz mjestni sud (XII. naredbe vladnoga odjela za pravosudje od 3. travnja 1877. Br. 1915.)

Postupak maličnі.

Izvješće mjestnoga suda u Čavlih

kojim se prijavlja, da je Anton Zakarija, stolar u Grobniku k. br. 10 uložio pritužbu proti osudi od 3. prosinca 1877. br. 115. ured. knjige mjestnoga suda u Čavlih, kojom je osudjen platiti Ivanu Batonu 55 for. a. v. — pred. 12. prosinca 1877.

Br. 9000.

Riešenje.

Vidiv, da je na temelju §. 21 zakona o mjestnih sudovih naredbom kr. vladinog odjela za pravosudje od 6. veljače 1877. br. 564. (sbornik br. 7. 1877.) mjestnomu sudu u Čavlih dosudjena nadležnost do 30 f. i da je potom mjestni sud očito nenadležan razpraviti i riešiti priepor, u kojem se radi o platežu 55 fr. a. v., ukida se pomenuta osuda mjestnog suda, te se za razpravu parnice po propisih maličnoga postupka usljed neposredno podnešene tužbe uriče ročište itd. itd. *).

---

slučajevih, u kojih netreba dostaviti strankam odpravak osude, ima kot. sud obavjestiti mjestni sud o osudi izrečenoj usljed pritužbe, uputom da ju u uredovnoj knjizi zabilježi.

*) Kako u pozivnici usljed neposredno podnešene tužbe. Dostava ove odluke kroz mjestni sud, potrebita je radi zabilježbe odluke u uredovnu knjigu.

Propisi *

o biljegovini i pravnih pristojbah, koji valjaju i u maličnom postupku.

1. Tužba nadalje svaki ini podnesak u tečaju parnice (zapisnik) podpada biljegovnoj pristojbi:
   a) Ako vriednost predmeta nepromašuje 50 for. od svakoga arka 20 novč.;
   b) ako vriednost predmeta promašuje 50 for. od svakoga arka 50 novč.

2. Odluka, kojom se dozvoljuje povrata u stanje prijašnje, podpada biljegovnoj pristojbi:
   a) Ako vriednost glavnoga predmeta parnice bez uzgredicah nepromašuje 50 for. od 1 for.
   b) u svakom drugom slučaju od 2 for. 50 novč.

3. Osuda prve molbe u glavnoj stvari podpada biljegovnoj pristojbi:
   a) Ako vriednost nepremašuje 50 for. od 1 for.;
   b) ako vriednost premašuje 50 for. do punih 200 for. od for. 2.50.
   c) ako vriednost premašuje 200 for. do punih 500 for. od 5 for.

4. Razlozi osude u mal. postupku nepodpadaju biljegovnoj pristojbi, jer se neodpravljaju osebice strankam.

5. Ništovne žalbe. Utoci. Prvi arak ništovne žalbe i utoka, ako vriednost glavnoga predmeta bez uzgredicah nepromašuje 50 for., ima se providiti biljegom od 1 for., a daljni arak, kao što i pojedini

*) Zakonski članci zajedničkoga sabora XVII. 1868., XVI. 1869., LVIII. 1870., XLIII. 1871., IX. 1873. i XXV. 1873.

arak dvogubke, trogubke itd. sa biljegom od 20 novč. — Ako vriednost glavnoga predmeta bez uzgredicah premašuje 50 for. ima se prvi arak ništovne žalbe i utoka providiti biljegom od 2 for. a daljni arak, kao i svaki pojedini arak drugoga primjerka sa biljegom od 50 novč.

6. Prema zakonu o maličnom postupku, propisi prediduć valjaju i u postupku usljed pritužbe proti osudi mjestnoga suda. — Prijavu pritužbe podnaša mjestni sud ureda radi, prosta je dakle od biljegovine. — Usuprot za zapisnike, odluke i osude u postupku usljed pritužbe, valjaju propisi prediduć.

Sadržaj.

	Strana
Predgovor	I.
O postanku i glavnih načelih zakona od 3. listopada 1866. itd.	3—19
I. O nadležnosti kot. sudovah §§. 1.—5.	19—34
II. Ustanove obćenite o postupku u parnicah, u kojih kot. sudovi postupaju usljed neposredno podnešene im tužbe §§. 6.—7.	35—41
Glede rokovah §. 8.	41—42
O tužbi §§. 9.—12.	42—45
Ustmenost i neposrednost §§. 13.—15.	45—51
Ravnanje razprave §§. 16.—27.	51—63
III. Dokaz. O popisivanju dokazah §§. 28., 29.	63—65
Uvaženje dokaza §. 30.	65—66
Dokaz posredni §. 31.	67
Stvari obće poznate §. 32.	67
Dokaz izpravami §§. 33.—66.	68—74
Dokaz po svjedocih §§. 37.—45.	74—80
Dokaz po vještacih §§. 45.—47,	81—82
Dokaz sravnjivanjem rukopisah §. 48.	82
Očevid §. 49.	83
Dokaz preslušavanjem stranakah poput svjedokah §§. 50.—62.	83—93
IV. Zaglavak razprave §§. 63.—65.	94—97
V. Zaključci §. 66.	97—98
VI. Osude §§. 67.—73.	98—102
VII. Zapisnik razpravni §. 74.	104—107
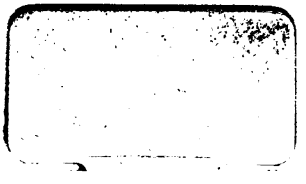
	Strana
VIII. Pravni liek. Žalba ništovna §§. 75.—80. . . .	107—117
Utok §§. 81. i 82.	117—119
Povrata u stanje predjašnje §. 83.	119—120
IX. O postupku usljed pritužbe proti osudam ili riešitbam mjestnih sudovah §§. 84.—91.	121—124
X. Ovrha §. 92.	125
XI. Ustanove zaglavne §§. 93.—96.	125
Odpis odjela za pravosudje od 3. travnja 1877. br. 1915.	127—134
Obrazci sudbenih spisah u bagatelnom postupku . . .	135—183
Propisi o biljegovini i pravnih pristojbah u maličnom postupku	185—186